

BELEDİYELER İÇİN TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME REHBERİ

Belediyeler için
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

REHBERİ

Yazarlar

Dr. Elisabeth Klatzer

Yrd. Doç. Dr. Özgün Akduran

Metehan Gültaşlı

Bilimsel Değerlendirme ve Editoryal İnceleme

Prof. Dr. Gülay Günlük-Şenesen

Katkıda Bulunanlar

Ebru Özberk Anlı

Dr. Öykü Uluçay

Rana Kotan

Ülkem Önal

Merve Mısra Özkuş

Haziran 2015

İçindekiler

	Kısaltmalar	6
1	Giriş	7
2	Rehberin Genel Yapısı ve İçeriği	8
3	Türkiye’de TCDB’nin Yasal Altyapısı	10
4	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Tanımı	14
5	Belediye Düzeyinde TCDB’nin Yararları	17
6	Belediye Düzeyinde TCDB Bakımından Çeşitli Aktörlerin Rollerini	20
7	Uluslararası ve Ulusal TCDB Örnekleri	23
8	TCDB’nin Ana Bileşenleri	53
9	Adım Adım TCDB Analizi	56
10	Analizden Politika Değişikliklerine Gitmek	66
11	Belediye Düzeyinde Planlama ve Bütçeleme Süreçlerinde TCDB’nin Sistemik Olarak Kurumsallaştırılması	69
12	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Katılımcı Yaklaşımlar	92
13	Sonsöz	98
14	Kaynakça	99
15	Ekler	107
Ek 1:	Terimler Sözlüğü.....	107
Ek 2:	Türkiye’de Yerel Düzeyde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme.....	113
Ek 3:	Türkiye’de TCDB Faaliyetleri.....	117
Ek 4:	TBMM’nin TCDB Raporunda Yer Alan Tespit ve Öneriler.....	121

Kısaltmalar

ABS	Analitik Bütçe Sistemi
BM	Birleşmiş Milletler
BM Kadın Birimi	BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi
BMOP	BM Kadınların İnsan Haklarının Geliştirilmesi Ortak Programı
CEDAW	Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
KÇM	Kadın Çalışmaları Merkezi
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
PEB	Performans Esaslı Bütçeleme
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDB	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

1- Giriş

Bu rehber, Sabancı Vakfı tarafından finanse edilen “Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Geliştirilmesi Ortak Programı” (BMOP) kapsamında hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (BM Kadın Birimi), programın Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) bileşenini yürütmektedir. BMOP’un genel amacı, yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği taahhütlerinin yerine getirilmesini hızlandırmak, sürdürülebilir kapasite gelişimine destek olmak ve aynı zamanda kadın haklarının geliştirilmesini, korunmasını ve kullanılmasını sağlayarak hayatın farklı alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmaktır. BMOP tarafından düzenlenen faaliyetler farklı uygulayıcı ortaklar tarafından yürütülen ve birbiri ile bağlantılı olan üç farklı bölümden oluşmaktadır. TCDB bileşenine ek olarak, Sabancı Vakfı Hibe Programı, Sabancı Vakfı işbirliğiyle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından; Mor Sertifika Programı ise Sabancı Üniversitesi tarafından yürütülmektedir.

BM Kadın Birimi, TCDB bileşeni kapsamında seçilen 11 pilot ilde yerel yönetimlerin kapasitelerini geliştirme görevini üstlenmiştir. Kapasite geliştirme faaliyetleri, kent konseyleri ve kadın meclisleri dahil olmak üzere yereldeki kadın STK’ları ve üniversitelerdeki Kadın Çalışmaları Merkezlerinde (KÇM) faaliyet gösteren akademisyenleri de kapsamaktadır. BM Kadın Birimi, tüm pilot illerdeki belediyelerin TCDB uygulama kapasitelerinin artırılmasını destekleyecek; ve seçilen bazı belediyelerde, TCDB ilkelerinin belediye bütçesine dahil edilmesini sağlayacaktır. Böylelikle, pilot belediyelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme becerileri, bilgileri ve araçlarını kullanarak yerel kalkınma planlarını analiz etme, geliştirme ve izleme kapasitesi artırılabilecektir.

Belediyelerdeki kamu görevlileri için hazırlanan bu rehber, TCDB çalışmalarının başlatılması ve uygulanması sürecine pratik destek sağlamayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte, başta belediye meclisleri, kent konseyleri, kadın meclisleri ve diğer STK üyeleri olmak üzere, TCDB ile yerel düzeyde ilgilenen diğer kişiler için de yararlı materyaller içermektedir.

2- Rehberin Genel Yapısı ve İçeriği

Rehber, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin kapsamı ve uygulanması konularında belediyelere uygulamaya yönelik destek sunmaktadır. Hem seçilmiş yetkililer hem de kamu görevlileri, belediyelerinde TCDB çalışmasını başlatmak için bu rehberden yararlanabilir ve atılacak somut adımlar konusunda bilgi edinebilirler.

Rehber, TCDB uygulamalarına ilişkin bir şablon sunmayı amaçlamamaktadır; zaten böyle bir şablon yoktur. Rehberin amacı, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve planlama yolunda ilerlemek isteyen belediyelerin sahip olduğu olanakların altını çizmektir.

Planlama ve bütçeleme çalışmalarını toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirmek için atılacak ilk ve en önemli adım, bütçe ve sektör politikalarının analizidir. Rehberde bu analiz çalışmasının önemi vurgulanmaktadır.

Rehber, kamu görevlilerinin kapasite geliştirici ve eğitici faaliyetlerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Rehberin okunması başlangıç noktasıdır. TCDB'nin uygulanmasına ilişkin yol haritasının hazırlanması, analiz çalışmalarının desteklenerek bütçe ve politika değişikliklerine dönüştürülebilmesi için belediyelere uygulamalı çalıştay çalışmaları ve eğitici etkinlikler düzenlemeleri önerilmektedir.

TCDB hakkında genel bilgi edinmek isteyen okurlar, rehberin tamamını okuyabilirler. Bununla birlikte, rehber, belirli konulara ilgi duyan okurların sadece merak ettikleri kısımları okuyabilmeleri için ayrı ayrı bölümler halinde düzenlenmiştir. Gerekli görülen yerlerde, diğer bölümlere çapraz referanslar verilmiştir.

Aşağıda, okurların farklı bölümlerde neler öğrenebileceğine ilişkin özet bilgi verilmektedir:

Türkiye'de TCDB'nin yasal altyapısı

Bu bölümde Türkiye'de TCDB'nin yasal ve stratejik dayanakları sunulmaktadır. TCDB'ye ilişkin mevcut uluslararası ve ulusal taahhütler konusunda okura bilgi verilir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin tanımı

Konu hakkında genel bilgi veren bu bölümde, TCDB'nin temel kavramları irdelenir. TCDB çalışmalarındaki çeşitli aktörlerin oynadıkları rollere kısaca değinilmektedir. Ayrıca yerel düzeydeki TCDB çalışmalarına ilişkin çeşitli yaklaşımlar da ele alınır.

Belediye düzeyinde TCDB'nin yararları

Temelde TCDB, bir yandan belediyelerdeki planlama ve bütçeleme faaliyetlerinin iyileştirilmesine yardımcı olurken diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının güçlenmesi ve kadın haklarına ayrılan bütçenin artırılmasına ilişkin yasal zorunlulukların uygulanmasına destek sağlar. Öte yandan, TCDB çalışmalarının yarar ve avantajları oldukça geniş kapsamlıdır. Bu bölümde bunlar ele alınmaktadır.

TCDB'nin neden bazı belediyelerde uygulanamayacağına ilişkin yaygın inanışların da bir listesini veren bölüm, TCDB'nin önemini açıklayarak zor koşullarda bile mümkün olduğunu vurgular.

Belediye düzeyinde TCDB bakımından çeşitli aktörlerin rolleri

TCDB çalışması, belediyelerdeki farklı birimler arasında işbirliğini gerektirir. Bu bölüm, belediyede çalışan aktörlerin rollerini ele alır ve kısaca diğer aktörlere de değinir.

Dünyadan ve Türkiye'den TCDB örnekleri

Bu bölüm, yurtdışında ve Türkiye'nin farklı bölgelerinde uygulanan çeşitli TCDB örneklerini sunmaktadır. TCDB çalışmasına ilişkin alternatif yaklaşımların altını çizerek belediyelerdeki özgül koşullardan hareketle TCDB'nin farklı şekillerde de yürütülebileceğini ortaya koyar.

TCDB'nin ana bileşenleri

Bu bölümde, TCDB çalışmasının ana bileşenlerine ilişkin özet bilgi sunulmaktadır. Ayrıca müteakip bölümlerde tartışılacak olan TCDB uygulamalarına ilişkin konuların da bir özeti verilmektedir.

Adım adım TCDB analizi

Bölüm 8, TCDB analizinin farklı adımlarını içeren, uygulamaya yönelik bir model sunmaktadır. Her adım için açıklamalar verilmiş ve temel sorular ortaya konulmuştur. Bölümde, TCDB verilerinin önemi üzerinde de durulur.

Analizden politika değişikliklerine gitmek

TCDB analizi, TCDB çalışmasının önemli bir bileşenidir; ancak ilgili politika ve bütçe değişiklikleri yapılmadığı sürece eksik kalır. Bu hususta göz önünde bulundurulması gereken bazı önemli sorunlar, bu bölümde ele alınmaktadır.

TCDB'nin belediye düzeyinde planlama ve bütçelemeye sistematik entegrasyonu

Bu bölüm, TCDB'nin belediyelerdeki planlama ve bütçeleme çalışmalarına sistematik biçimde dahil edilmesinin önemi üzerinde durur. Bütçeleme ve planlamanın farklı aşamalarına (Bölüm 11.1) TCDB'nin nasıl entegre edilebileceğine ilişkin alternatifleri sunar. Performans esaslı bütçeleme (Bölüm 11.2) ile TCDB'yi birleştirme olanaklarını irdeler. Koordinasyonlu çalışmanın önemini vurgulayarak TCDB koordinasyon grubunun (Bölüm 11.3) görevlerini özetler. Bu bölümün çeşitli yönleri, TCDB uygulamasına yönelik bir yol haritası geliştirmek üzere (Bölüm 11.4) bir araya gelir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşımlar

Katılımcı yaklaşımlar TCDB'nin temelini oluşturduğundan, Bölüm 12, bütçeleme ve planlamaya daha fazla katılım sağlanması için neler yapılabileceğine odaklanır.

Son olarak, rehberde kısa bir sonuç bölümünün (Bölüm 13) yanı sıra yararlı kaynak ve bağlantıların bir listesi de (Bölüm 14 Kaynakça) eklenmiştir. Ayrıca, Ekler bölümü şunları kapsamaktadır: Terimler sözlüğü (Ek 1), Türkiye'deki belediye düzeyinde planlama ve bütçeleme süreci hakkında özet bilgi (Ek 2), Türkiye'de bugüne kadar gerçekleştirilen TCDB faaliyetlerinin özeti (Ek 3) ve TBMM'nin Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Raporu'nda yer alan tespitler ve öneriler (Ek 4).

3- Türkiye’de TCDB’nin Yasal Altyapısı

Her ne kadar Türkiye’de yürürlükteki mevzuatta TCDB’ye açık atıf olmasa da, yasal ve stratejik belgeler içerisinde yer alan birçok unsur TCDB için önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Bu bölümün başlıca amacı, TCDB çalışmaları için yasal dayanak ve TCDB’yi savunan faaliyetlerde destekleyici argümanlar sağlayacak uluslararası ve ulusal yasal ve stratejik metinleri ortaya koymaktır.

Uluslararası taahhütler bağlamında Türkiye, kadın erkek eşitliği konusunda yasal bağlayıcılığı olan **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**’ni (CEDAW) imzalamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 90. maddesine göre, temel haklar ve özgürlükler alanındaki uluslararası sözleşmeler, CEDAW da dahil olmak üzere, ulusal hukuk karşısında önceliğe sahiptir.

Her ne kadar CEDAW bütçelere yönelik özel hükümler içermese de, bütçe politikaları ve süreçleri, ilgili CEDAW ilkelerine bağlı kalmak zorundadır (Elson 2008). Bu durum özellikle kadınların hem resmi düzeyde hem de özde eşitliğe sahip olmasını gerektiren eşitlik ilkesi (madde 3) için geçerlidir. Bütçeler açısından bakıldığında, özde eşitlik şu anlama gelir: Bütçe önlemleri kadınların durumunu erkeklerin durumuna göre fiilen ve reel anlamda iyileştirmelidir.

Türkiye ayrıca **1995 yılında Pekin’de düzenlenen Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı** belgelerini de çekince koymadan kabul etmiştir. Eylem Platformu kadınların ilerlemesi için bütçe kullanımına yönelik doğrudan atıf içerir. Eylem Platformu’nun VI. Bölümünde (Mali Düzenlemeler) yer alan 345. maddede TCDB uygulamalarına özel atıf yapılmaktadır:

*“Kadının ilerlemesi için mali kaynaklar ve insan kaynakları genellikle yetersiz olmuştur. Kadının ilerlemesi için Nairobi İleriye Yönelik Stratejilerinin uygulanmasının bugüne kadarki yavaş gelişiminin nedenlerinden biri de budur. Birleşmiş Milletlerin daha önceki zirve ve konferanslarında kabul edilen, konuya ilişkin taahhütlerin dahil olduğu Eylem Platformu’nun tam ve etkin bir biçimde uygulanması, kadının güçlendirilmesine yönelik mali kaynak ve insan kaynaklarını sağlamaya ilişkin siyasi bir kararlılığı gerektirmektedir. **Bu da, politika ve programların bütçesine ilişkin kararlarda, cinsiyete dayalı bakış açısına yer vermeyi ve kadın erkek eşitliğini güvenceye alacak özel programların yeterli finansmanını gerektirecektir. Eylem Platformunu uygulamak için fonların belirlenmesi ve bütün sektörlerdeki mevcut kaynakların harekete geçirilmesi gerekecektir.** Programlar içinde ve arasında politikaların yeniden düzenlenmesine ve kaynakların yeniden tahsisine ihtiyaç olabilir ama her politika değişikliğinin mali düzenlemeler gerektirmeyeceği ortadadır. Yenilikçi fon bulma yollarıyla sağlanacak kaynaklar dahil, hem özel hem de kamu sektörlerinden sağlanacak ek kaynakların harekete geçirilmesi gerekli olabilir” (Birleşmiş Milletler, 1995: madde 345).*

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 10. maddesi kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu belirtmekle kalmaz; ayrıca “Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” da demektedir. Bu hüküm özel bir öneme sahiptir; çünkü planlama ve bütçeleme sistemi, önceliklerin ve politikaların iyi biçimde uygulanması ve sonuçların sağlanması açısından kamu idarelerinin temel araçlarından biridir. Dolayısıyla, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin uygulamada da var olması için, toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme son derece önemlidir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 10. maddesi TCDB için de dayanak oluşturur.

Yakın zamandaki gelişmelerden biri olarak, Kasım 2012’de **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) tarafından geçici olarak kurulan Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Konulu Alt Komisyon** büyük önem taşır. Alt Komisyon şu anda yerel yönetimler ve Belediyeler Birliği de dahil, çeşitli kamu kuruluşları, üniversiteler, kadın STK’larının temsilcileri ve çeşitli aktivistler ile danışma toplantıları yapmıştır. Alt Komisyon tarafından hazırlanan TCDB Raporu Ocak 2014’te KEFEK tarafından onaylanmıştır. Raporda aşağıda belirtilen tespit ve öneriler ortaya konulmuştur (Önerilerin tam metni için Ek 4’e bakınız):

- Toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklerin üretilmesi
- Genişletilmiş GSYH hesaplamaları hakkında çalışmaların yürütülmesi
- Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve örnek uygulamalar geliştirilmesi
- Bakanlıklar, kamu idareleri ile mahalli idarelerin politikalarını toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla geliştirmeleri
- TBMM ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme
- Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına yönelik eğitimler verilmesi, kılavuzlar hazırlanması
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunun lisans, yüksek lisans veya doktora programlarında müfredat içine alınması
- Merkezî yönetim bütçe kanun tasarısı ekleri arasına toplumsal cinsiyet raporunun eklenmesi veya bütçe gerekçesinde bir bölüm açılmasının sağlanması
- Performans denetimlerinin cinsiyete duyarlı hale getirilmesine yönelik Sayıştay’da farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamalar geliştirilmesi
- Yerel yönetimlerde farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve örnek uygulamalar geliştirilmesi.

Yine TCDB uygulamalarına ilişkin yakın tarihli başka bir gelişme ise TCDB’nin 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’na dahil edilmesidir. Kalkınma Planı’nda “Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlenmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır” (madde 249) şeklinde ifade edilen hedefe ulaşmak için geliştirilen politikalarından biri de, TCDB alanında çalışmalar yürütmektir. Kalkınma Planı’na dahil edilen, yukarıda sözü edilen politika aşağıda belirtildiği şekilde ifade edilmiştir:

“Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir” (madde 257).

Kalkınma Planlarının orta vadeli programlar, yıllık programlar, kurumsal stratejik planlar, bölgesel kalkınma ve sektörel stratejilerin hazırlanması için temel oluşturduğu dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde kamu kuruluşlarının politikalarını, yatırımlarını, kurumsal ve yasal düzenlemelerini hazırlarken örnek TCDB uygulamaları geliştirmeleri beklenmektedir.

Bunlara ek olarak, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeye ilişkin konular, aşağıda belirtilen iki Başbakanlık Genelgesine ve bir İçişleri Bakanlığı Genelgesine dahil edilmiştir:

- 2010/14 sayılı ve “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu Başbakanlık Genelgesi
- 2006/17 sayılı ve “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi
- 2007/6 sayılı ve “Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu” konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi

“Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu Başbakanlık Genelgesi’nde iki önemli hüküm yer almaktadır:

- Madde 4: Kamu kurum ve kuruluşları hazırlayacakları stratejik plan, performans programları ve faaliyet raporlarına kadın-erkek eşitliği yaklaşımını dahil edeceklerdir.
- Madde 12: Çalışma yaşamına ilişkin istatistikler cinsiyet temelinde toplanacaktır. Ayrıca ev ortamında çalışan kadınlara ilişkin düzenli ve sistemli istatistikler toplanacak, araştırmalar yapılacaktır.

“Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Önlemler” konulu Başbakanlık Genelgesi’nde, “Kadına Yönelik Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar” başlığı altında TCDB uygulamalarına yönelik önlemleri de içeren “Hizmet Kurumları” başlıklı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümdeki önerilerde madde 6 şöyledir:

Madde 6: Devlet kadınlara yönelik her türlü şiddet eyleminin önlenmesini bir devlet politikası olarak kabul etmelidir. Bu alana yönelik bir bütçe oluşturularak, toplumsal cinsiyet rolleri açısından bütçelerin etki ve sonuçları görünür kılinarak, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizleri yapılmalıdır.

Anılan Genelge’ye göre, başlıca sorumlu kurum Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüdür ve tüm ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve STK’lar da işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlar olarak belirlenmiştir.

“Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu” konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi’nde ise giderlerin karşılanmasına yönelik özel bir hüküm yer almaktadır:

Madde 6: Şiddet mağdurlarının ilgili ve güvenli bir yere sevkine kadar geçen sürede; iaşe, barınma, tedavi ve ulaşım gibi birtakım ihtiyaçlarının belediyeler, İl/İlçe Özel İdareleri ve Sosyal Yardım-laşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kaynaklarından karşılanması komisyonlarca karara bağlanacaktır.

Bunlara ek olarak, **Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından hazırlanan “2008-2012 Dönemi Stratejik Planı”nda** belirtilen hedeflere göre: “2012 yılına kadar kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği bilinci yükseltilecektir” ve bu hedefin gerçekleştirilmesi için belirlenen stratejiler arasında “Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçe oluşturulmasında bilinç yükseltilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır” denilmektedir (KSGM, 2007: 64).

Ayrıca KSGM tarafından 2008-2013 dönemi için hazırlanan **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı**, TCDB uygulamalarına açıkça gönderme yapmaktadır: *“Kadınların ilerlemesini sağlayacak kurumsal mekanizmalar oluşturulacak, var olan mekanizmaların kapasiteleri güçlendirilecektir”* şeklinde ifade edilen birinci hedefin gerçekleştirilmesi için belirlenen stratejiler arasında bu konuya ilişkin özel bir strateji de yer almaktadır ve *“Ülkemizde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması için hazırlık çalışmalarının yürütülmesi”* şeklinde dile getirilmiştir. Bu konu ile doğrudan ilgili ve sorumlu olan kurum Maliye Bakanlığı’dır ve işbirliği yapılacak kuruluşlar ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, 2007-2010 dönemi ve şu anda yürürlükte olan 2012-2015 dönemi için hazırlanan **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları”** da TCDB uygulamalarına yönelik bazı atıflar içermektedir. Türkiye’de on yılı aşkın süredir özellikle katılımcı demokrasinin güçlenmesini de hedefleyen idari reformlar ön planda olmuştur. Bu reformlar şeffaflığın, hesap verebilirliğin ve aynı zamanda katılımın artırılması gibi daha kapsamlı hedefler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Reformlar, 2004 yılında yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gibi yasama önlemlerini de içermektedir. Aynı zamanda, yasal dayanağı 5393 sayılı Belediye Kanunu olan kent konseyleri ve kadın meclisleri gibi özel yapıların kurulması da reformlar kapsamında yer almıştır. Kent konseyi olarak adlandırılan yapının amacı merkezi hükümetin taşra teşkilatını, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını ortaklık anlayışı ve topluluk çerçevesinde bir araya getirmektir. Bu belirtilenler ve diğer yakın zamanda gerçekleştirilen yasal ve yapısal reformlar “devlet merkezli” yönetim modelinden uzaklaşarak daha “vatandaş merkezli” bir yönetim modelinin benimsenmesi olarak görülebilir. Her ne kadar gelişmelerin hızının daha da artırılması gerekse de, yukarıda belirtilenlere benzer mekanizmaların varlığı toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin yerel düzeyde uygulanmaya başlanmasını kolaylaştıracaktır.

Türkiye’de son zamanlarda gerçekleşen ve halen devam eden yerel yönetim reformu, yerel yönetimler için hazırlanacak bir kapasite geliştirme programının da temelini oluşturmuştur. Daha da önemlisi, bu reformlar kapsamında katılımcı demokrasiyi geliştirmek için gösterilen çabadır. Sivil toplumun kamu yönetimine katılması, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin temel ilkesini yansıtır. Bu ilke, bütçe kararlarının daha geniş katılımı ile verilmesi ve kadınların söz hakkına sahip olmasını sağlar.

4- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Tanımı

Bütçe, yönetimlerin kullanabileceği en önemli politika aracıdır. Hangi amaçlar için ne kadar kaynak ayrıldığı uygulanan politikaların başarısını önemli ölçüde etkiler. Dolayısıyla kadın erkek eşitliğini geliştirmek üzere hazırlanan stratejiler, bütçelemeye ilişkin konuları göz önünde bulundurmalıdır. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme toplumsal cinsiyet eşitliği konularını kamu politikalarının, dolayısıyla bütçeleme ve stratejik planlama süreçlerinin temel öğelerinden biri haline getirmeyi hedefleyen bir stratejidir. TCDB girişimleri planlama ve bütçeleme süreçlerini kadınların durumunu iyileştirmeye yönelik çabaları yaygınlaştırmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek için bir başlangıç olarak kullanılmaktadır. TCDB faaliyetleri planlama ve bütçe döngüsünün her aşamasında kullanılabilir.

TCDB ne kadınlar veya erkekler için farklı bütçeler hazırlamak ne de bütçeyi %50 kadınlar ve %50 erkekler için olacak şekilde bölmek anlamına gelir. TCDB, toplumsal cinsiyet boyutunun bütçe politikalarına dahil edilmesini hedefler.

TCDB, toplumsal cinsiyet analizlerini, politikalarda, bütçelerde ve süreçlerde değişiklikleri ve aynı zamanda bu değişikliklerin etkilerinin izlenmesini içerir. TCDB uygulamaları kamu giderlerinin ve gelirlerin toplumsal cinsiyet perspektifinden analiz edilmesine yönelik çeşitli araçları, yaklaşımları ve stratejileri kullanır. TCDB stratejilerinin ve faaliyetlerinin somut hali girişimin içeriğine, girişimin hedeflerine, içerisinde görev alan aktörlere ve girişimin kapsamına bağlı olarak değişir. TCDB, değişimi teşvik eden uzun süreli bir süreci kapsar. Bu şekilde politikaların, süreçlerin ve kurumların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmeleri ve daha kapsayıcı olmaları hedeflenir.

TCDB çalışmaları ulusal, bölgesel ve yerel kademeleri içeren tüm yönetim düzeylerinde yürütülebilir.

TCDB'nin Tanımı

Avrupa Konseyi'nin ortaya koyduğu TCDB tanımı yaygın olarak kullanılmaktadır:

"Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasının bütçeleme süreçlerine uygulanmasını ifade eder. Bütçelerin toplumsal cinsiyeti esas olarak değerlendirilmesi, bütçeleme süreçlerinin tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin getirilmesi ve gelirlerin ve giderlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması anlamına gelir."

Kadın ve erkeklerin toplumsal rolleri, pozisyonları ve hatta ekonomik ve sosyal durumlarındaki farklar, kamu politikaları ve bütçeler, kadın ve erkekleri ve hatta farklı kadın ve erkek gruplarını farklı biçimlerde etkileyebilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir bütçe kadınların, kız çocuklarının ve aynı zamanda erkeklerin ve oğlan çocuklarının ihtiyaçlarının ve çıkarlarının planlama ve bütçeleme süreçlerinde eşit olarak ele alınmasını sağlar. Kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı incelenmesi ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmayacaktır. Önemli olan daha yakından bakarak yaş, sınıf, etnisite, konum vb. gibi özellikler dolayısıyla farklı sosyal konumlara sahip kadınların ve erkeklerin ihtiyaçlarının ve çıkarlarının politika belirleme aşamasında gerektiği şekilde ele alınmasını sağlamaktır. Fark yaratmak ve TCDB uygulamalarının toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmasını sağlamak istiyorsak, kadınların ve erkeklerin ve farklı kadın ve erkek gruplarının hayatın çeşitli noktalarındaki durumlarını iyi anlamak önemli bir başlangıç noktası olacaktır.

Teorik perspektifin ücretsiz çalışanları içerecek biçimde genişletilmesi

Geleneksel iktisat yalnız ücretli ekonomiyi dikkate alıyor olsa da, toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında ekonomik faaliyetlere ücretli ve ücretsiz işleri de içeren daha geniş bir perspektiften bakmak gereklidir. Toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla, toplumumuzda ücretsiz çalışanlar genellikle kadınlardır. Bu şekilde ücretsiz çalışmanın örnekleri olarak çocuk, yaşlı ve hasta akrabaların bakımı sayılabilir. Kamu giderlerinin ve kamu hizmetlerinin ücretsiz çalışanlar üzerindeki etkisinin dikkate alınması ve kamu bütçeleri ve politikalarının ücretsiz çalışmanın kadınların üzerindeki yükünü azaltacak şekilde ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmeyecek şekilde hazırlanması özellikle önemlidir.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, ücretsiz bakım işlerinin sadece bakıma muhtaç olan kişilerin hayatı ve refahı açısından önemli olmadığı görülür. Aynı zamanda ücretsiz çalışan kişilerin ekonominin işleyişine olan katkıları da göz önünde bulundurulmalıdır. Hane ve toplum içerisinde kadınların (ve erkeklerin) bakıma yönelik "yeniden üretim" faaliyetleri dolayısıyla elde edilen katkılar olmadan ekonomi çökecektir. Mevcut sistemde ekonomi, hane içerisinde çalışanlara bakılması, çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesi, hasta kişilerin işe gitmeleri sağlanana kadar bakımlarının yapılması, toplumsal istikrar ve uyum için önemli olan sosyal ağlara katılması gibi ücretsiz ekonomi kapsamındaki üretim faaliyetleri sayesinde ayakta durmaktadır.

Bu bakış açısından sadece insanların refahını değil aynı zamanda ekonominin iyi işlemesini de göz önünde bulundurmanın önemini öğrenmekteyiz.

Ücretsiz (ve ücretli) işbölümü geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmektedir. TCDB çalışmaları, kamu bütçeleri ve politikalarının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve işbölümünü nasıl etkilediğini göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin, kamu bütçeleri bu geleneksel rolleri güçlendiriyor mu? Ya da, örneğin çocuklar ve yaşlılar için kamu bakım hizmetleri sağlamak suretiyle, bu rollerin aşılmasına ve hanede ve toplumda ücretsiz çalışma yükünün azaltılmasına katkıda bulunuyor mu?

Kamu bütçeleri ve özellikle kamu giderlerine yönelik kararların ücretsiz çalışanlar üzerindeki etkilerini dikkate almak özellikle ekonomik açıdan anlamlıdır. TCDB uygulamalarına yönelik kapsamlı bir yaklaşım, bu şekilde ücretsiz çalışmaya ilişkin bakış açısını da göz önünde bulundurmalıdır.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin temel hedefleri

TCDB girişimlerinin amaç ve hedefleri çeşitlilik gösterse de, temelde aşağıda belirtilen hedefleri içerir:

- Planlama ve bütçelemede toplumsal cinsiyet konularına yönelik farkındalık yaratmak
- Bütçe ve politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak değişiklikler yapmak
- Yönetimlerin hesap verebilirliğini artırmak.

TCDB uygulamalarında kilit aktörler ve rolleri

Birçok hizmetin ve kaynağın yerel yönetimler tarafından sunulması ve kadınların ekonomik hakları ile katılımlarına yönelik yerel yönetimler tarafından yürütülen çalışmaların kadınların ve tüm toplumun hayatında doğrudan etkiye sahip olması nedeniyle, yerel yönetimler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kilit aktör konumundadır. Yerel düzeyde planlama ve bütçeleme süreçlerinde kadınların eşit söz hakkına sahip olmasını sağlayan katılımcı yaklaşımlar özellikle yararlı ve etkilidir.

Uluslararası deneyimler, hem kamu aktörlerini hem de STK'lar veya araştırmacılar gibi kamu dışı aktörleri kapsayan TCDB girişimlerinin en etkili ve sürdürülebilir girişimler olduğuna işaret etmektedir.

Farklı aktörlerin katılımını sağlamak ve bu aktörlerin farklı rollerini ve nasıl katkıda bulunabileceklerini açıkça ortaya koymak önem taşımaktadır. Yerel düzeyde bu aktörlerin başında belediye başkanı, farklı birimlerin üst düzey yetkilileri ve belediye meclisi üyeleri gelir. Bir yanda belediye başkanı TCDB'nin uygulanması ve çalışmalara siyasi rehberlik sağlanması bakımından siyasi iradeyi temsil ederken, farklı birimlerdeki kamu görevlileri ve onların bütçeleme, stratejik planlama, toplumsal cinsiyet konusunda teknik uzmanlıkları veya sektörel politika uzmanlıkları, toplumsal cinsiyeti gözeten bütçe analizi yapılması ve toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme ve planlama süreçlerine dahil edilmesinde önemli rol oynar. Belediye meclisi ve komisyonları, bütçe görüşmeleri sırasında toplumsal cinsiyet konularının ortaya konulması ve aynı zamanda teklif edilen bütçe tahsisinde değişiklikler yapılmasında rol oynar. Muhtar ve ihtiyar heyetleri de kendi mahallelerindeki kadınların ve erkeklerin ihtiyaçları ve önceliklerine yönelik bilgi vermeleri açısından önemli role sahiptir.

Kent konseyleri, kadın meclisleri ve STK'lar gibi sivil toplum aktörleri, somut politikaların ve değişikliklerin hayata geçirilmesi için savunuculuk, bütçe izleme mekanizmaları oluşturma veya toplumsal cinsiyet eşitliği için planlama ve bütçelemenin önemi konusunda duyarlılık yaratma gibi çeşitli rollere sahiptir. Genellikle STK'lar toplumsal cinsiyet konuları veya toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme konularında ileri derecede bilgiye sahiptir. Dolayısıyla kamu yönetimi için önemli bilgi kaynağı oluştururlar. Araştırmacılar ve üniversitelerde bulunan Kadın Çalışmaları Merkezleri uzmanlık sağlayabilirler. Aynı zamanda kadın odaklı çalışmalarda toplumsal cinsiyetin etkileri hakkında bilgi veren ve STK savunuculuk çalışmalarında altyapı oluşturabilecek toplumsal cinsiyeti gözeten bütçe analizleri yürütebilirler.

5- Belediye Düzeyinde TCDB'nin Yararları

TCDB'nin uygulanması, belediyelere bir dizi yarar sağlar. Aşağıda başlıca yararları özetleyen Şekil 1'den sonra, TCDB'nin belediyeye nasıl yarar sağlayacağı kısaca açıklanmaktadır.

Şekil 1: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Yararları

Nitelikli ve demokratik yönetişimin sağlanması

Mal ve hizmetleri kadınlar, erkekler, kız çocukları ve oğlan çocuklarına adil, eşit ve sorumlu biçimde sunma sürecinin iyileştirilmesi, iyi yönetişimin ayrılmaz parçası olarak görülmelidir. Nitelikli ve demokratik yönetişim, politika belirleme süreçlerine yönelik katılımcı bir yaklaşımın geliştirilmesini gerektirir. Bu şekilde kadınlar dahil farklı vatandaş gruplarının bakış açıları da temsil edilmiş olacaktır. TCDB, geleneksel bütçe süreçlerini genişletmeyi hedefleyen bir yaklaşım ve strateji sunar. Bu yaklaşımda, özellikle kadınlar gibi daha önceleri dışlanan gruplar ile toplumsal cinsiyet eşitliği savunucularının bütçeleme ve planlama süreçlerine katılımı hedeflenmektedir. Bu anlamda, TCDB sadece iktisadi ve mali açıdan iyi yönetişimi güçlendirmeyi değil aynı zamanda nitelikli ve demokratik yönetişimi de güçlendirmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır.

TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın sorunlarının desteklenmesi için yeni kanallar sağlarken aynı zamanda bu konulara yönelik kaygıların politika belirleme süreçlerinde daha öncelikli bir yere sahip olması hedeflenmektedir. Buradaki nihai hedef, bütçeleme ve planlama süreçlerini dönüştürerek, başta belediye başkanları, kamu görevlileri ve hizmet sağlayıcıları olmak üzere belediye bünyesindeki aktörlerin kendi sürekli faaliyetlerine toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerini dahil etmelerini ve yüksek öncelik vermelerini sağlamaktır.

TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlenmesini destekleyecek biçimde daha iyi politika ve bütçe sonuçları yaratmayı hedefleyen bir değişim süreci, önceliklerin değiştirilmesi, süreç ve organizasyonların yanı sıra politikaların değiştirilmesidir. TCDB'nin hem kadınlar hem erkekler hem de politika belirleyiciler ve belediye çalışanları için kısa ve uzun dönemli yararları göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyete duyarlı belediyeler yaratmaya yönelik bu yolculuğun değeri daha iyi anlaşılır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının güçlenmesi

TCDB, kamu maliyesi ve politikalarının toplumsal cinsiyete etkilerini tespit ederek, toplumsal cinsiyet sorunlarının anlaşılması ve farkındalık yaratılması, toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından daha iyi sonuçlar elde edecek siyasi kararlara zemin hazırlanması için ana stratejidir.

Kadın haklarının gerçekleştirilmesine yönelik ilerlemeler

İnsan haklarının ve kadın haklarının tanınması büyük ölçüde yeterli kaynak ayrılması ve bu hakların politika önceliğine dönüştürülmesine bağlıdır. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme insan haklarına yönelik politika taahhütleri ile kadın hakları araçları (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansında kabul edilen Pekin Eylem Platformu, ve aynı zamanda ulusal politika belgeleri de dahil) arasındaki farkları, kaynak ayrımının yeterliliğini ve politika çıktılarını ölçmeyi hedefler.

Yoksulluğun daha etkin biçimde azaltılması

Toplumsal cinsiyet eşitliği, yoksulluk kalıplarının etkin biçimde azaltılmasında büyük öneme sahiptir. Kadınların ve erkeklerin yoksulluk deneyimleri farklılık göstermektedir (ve kadınların yoksulluğa ilişkin deneyimleri daha ağırdır); ve her ikisi de yoksulluğun üstesinden gelirken çeşitli kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Yoksulluğun zaman içerisinde kadınlar üzerindeki etkisi erkeklere göre daha fazladır. Kadınların ihtiyaçlarının eşit düzeyde ele alınmaması halinde, yoksulluğun giderilmesine yönelik politikaların başarısız olma riski vardır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyeti gözetilen bütçe analizi, yoksulluğun daha etkin biçimde azaltılmasını hedefleyen politikalar için önemli bir zemin oluşturacaktır.

Ekonomik verimliliğin artırılması

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha düşük üretim, kaynakların ve bilginin yetersiz kullanımı, daha düşük üretkenlik düzeyi, kişilerin kapasite gelişiminin kısıtlanması ve genel refah düzeyinin azalması gibi yüksek ekonomik maliyetleri vardır. Araştırmalar, azalan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yüksek büyüme oranları arasında pozitif bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Kadınların bilgiye, kredilere, yetişkin eğitimi hizmetlerine, girdilere ve pazarlara erişim olanakları iyileştirildikçe ve zaman yükleri azaltıldıkça üretkenlik düzeyleri katlanarak artmaktadır. Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi sadece kadınların ekonomideki durumlarının iyileştirilmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun genel refahı da yükselir. Ekonomik etkinlik bağlamındaki "etkinlik" kavramının ücretli ve ücretsiz (katkıların çoğunluğunun kadınların ücretsiz işlerde

çalışmasıyla gerçekleştirildiği) ekonomiyi göz önüne alacak ve tüm etkileri içerecek biçimde genişletilmesi önemlidir. Kadınlara ücretsiz bakım işlerini, ev işlerini ve toplumsal çalışmaları yükleyerek zaman kapasitelerinin zorlanması genel ekonomik sonuçların azalmasına yol açabilir. Bu bağlamda, TCDB uygulamaları ekonomi ve bütçe politikalarının oluşturulması sırasında bütçe politikaları ve ücretsiz çalışma arasındaki karşılıklı ilişkilerin bütünleştirilmesine yardımcı olacaktır.

Hesap verebilirliğin ve şeffaflığın artırılması

TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uluslararası, Avrupa Birliği ve ulusal taahhütler ile bu taahhütlerin yerine getirilmesi için tahsis edilen kamu fonlarının miktarı arasındaki dengesizliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği kıstasları ve hedeflerinin gerçekleştirilmesinde eksiklikleri göz önüne seren güçlü bir araçtır. Ne kadar kaynak ayrıldığı ve ayrılan kaynakların nasıl harcandığının takip edilmesi yoluyla, TCDB, hem hesap verebilirliği hem de şeffaflığı artırmaktadır. Dolayısıyla TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliği taahhütlerinin bütçe taahhütlerine dönüştürülmesi yönünden hükümetleri sorumlu tutmayı sağlayan bir stratejidir. Aynı zamanda da bu taahhütlerin izlenmesini kolaylaştırır.

Politika hedeflerine ulaşma derecesinin izlenmesi

TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını ve aynı zamanda kalkınma hedefleri gibi genel politika hedeflerinin toplumsal cinsiyet farkındalığını izlemek için çeşitli araçlar sunar.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşımların geliştirilmesi

TCDB, bütçelerin hazırlanması ve kabul edilmesi sırasında sivil topluma danışılması ve aynı zamanda sonuçlarının ve etkilerinin izlenmesi açısından katkıda bulunabilir. TCDB özellikle, kadınların ve kadın bakış açılarının katılımcı süreçlere dahil edilmesini sağlar; böylece katılımcı süreçlerin kalitesini artırır.

TCDB'nin uygulanması, belediye düzeyinde bütçeleme ve planlama süreçlerine daha geniş bir paydaş grubunun katılımı için çeşitli olanaklar sunar. TCDB'nin hayata geçirilmesi yoluyla toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı mekanizmaların tesis edilmesi sağlanarak, ihtisas komisyonları, stratejik planlama ve performans esaslı program geliştirme, acil durum planlaması, kent konseyleri, ve belediye hizmetlerine katılım gibi yerel düzeyde çeşitli katılımcı mekanizmalar güçlenmiş olur. Özellikle kadın aktivistler ve toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları TCDB'yi planlama ve bütçeleme süreçlerine daha etkin katılmalarını sağlayacak bir fırsat olarak kullanabilirler.

6- Belediye Düzeyinde TCDB Bakımından Çeşitli Aktörlerin Rollerini

Belediyelerde TCDB çalışmasının başlatılması, yenilikçi yaklaşımlar ve değişim için fırsat sağlar. TCDB'nin işlerlik kazanması için belediye içindeki aktörler arasında işbirliği ve bağlılık şarttır. Bu işbirliği, yerleşik bir dizi sorumluluğun ötesine geçmelidir; çünkü TCDB çalışması bütçe, planlama, sektör ve toplumsal cinsiyet eşitliği uzmanlıklarını bir araya getirir. Aşağıda önemli aktörler ve TCDB çalışmasındaki rolleri hakkında özet bilgi verilmektedir.

Belediye başkanı ve belediye liderliği

TCDB çalışmasının temelinde, bu değişimi gerçekleştirmek için verilen siyasi taahhüt yatar. Dolayısıyla belediye başkanına düşen görev, bu taahhüdü duyurmak, ayrıca TCDB'nin önemi ve bütçenin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi gibi konularda kamu görevlilerini yönlendirmektir. Planlama ve bütçeleme süreçleri kapsamında, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin öncelikler ve kadının güçlenmesi konularında bilgi verilmesi de büyük önem taşır.

Belediye yönetimi

Genel olarak, geçmiş deneyimler, belediye yönetimindeki planlama, bütçeleme ve toplumsal cinsiyet uzmanları ya da birimleri arasındaki işbirliğinin çok yararlı olduğunu ortaya koymuştur; çünkü her birim TCDB'nin tam olarak uygulanabilmesi için gerekli olan özel uzmanlığı sağlar. Ayrıca, toplumsal cinsiyetin çeşitli sektörlerle entegre edilebilmesi için sektörel birimlerin de TCDB faaliyetlerine katılması önemlidir.

Planlama ve bütçeleme süreçlerinde başrol, mali hizmetler birimine ait olduğundan dolayı bu birimin kendi sorumlulukları dahilinde hareket etmesi kilit bir önem taşır. Bu, özellikle de toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme ve planlama süreçlerine sistematik biçimde entegre edilebilmesi için gereklidir. Buna paralel olarak, toplumsal cinsiyete duyarlılık konusundaki gerekler, birim tarafından hazırlanacak olan planlama ve bütçeleme tasarılarına dahil edilebilir.

Belediyedeki çeşitli sektörlerden sorumlu olan sektörel birimler de toplumsal cinsiyet perspektiflerini kendi alanlarına entegre etme konusunda önemli bir rol oynar. Herhangi bir TCDB çalışmasının başlıca etkinliği, bütçe ve programların toplumsal cinsiyete göre analizidir. Sektörel birimlerin, bu konularda uzmanlık sağlayacak kamu görevlileriyle işbirliği yaparak bu analize önyak olmaları gerekir. Dolayısıyla belediye memurları, bu konuda kilit rol oynar.

İyi bir analiz sağlam verilere dayandığı için, istatistikî veri sağlamaktan sorumlu birimin de bu sürece katılımı önemlidir. İstatistik birimi, ilgili bütün verilerin toplanmasından ve cinsiyete göre ayrıştırılmasından sorumludur. Analiz sürecinde daha fazla veriye ihtiyaç duyulması mümkündür, bu bağlamda istatistik birimleri destek sağlamak açısından büyük bir önem taşır.

İdeal olarak, ücretsiz işlere ilişkin veriler de TCDB analizinde kullanılabilir. Ulusal düzeyde, zaman kullanımı hakkında anketler yapılırsa bile istatistik birimleri evlerde, topluluklar ve aile şirketlerinde yapılan ücretsiz işlerle ilgili veri toplama konusunda tamamlayıcı bir rol oynayabilir.

Belediye meclisi

Belediye başkanı tarafından önerilen bütçe tasarısını tartışma, değiştirme ve onaylama açısından stratejik bir öneme sahip olan belediye meclisi, TCDB çalışmalarında da kilit bir rol oynar.

Belediye meclisi üyeleri, ilgili komisyonlardaki bütçe görüşmeleri sırasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların öncelikli ihtiyaçlarına yönelik kaynak tahsisiyle ilgili konuları ve bütçe değişikliklerini gündeme getirebilir. Benzer biçimde, meclis, bütçe görüşmeleri dışında, stratejik plan ve performans programlarının görüşülmesi ve kabul edilmesi sırasında da toplumsal cinsiyet eşitliği konularını tartışmaya açabilir.

Toplumsal cinsiyet savunucularının belediye meclisindeki ilgili komisyonlarda (özellikle de bütçe ve maliye komisyonlarında) yer alması ya da diğer komisyon üyeleriyle işbirliği yapması da önem taşımaktadır.

Genel olarak, belediye meclisi, toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorunların altını çizmek, belediye yönetiminden TCDB uygulamaları konusunda çalışmasını istemek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini bütün prosedürleri ve araçlarıyla birlikte entegre etmek üzere raporlar hazırlamasını talep etmek gibi önemli roller oynayabilir. Özel olarak, belediye meclisi, belediye yönetimini toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı hazırlaması için yönlendirebilir; bütçe tasarısıyla birlikte toplumsal cinsiyetin bütçe üzerindeki etkisine ilişkin daha kapsamlı bilgi sunmasını teşvik edebilir.

Belediye dışındaki aktörler

Kamu aktörleri, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve planlama konusunda önemli bir role sahip olsalar da dünyanın birçok yerinde devlet dışı aktörler de TCDB girişimlerinde kilit bir rol oynamıştır. Özel bir öneme sahip dış aktörler şunlardır: sivil toplum aktörleri, araştırmacılar ve akademisyenler. Aşağıda, bu aktörlerin oynadıkları roller üzerinde durulmuştur.

Sivil toplum aktörleri

Sivil toplum aktörleri, odaklandıkları konulara bağlı olarak TCDB çalışmasında farklı roller oynayabilirler. Asıl görevleri, toplumsal cinsiyete duyarlı politikaları desteklemek ve belediyelerin toplumsal cinsiyet eşitliği performanslarını iyileştirmek için gerekli lobi faaliyetlerini yürütmektir. Sivil toplum aktörleri, başta kadınlar ve karar alıcılara erişimi az olan diğer gruplar olmak üzere, vatandaşların önceliklerini belediyeye ve meclisteki karar alıcılara aktarmak gibi önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda, kadın meclisleri ve diğer kadın STK'ları da önemli aktörlerdir.

Sivil toplum aktörlerinin diğer bir rolü de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınlar açısından önem taşıyan konularla ilgili araştırmalar yürütmek ya da belediye yönetimindeki görevliler ile meclis üyelerine toplumsal cinsiyet eşitliği ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme konularında uzmanlık sağlamaktır.

STK'lar bütçenin değerlendirilmesi ve bağımsız denetimi konularında da önemli bir rol oynayabilir.

Belediyedeki koşullara bağlı olarak belediye yönetimi ve STK'lar arasındaki işbirliği derecesi değişebilir. Belediyede TCDB'nin hayata geçirilmesi için yoğun bir işbirliği sağlanmasının, pratikte iki taraf için de avantajlı olduğu görülmüştür, çünkü dış aktörler TCDB çalışmasının geliştirilmesine ve tamamlanmasına katkıda bulunabilmektedir.

Üniversiteler ve diğer araştırma kurumları

Araştırmacılar ve akademisyenler, TCDB ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda ortaya koydukları araştırma sonuçlarıyla tartışmalar başlatabilirler. Hem belediyeye hem de sivil toplum aktörlerine uzmanlıklarını sunabilir ve danışmanlık yapabilirler. Kamu politikalarının toplumsal cinsiyete etkisi üzerine yapılmış çalışma ve analizler, değişim sürecini yönlendirme konusunda önemli bir role sahiptir. Ayrıca araştırma kurumları, belediyelerdeki uygulamalara kuramsal bir çerçeve ve düşünsel bir derinlik de sağlayabilir.

Medya

Yerel (ve ulusal) medya, hem devletteki hem de devlet dışındaki toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları için önemli bir müttefik olabilir, belediye meclisindeki tartışmalar ve gündemdeki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hakkında bilgi sağlayabilir. Ayrıca medya, başarılı Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmaları ve bu yaklaşımların yararları hakkında bilgi yayabilir. Özellikle de sivil toplum aktörleri için medyayla birlikte çalışmak, toplumsal cinsiyete duyarlı politika taleplerinin daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi açısından önemli bir strateji olabilir.

Çeşitli aktörlerin işbirliği ve ortaklığı

Uluslararası deneyimler şunu göstermiştir: Hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin yer aldığı TCDB girişimleri en etkili ve sürdürülebilir olanlardır.

Çeşitli aktörler işbirliği yaparak ya da ortaklık kurarak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeyi birlikte uygulamaya koyabilir, belediyedeki TCDB çalışmalarını geliştirmek için belirli uzmanlık alanlarına odaklanabilirler.

İşbirliği ve bilgi alışverişini resmileştirmek için olanaklar yaratmak da yararlı olabilir. Bu, TCDB koordinasyon kurulları oluşturmak suretiyle yapılabilir; STK temsilcileri ve araştırmacılar bu kurullara üye veya danışman olmaya davet edilebilirler.

7- Uluslararası ve Ulusal TCDB Örnekleri

Bu bölümde, yurtdışından ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden TCDB örnekleri sunulmaktadır. TCDB çalışmasına ilişkin çeşitli alternatiflerin altını çizmeyi amaçlayan bu bölüm, TCDB, yerel belediye koşullarına uyarlandığında en iyi sonuçların alındığını ortaya koyar. Bölümde, şu şehirlerden örnekler verilmektedir:

- Viyana, Avusturya
- Berlin, Almanya
- Elbasan, Arnavutluk
- Diyarbakır
- Eskişehir
- Gaziantep
- Edirne
- Bursa

a. Örnek olay incelemesi: Avusturya, Viyana'da TCDB'nin bütçeleme süreçlerine sistematik entegrasyonu

Viyana şehir yönetimi, 2005 yılının Ocak ayında toplumsal cinsiyet anaakımlaştırmasını, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi kapsayacak şekilde genişletmeye karar verdi. Meidling ilçesinde yapılan pilot çalışmada ilçe bütçesinin ana kalemleri analiz edilerek TCDB, ilçenin bütçesine entegre edilmiştir. Bu pilot çalışmadan hareketle TCDB, Viyana şehrinin tamamında bütçe süreçlerine dahil edilmiştir. En başta, Viyana belediyesi yönetiminde yer alan mali hizmetler ve istatistik birimlerinde çalışmak üzere bir TCDB danışmanı atanmıştır. Bu danışman, başlangıç sürecinde hayati bir rol oynamıştır; çünkü Viyana Şehrinde gerçekleştirilecek TCDB çalışmaları için bir metodoloji geliştirmiş, birimlere eğitim vererek uygulamaya yönelik destek sağlamıştır. Daha sonraki yıllarda, istatistik ve mali hizmetler birimi dahilinde, Viyana'daki TCDB sürecinden sorumlu bir alt birim kurulmuştur. O zamandan bu yana TCDB, bütçe tasarısı hazırlama sürecinin ana bileşenlerinden biri olmuştur.

Viyana'da çalışmanın uygulanmasına yönelik standart yönergeler, ölçü ve yöntemler bulunmaktadır. Bu yönergelerin tasarımları oldukça basittir; içerikleri, kullanıcı analizleri ile ana hedef ve göstergelerin tanımından ibarettir. Bununla birlikte yönergeler, düzenli ve sistematik biçimde uygulanır. Viyana Şehri, Belediye Meclisine sunulan bütçe çalışmalarına ek olarak yıllık Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı yayımlar. Ayrıca, bir önceki yılın denetim raporuna, yapılan uygulamaları değerlendiren bir toplumsal cinsiyet performans raporu da eklenir. İlk başta TCDB çalışması birçok birim için zordur, özellikle de toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlara alışık olmayanlar bu konuda zorlanabilir. Bununla birlikte, bu birimlere yoğun bir destek vermek ve her birimin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı için analizler yürüterek girdi üretmesi için ısrarcı olmak gerekir. Mali hizmetler ve istatistik biriminin sağladığı koordinasyon bu çabalara güvenilirlik kazandırmıştır. Ayrıca, mali hizmetler birimi TCDB'ye ilişkin bir kısım içermeyen hiçbir bütçe tasarısını kabul etmemelidir. Bütçe beyanının basit bir formatı vardır ve yönetimdeki bütün birimlerin bilgi sağlamasını gerektirir.

Bütün birimlerin hazırlamak zorunda olduğu, tablo şeklindeki beyana ek olarak Toplumsal Cinsiyet Beyanı'nda Viyana'daki toplumsal cinsiyet eşitliğinin durumuna ilişkin sözlü bilgi de sunulur. Beyanda işgücü piyasası, gelirler, eğitim, çocuk bakımı ve sosyo-ekonomik duruma ilişkin diğer önemli veriler, cinsiyete göre ayrıştırılmış şekilde sunulur. Tablo 1'de Viyana Bütçe Beyanı'nın genel formatı yer almaktadır, ayrıca farklı bütçe kalemlerine ilişkin birimlerin sağlamak zorunda olduğu bilgi tiplerine ilişkin birkaç örnek de bulunmaktadır.

Tablo 1: Avusturya, Viyana Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı (örnek)

Birim	Bütçe kalemi	Toplumsal cinsiyete özgü hedef	Planlanan önlemler veya projeler	Başarı göstergesi	Planlanan kullanıcılar (kadın / erkek) %
MA 42 (Şehir Parkları ve Bahçeleri)	8150	Parkların tasarımında toplumsal cinsiyete duyarlı, nesiller arası önlemler	10, su parkı 11, N. arazisi parkı vb.	Toplam park sayısı	49 / 51
MA 5 Finans ve İstatistikler	0210	Kadınların ve erkeklerin gerçeklerinin kapsamlı olarak yansıtılması	Toplumsal cinsiyete özgü bilgilerin belediyenin sürekli yayınlarında daha fazla yer alması Cinsiyet farkları özellikle dikkate alınarak farklı alanlarda veri toplanması ve analiz yapılması Toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerine ilişkin internet kaynakları İnternette sağlanan verilerin ne kadarının cinsiyete göre ayrıştırılmış olduğunun değerlendirilmesi	Kadınlar/erkekler tarafından sunulan verilerin oranının artması Kadın ve erkek kullanıcılar ve dağılım konusunda gerekli bilgileri içeren analizlerin oranının artması Bilginin internetteki veri sunumunun değerlendirilmesi için zemin oluşturması	50 / 50

Birim	Bütçe kalemi	Toplumsal cinsiyete özgü hedef	Planlanan önlemler veya projeler	Başarı göstergesi	Planlanan kullanıcılar (kadın / erkek) %
MA 5	7822 (ZIT Teknoloji Kurumu Viyana))	İş araştırma ve geliştirme çalışmalarında kadınların payının artırılması; Yeniliklerin geliştirilmesinde toplumsal cinsiyetin daha fazla dikkate alınması	Kadınlar tarafından yürütülen projeler ek bir ödeme alır	Kadınlar tarafından yürütülen projelerin payının artması	20 / 80
			Kadınların ve erkeklerin proje değerlendirme gruplarında eşit olarak temsil edilmesine dikkat edilir	Kadınların araştırma geliştirme çalışmalarına katılımının artması	30 / 70
			Desteklenen tüm araştırma projeleri proje planlama sürecine toplumsal cinsiyetin dahil edilip edilmediğine ilişkin değerlendirmeden geçer	Ürün geliştirme sürecinin kadınlar üzerindeki özel etkisinin daha fazla dikkate alınması	

Kaynak: Viyana, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, 2012 bütçe tasarısına ek.

b. Örnek olay incelemesi: TCDB'nin Berlin'de uygulamaya konulması

Berlin yönetiminde TCDB'ye yönelik ilk çalışmalar

Berlin'deki yaklaşım, şehir yönetimi tarafından yürütülen bir girişim örneğidir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, çeşitli ilçeler de dahil olmak üzere Berlin şehrinin bütçeleme politikalarına sağlam biçimde entegre edilmiştir.

2001 yılında kurulan ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe çağrısı yapan bir STK'nın lobicilik faaliyetlerinin ardından, 2004 yılında Berlin Meclisi, TCDB'nin yukarıdan aşağıya işleyen bir süreç olmasını sağlamak üzere bir usul kanununu uygulamaya sokmuş, ayrıca 2004/2005 bütçe yılı için yönetimin TCDB gelişme raporları hazırlamasına yönelik bir uygulama başlatmıştır.

Belediye içinde TCDB çalışmasını yönlendirmek

Belediye içi çalışmalardan bütçe birimi sorumludur, çünkü bu çalışmanın arkasındaki itici güçtür. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme için, bütçe birim amirinin başkanlığında bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu grubun üyeleri üst düzey kamu görevlileri, Berlin yönetimindeki anaakımlaştırma birimi, iki Meclis üyesi (biri iktidar diğeri muhalefet partisinden) ve bir STK üyesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla geniş düzeyde katılım sağlanmış ve bu grup, Berlin'de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin uygulanmasına rehberlik etme görevini üstlenmiştir. Yukarıdan aşağıya inen bir yaklaşım benimsenmiştir; analizin yürütülmesi, idarenin sorumluluğundadır.

TCDB analizini yürütecek bütün ilgili yöneticiler, başta dışarıdan gelen toplumsal cinsiyet uzmanlarından destek almışlardır; üst düzey yöneticiler ise Toplumsal Cinsiyet Eğitimlerine de katılmıştır.

Berlin'de benimsenen yaklaşım

Berlin'de, Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesini uygulamak için kademeli bir yaklaşım benimsenmiştir, çeşitli bölümlerde ve ilçelerde pilot çalışması ile başlanmış, sonradan bu çalışmalar daha fazla bütçe kalemini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Berlin'de kullanılan ana yöntem, kamu harcamalarının cinsiyete göre ayrıştırılmış veriye göre analiz edilmesidir. Bu analiz, kullanıcılara ilişkin nicel verilere dayanmaktadır: Temel yaklaşım kamu hizmetlerini kullanan kadın ve erkeklerin oranını belirleyerek bunu kamu harcamalarıyla ilişkilendirmektir.

Bu analiz sonuçları, kamu idaresinin, politikalarını toplumsal cinsiyet açısından değerlendirmesini sağlamalı ve bütçelerini toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirmeleri için teşvik etmelidir.

İlk başta dört TCDB projesi geliştirilmiştir: ilçe düzeyinde üç proje ve bakanlık düzeyinde bir proje. Bu süreçte yönetimdeki bütün birimlerin 2006'ya kadar TCDB'yi adım adım uygulaması öngörülmekteydi.

İlçelerde pilot çalışmaları ilk olarak kütüphaneler, spor, sağlık, çocuklar ve gençlik gibi alanlarda uygulandı. İlçe düzeyinde TCDB uygulamaları, katılımcı bütçe girişimleriyle ilişkilendirildi. İl düzeyinde, ilk olarak bütçenin ekonomik kalkınma potansiyeli analiz edildi. Berlin'deki uygulamanın daha sonraki adımlarında, devlet yardımları, toplumsal cinsiyet açısından analiz edildi.

Aşağıda (bkz. Tablo 1) ilçe düzeyinde yürütülen ilk analizin bir örneği bulunmaktadır; bu analiz müzik okulları, devlet kütüphaneleri, spor etkinlikleri ve gençlik destek politikaları gibi alanları kapsamaktadır.

Tablo 1: 2008/09 yıllarında Berlin'de (Tempelhof-Schöneberg) ilçe düzeyinde gerçekleştirilen Toplumsal Cinsiyet Bütçesi çalışması sonucu elde edilen toplumsal cinsiyet verileri

Bütçe kalemleri (ürünler)	Bütçe (€)	Kullanıcılar			
		Mutlak rakamlar		Oranları (%)	
		Kadınlar	Erkekler	Kadınlar	Erkekler
Kütüphaneler	1.637.410	1.027.725	504.964	% 67,1	% 32,9
Müzik Okulu					
Müzik dersleri	3.657.958	58.252	43.410	% 57,3	% 42,7
Konserler	66.342	318	118	% 72,9	% 2,1
Devam Edilen Eğitimler					
Göçmenler için dil kursları	921.664	18.858	5.257	% 78,2	% 21,8
Kurslar ve diğer etkinlikler	1.686.404	30.188	9274	% 76,5	% 23,5
Okul diploması almak için katılan kurslar	305.392	20.492	16.767	% 55,0	% 45,0

Toplumsal Cinsiyet Bütçe analizi sonucu, kullanıcılar ya da hizmetlerden yararlananlar hakkında edinilecek bilgi, kamu idarecilerine program geliştirme konusunda bir temel sağlar. Böylece, idareciler, farklı hizmetlerin kullanılışlarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini saptayarak bütün vatandaşların bu hizmetlerden eşit biçimde yararlanabilmelerine olanak sağlayan programlar geliştirebilirler. Hizmetlerin veya kaynak dağılımının cinsiyete göre farklılaşan etkilerinin nedenleri tespit edilir ve önlemler alınır. Yararlanıcıların toplumsal cinsiyetine ilişkin analizin sonuçlarına dayanarak idare, toplumsal cinsiyete dayalı hedefler belirleyebilir ve toplumsal cinsiyet koşullarını iyileştirici önlemler alabilir.

Başarılan sonuçlar

Berlin’de toplumsal cinsiyete ilişkin veriler, bütçe dokümanlarına sistematik biçimde entegre edilmiştir. 2002’den bu yana çalışmalar sürmektedir ve bütçe analizine gittikçe daha fazla alan dahil edilmektedir. Yönlendirici grubun ve bütçe biriminin sürekli çalışması ve rehberlik sağlaması, kamu idaresindeki birçok engelin aşılmasına ve sürecin destek kazanmasına yardımcı olmuştur.

Seçilen yöntem oldukça basittir, ancak bizzat kamu idaresinin çalışmayı bilfiil yürütmesine olanak sağlamıştır. Verinin eksik olduğu alanlarda, veri sağlanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Berlin’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Girişimi, analizin daha nitel kılınarak analiz düzeyinin derinleştirilmesini talep etmiştir. Bütçeleme ve genel olarak kamu yönetiminde daha yüksek performans sağlanması için atılan adımlarla, TCDB analizinin sonuçları, hedef belirleme çalışmalarına eklenmiştir.

c. Örnek olay incelemesi: Sırbistan Voyvodina Özerk İli’nde aktif işgücü piyasası politikalarının incelenmesi

Bu örneğin seçilmesinin nedeni belirli bir programın toplumsal cinsiyeti gözeten bütçe analizinin gerçekleştirilmesi açısından kullanışlı bir örnek oluşturması ve farklı yöntemleri birleştirmesidir. Bu örnek aynı zamanda cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcama etki analizi ve toplumsal cinsiyete duyarlı yararlanıcı değerlendirmesinin pratikte nasıl kullanılacağını anlamak açısından yararlıdır.

Arka plan ve hedefler

Sırbistan’ın Voyvodina Özerk İli’nde İşgücü, İstihdam ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bölge Sekreterliği çalışanları tarafından UNIFEM’in desteğiyle (şu anda BM Kadın Birimi adını almıştır) “Voyvodina Özerk İli’nde Toplumsal Cinsiyeti Gözeten Bütçelemeye Doğru” adlı bir proje tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Projede kullanılan yaklaşım belirli programlara ve kamu hizmetlerine yönelik toplumsal cinsiyeti gözeten bütçe analizinin nasıl yapılması gerektiğini göstermektedir.

Programın hedefleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1- Toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçe süreçlerine dahil edilmesi ve böylece mali kaynakların tahsisi sırasında daha adil ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım sergilenmesi. Böylece halihazırda mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- 2- İl'de çalışanların ve karar vericilerin toplumsal cinsiyete duyarlı programların yaratılmasında ve bölgeye ait bütçenin tahsisinde daha fazla rol almalarının sağlanması ve meclis üyelerinin bütçeleme süreçlerine ve bütçenin kabulüne yönelik daha eleştirel bir yaklaşım sergilemeleri ve bu süreçler sırasında toplumsal cinsiyet duyarlılığının geliştirilmesi için fırsatlar yaratılmasına önayak olmaları.
- 3- İl bütçesinin oluşturulması ve izlenmesinde sivil toplum kuruluşlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik daha fazla rol alması.
- 4- Bölgeye ait bütçede toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha fazla şeffaflığın sağlanması.

Pilot girişim çerçevesinde, TCDB çalışmaları, istihdam politikaları içerisinde özellikle istihdam ve serbest meslek programlarına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. İstihdam alanının seçilmesinin nedeni, kadınların ekonomik durumunun ve işgücüne katılımlarının toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitliğinin derecesini belirlemek açısından temel öneme sahip olmasıdır. Kadınların ekonomik güvenliği ve bağımsızlığı sosyal hayatın çeşitli alanlarında ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmakta ve hem kişisel hem de sosyal açıdan ilerleme ve gelişim sağlanmasına yönelik fırsatları etkilemektedir. Sırbistan işgücü piyasasında kadınların durumuna ilişkin sorunlar, erkeklere göre büyük ölçüde faaliyetsizlik ve yüksek oranlarda işsizlik, iş arama sürelerinin daha uzun olması, işgücü piyasasına yeniden girmek istediğinde karşılaşılan çeşitli zorluklar ve girişimcilik faaliyetlerine katılımın düşük olmasıdır.

Bütçe çalışmalarına yaklaşım: Voyvodina'da neler yapılmıştır?

Voyvodina'daki temel yaklaşım, seçilen programların ve hizmet sunumunun toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek analiz edilmesidir. Bu analizde uygulanan yöntem İsveç'te geliştirilen bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşım çeşitli politikaların ve programların analizinde oldukça kullanışlı bir yöntem haline gelmiştir.

Analizin temel adımları aşağıdaki gibidir:

- (1) Programın envanterini ve genel özetini çıkarmak,
- (2) Hedef kitledeki kadın ve erkekleri temsil eden bir örneklem, karar vericiler ve program yararlanıcılarına anket uygulamak, ayrıca kaynak tahsislerini ortaya koymak ve program sonuçlarını ölçmek,
- (3) Anket sonuçlarını değerlendirmek ve
- (4) Programda toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesi için öneriler geliştirmek.

Mevcut verilerin nicel analizinin yanı sıra, hedef kitleden bireyleri içeren odak gruplar, yararlanıcılar ile programı uygulayan kamu çalışanları program analizinde kullanılan yöntemlerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Son olarak, analiz sonuçlarının sunumuna yönelik genel bir format geliştirilmiştir. Benzer girişimler tarafından sıkça kullanılan bu format aşağıda özetlenmiştir.

Voyvodina Özerk İli: TCDB analiz bulguları sunum formatı:

1. Program hakkında temel bilgiler

- Programın hedefleri
- Programa katılım koşulları
- Faaliyetler
- Hedef kitle hakkında bilgi
- Programın çözmeye çalıştığı sorunlar (alakalı ise)

2. Bulgular/sonuçlar

- Yararlanıcılar arasında yer alan kadınların ve erkeklerin temsili (sayı ve oran)
- Kaynaklar ve bu kaynakların kadınlar ve erkekler arasında dağılımı (sayı ve oran)
- Sonuçlar: Faaliyetlerin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri
- Başlıca toplumsal cinsiyete dayalı sorunların tanımı
- Odak gruplarda elde edilen bulgular

3. Değerlendirmeler

- Genel bulgular, eksik olan bilgiler, ek öneriler vb.

4. Analiz edilen programların geliştirilmesi için öneriler

Yöntemin uygulanmasına ve pilot programın analizine örnek olarak, Entegre Yeterlik Programı burada temel öğeleri ile birlikte sunulmaktadır. Entegre Yeterlik Programı'nın hedefleri arasında eğitim merkezlerinin gelişimini desteklemek, işsizlere eğitim vererek işgücü piyasasına dönmelerini sağlamak ve kendi işini kurmak isteyen bireylere eğitim sunarak daha rekabetçi olmalarını sağlamak bulunmaktadır.

Program faaliyetleri, bilgisayar becerileri eğitimi (temel bilgisayar becerileri ve çeşitli özel bilgisayar becerileri eğitimi) ile başlangıç düzeyindeki girişimciler için sağlanan eğitimleri içermektedir.

Analiz, bu programa katılmak için gerekli kriterlerin incelenmesi ve aynı zamanda hedef kitle hakkında bilgi toplanmasıyla başlayacaktır. Kamu harcamalarının analizine odaklandığımız için, bu çalışmanın ayrıntılı sonuçlarına değinmiyoruz. Kısaca belirtmek gerekirse, çalışan ve çalışmayan nüfus içinde ciddi oranlarda cinsiyet farkları bulunmaktadır (kadınlar için işsizlik oranı %22 ve erkekler için %15 olup, uzun dönemli işsiz olan bireylerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır vb.). Aynı zamanda girişimciler arasında da cinsiyet açısından farklar gözlenmiştir; girişimcilerin %23'ü kadın iken, bu oran erkeklerde %77'dir (tüm veriler 2006 yılına aittir).

Eğitime katılanların analizi

Eğitim hizmetleri alanında, cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcama etki analizi için gereken iki temel veriden birisi eğitimi katılan kadın ve erkek sayısıdır. Hizmet kullanıcılarına ilişkin cinsiyete göre ayrıştırılmış bu veriler, analizin yapılabilmesi için gereklidir. Farklı türde eğitimi katılanların sayısı, bu örnekte cinsiyete göre ayrıştırılmış olarak mevcuttur (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Eğitim türüne ve cinsiyete göre eğitimi katılanlar

Eğitimin Türü	Oturumlar	Katılımcı	Kadın	Kadın Oranı	Erkek	Erkek Oranı
İşsizler için:	48	504	320	% 63	184	% 37
1. Temel bilgisayar becerileri	19	240	198	% 82	42	% 18
2. Özel bilgisayar eğitimi	29	264	122	% 46	142	% 54
Başlangıç düzeyindeki girişimciler için:	11	255	107	% 42	148	% 58

Kaynak: İl Sekreterliği (2009)

Cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcamaları etki analizi için gerekli ikinci temel veri hizmetin birim maliyetidir. Bu durumda, sözü edilen kriter katılımcı başına eğitim maliyetidir. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, maliyet eğitim türüne göre farklılık göstermektedir. Katılımcı başına eğitim maliyeti temel bilgisayar eğitimi için en düşük iken, AutoCad programı kullanılarak sağlanan özel bilgisayar eğitimi en yüksek maliyete sahiptir.

Tablo 2: Entegre Yeterlik Programında eğitim türüne göre birim maliyetler

Eğitim türü	Katılımcı başına maliyet (Sırbistan Dınarı)
Temel bilgisayar becerileri	12.575
Özel bilgisayar eğitimi: İnternet sitesi tasarımı	40.714
Özel bilgisayar eğitimi: AutoCad	48.060
Başlangıç düzeyindeki girişimciler: İşletme yönetimi ve iş geliştirme	21.210

Tablo 1 ve (farklı eğitimlerdeki kadın ve erkek katılımcı sayısı) ve Tablo 2'de (farklı eğitimlerin birim maliyetleri) sunulan verilere dayanarak, etki oranını hesaplamak için birim maliyet ile kadın ve erkek sayılarını çarpmak yeterli olacaktır. Hesaplanan sonuçlar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Kaynakların dağılımı: Eğitim türüne göre eğitim ücreti ve katılımcı başına ortalama eğitim ücreti (kadınlar ve erkekler)

Eğitim türü	Katılımcı başına maliyet (Sırbistan Dinarı)	Kadın	Erkek	Kadınlar için toplam harcama (1.000 Sırbistan Dinarı)	Erkekler için toplam harcama (1.000 Sırbistan Dinarı)
Temel bilgisayar becerileri	12.575	198	42	2,490	528
Özel bilgisayar eğitimi: İnternet sitesi tasarımı	40.714	42	48	1,710	1,954
Özel bilgisayar eğitimi: AutoCad	48.060	22	46	1,057	2,210
Başlangıç düzeyinde girişimciler: işletme yönetimi ve iş geliştirme	21.210	100	140	2,120	2,970
Toplam		362	276	7,377	7,662
Kadın/erkek başına ortalama harcama				20	28

Kaynak: İl Sekreterliği (2009)

Katılımcı başına hesaplanan eğitim maliyetinin özellikle kadınların çoğunluğunun katıldığı eğitimlerden biri olan temel bilgisayar eğitimi için en düşük olmasından dolayı, kadınlar için ayrılan toplam harcama temel bilgisayar becerileri eğitimi için çok daha fazladır. Özel eğitime katılanların büyük bir çoğunluğunun erkek olması ve bu eğitimin maliyetinin daha yüksek olması nedeniyle, bütçelerin çok daha büyük bir bölümü özel eğitimlere katılan erkeklere ayrılmaktadır. Bu yüzden, kapsamlı olarak bakıldığında, çok daha fazla sayıda kadın eğitim faaliyetlerine katılıyor olmasına rağmen, eğitimlere katılan erkekler için yapılan toplam harcama (harcama oranı) katılımcı kadınlar ile karşılaştırıldığında çok daha yüksektir. Ortalama harcamalara yönelik olarak ise, kadınlar için yapılan toplam harcamanın kadınların sayısına ve erkekler için yapılan toplam harcamanın erkeklerin sayısına bölündüğünde hesaplanan kadın başına yapılan harcama oranı (yaklaşık 20.000 Sırbistan Dinarı) erkek başına yapılan harcama oranından (yaklaşık 28.000 Sırbistan Dinarı) daha düşüktür.

Eğitimden yararlanmanın nicel analizinin son adımı olarak, eğitimden sonra iş bulma oranlarına yönelik sonuçlar analiz edilmiştir. Aşağıdaki tablo ilgili sonuçları göstermektedir. Beklendiği üzere, iş bulma oranları özel eğitime katılanlar için çok daha yüksektir. Burada veriler incelendiğinde özel eğitimlere katılan kadınların iş bulma oranlarının (kadın katılımcıların %56'sı iş bulmuştur) erkeklere göre (erkeklerin %45'i iş bulmuştur) daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlar daha fazla irdelenmesi gereken çok önemli birtakım soruları açıkça ortaya çıkarmıştır (kadınların özel eğitimlere katılmasını engelleyen ne olduğu sorusu gibi). Aynı şekilde sonuçlar mevcut olan kaynakların daha iyi kullanımına yönelik politika değişiklikleri yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 4: Eğitimden sonra işe girme

Eğitim türü	Temel eğitim kadınlar	Temel eğitim erkekler	Özel eğitim kadınlar	Özel eğitim erkekler
Toplam katılımcı sayısı	198	42	122	142
Tamamlanan eğitim	198	41	120	141
Eğitim sonrası işe giren sayısı ve oranı (%)	67 % 34	13 % 32	67 % 56	63 % 45
Kısmi zamanlı işe giren	5	0	2	6

Nicel analiz aynı zamanda odak grup toplantıları ile de desteklenmiştir. Odak grup toplantıları bireylerin gruplar oluşturarak eğitimlere katılan kadınların bakış açıları hakkında ve kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı sorunlara yönelik daha fazla bilgi edinmek üzere tartıştığı toplantılardır. Odak grup toplantıları, ayrıca programları yönetmekte olan kamu çalışanları, eğitim katılımcıları ve aynı zamanda girişimciler ve işsiz olan kişiler ile de ayrı ayrı düzenlenmiştir. Odak gruplar, kadınların algılarına, değerlendirmelerine ve belirli ihtiyaçlarına veya kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlara yönelik nitel veri elde etmek adına iyi bir yöntem oluşturmaktadır. Sonuçların birkaçına örnek vermek gerekirse; odak gruplarda elde edilen bulgular girişimciler için başlangıç koşullarının eşitsizliğine (malvarlığı yetersizliği) ve aynı zamanda aile içerisinde desteğin eksikliğine ve özellikle kadınlara verilmesi gereken sistematik desteğin eksikliğine işaret etmektedir. Programı yöneten kamu görevlileri işgücü piyasası koşullarına yönelik kapsamlı bir araştırmanın olmamasının hem program planlaması açısından hem de girişimcilerin kendileri için engel oluşturduğuna dikkat çekmişlerdir.

Başarılan sonuçlar

Voyvodina'da gerçekleştirilen projenin kısa dönemli sonuçları aşağıdaki gibidir:

- İstihdama yönelik belirli programların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi amacıyla bu programlarda değişiklik yapılması için önerilerin geliştirilmesi (il yönetimi tarafından uygulamaya konulan seçili programların toplumsal cinsiyete yönelik sonuçlarının daha iyi anlaşılmasına bağlıdır).
- İl İşgücü, İstihdam ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sekreterliği çalışanlarının, programların toplumsal cinsiyet analizini yapma kapasitelerinin artırılması.
- Üst düzey il yönetimi yetkililerinden oluşan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin önemini anlayan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin projelerine dahil edilmesi konusunda bilgi sahibi olan bir ekibin oluşturulması.
- Bütçelerin toplumsal cinsiyet etkilerini anlayan ve meclis içerisindeki görevlerini Voyvodina bütçesine toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesine yönelik girişimleri desteklemek üzere kullanan seçili meclis üyelerinden bir grup oluşturulması.
- Sivil toplum kuruluşlarında TCDB konusunda farkındalık yaratılması ve sivil toplum kuruluşlarının TCDB'ye yönelik çerçeve oluşturulmasına katılımlarının sağlanması.

Genel olarak bu pilot girişim, TCDB yaklaşımının ildeki yararını göstermiş ve kamu ve kamu dışı paydaşların kapasitelerinin artmasını sağlamıştır. Ayrıca ilin planlama ve bütçeleme süreçlerinde yer alan farklı paydaşlar ve aktörler arasında oluşturulan ortaklıklar ve ağlar Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Voyvodina bölgesinde yaygınlaştırılmasına yönelik girişimin sürdürülebilirliği açısından umut verici olmuştur.

Kaynak: İşgücü, İstihdam ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Bölgesel Sekreterlik (2009): Novi Sad, Voyvodina Özerk İli'nde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeye Doğru.

d. Örnek Olay İncelemesi: Arnavutluk, Elbasan Belediyesi: Kadınların katılımcı bütçe süreçlerine katılımının güçlenmesi

Arka Plan

Elbasan, coğrafi olarak orta Arnavutluk'ta bulunan bir belediyedir. Elbasan Belediyesi ayrıca Arnavutluk'ta katılımcı bütçeleme uygulayan birkaç belediyeden de biridir. Katılımcı bütçeleme süreci çerçevesinde belediye yerel olarak elde ettiği gelirlerin yaklaşık %30'luk kısmını belediye sınırları içerisinde yaşamakta olan vatandaşlar tarafından belirlenen projelere ayırmayı taahhüt etmektedir.

Düzenlenen belediye toplantılarında, vatandaşlar mahallelerinin önceliklerine yönelik görüş alışverişinde bulunurlar ve belediyenin bütçesinin karşılayabileceği yeterlikte olan ve dolayısıyla yerel bütçe bünyesinde finanse edilebilecek projeleri görüşürler. Belediye düzeyindeki görev tanımları diğerlerinin yanı sıra aşağıda belirtilen görevleri de içermektedir

- Şehrin ve yolların temizlenmesi,
- Yerel okullara ve hastanelere yatırım yapılması,
- Şehirde bulunan yeşil alanlara yatırım yapılması,
- Su şebekesi sisteminin ve atık yönetiminin iyileştirilmesi.

Elbasan'da gerçekleştirilen yıllık katılım süreci yaklaşık iki üç ay arasında sürmektedir. Süreç belediye çalışanları tarafından yürütülür. Şehir 23 farklı mahalleye bölünmüştür. Her mahallede vatandaşların katılabileceği ve görüşmelerin yapıldığı belediye toplantıları düzenlenmektedir. Vatandaşlar tarafından önerilen finanse edilecek projelerin listesi hazırlanır. Her toplantıda, vatandaşlar kendilerini temsil edecek bir kişiyi seçerler ve bu kişi vatandaşları geçici bir "merkezi komisyonda" temsil eder. Komisyonun görevi vatandaşlar tarafından önerilen tüm projeleri değerlendirmek, bunların arasından daha önceden belirlenen kriterlere uyanları seçmek ve seçilen bu projeleri nihai onay için Belediye Meclisi'ne sunmaktır. Belediye Meclisi, sunulan projeleri genellikle pek değişiklik yapmadan onaylar. Projeler onaylandıktan sonra yerel yönetimlerin öncülüğünde uygulanmaya başlar.

Belediye bu süreci izler ve kaydeder; katılımcı bütçeleme sürecinde neler başarıldığını bir sonraki yıl içerisinde vatandaşlar ile yapılacak danışma toplantılarında ortaya koyar.

Katılımcı sürece toplumsal cinsiyet perspektifi getirmek

BM Kadın Birimi (eski adı ile UNIFEM) tarafından desteklenen ve Elbasan'da gerçekleştirilen Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme pilot projesi çerçevesinde, TCDB çalışmalarının hedeflerinden biri kadınlar için daha kapsayıcı bir katılım sürecini güvence altına almaktır. Belediyenin kendisi de katılımcı bütçeleme sürecinin kadınların sesini duyurup duyurmadığını, kadınların ihtiyaçlarını giderip gidermediğini ve bunları nasıl gerçekleştirdiğini öğrenmek istemiştir.

Bu bağlamda atılacak birinci adım devam eden bütçeleme süreçlerinin değerlendirmesini yapmaktır. Bu adımın hedefi yukarıda tanımlanan farklı adımlara kadınların katılım katılmadıklarının ve ne şekillerde katıldıklarının belirlenmesidir. Akran danışmanlığı yoluyla, yerelde faaliyet gösteren bir STK uzmanı, aşağıdaki sorulara cevap aramak üzere, katılımcı bütçeleme süreçlerine yönelik mahalle toplantılarını izlemiştir:

- Kaç kadın katılmıştır ve tartışmalarda ne derece aktif olmuştur?
- Kadınların katkısı erkeklerin katkısından farklı mıdır, evetse, nasıl farklıdır?
- Belediye bu sesleri dikkate alacak mı, evetse, nasıl?

İzleme sonucunda elde edilen bulgular

İzleme süreci genel olarak belediye toplantılarına katılan kadın sayısının erkeklerden az olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, izlenen toplantılara katılan tüm katılımcıların yaklaşık %32'sinin kadın olduğu belirlenmiştir. Bu şekilde düşük katılım oranının nedeni olarak belediye toplantılarının saati (17:30) gösterilebilir, çünkü toplantıların çoğunda elektrikler kesilmiş ve yollar karanlıklaşmıştır. Ayrıca bunlara ek olarak günün bu saatinde kadınların çoğu eve yönelik sorumluluklarını yerine getiriyor ve çocuklarının bakımını sağlıyor olmaları nedeniyle meşguldürler.

Kadınların düşük oranda temsil edilmeleri, aileyi kamusal alanlarda ve karar vermeyi gerektiren konularda temsil etmeye erkeklerin yöneldiğini bir kez daha gözler önüne sermiştir; ayrıca bu durum genç kadınların evlerinde üstlendikleri sorumluluklar dolayısıyla hareket özgürlüklerinin hala sınırlı olduğunu göstermiştir; ve ayrıca genel olarak kadınların yerel politikaları ve bütçeleri etkileme konusunda nasıl bir rol oynayabileceklerine ve oynamaları gerektiğine ilişkin anlayış eksikliği olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Şaşırtıcı biçimde, toplantılara katılan kadınların ortalama yaşı yaklaşık olarak 40 ve 55 yaşları arasında olmuştur.

Toplantılara aktif katılım açısından değerlendirildiğinde, kadınlar ve erkekler arasındaki fark daha da belirginleşmiştir. Örneğin toplantılara katılan 200 kadın arasından yalnızca 30 kadın aktif katılım göstermiştir. Bazı toplantılarda kadınlar odanın bir tarafında beraber oturmuşlar ve erkekler de odanın diğer tarafında kadınlardan ayrı oturmuştur. Bu toplantılarda kolaylaştırıcı görevini yürüten kişi erkeklerden oluşan aktif gruba odaklanmış ve kadınları görüşlerini dile getirmeleri için teşvik etmemiştir. Kadın katılımcılardan bazıları oylama sonuçlarını görmek için toplantının sonuna kadar bile kalmamışlardır.

Kadınların konuştuğunda dile getirilen öncelikler, erkeklerin dile getirdiği önceliklerden farklılık göstermiş ve kadınların aile ve toplum içerisindeki rollerini yansıtmıştır. Kadınlar tarafından tipik olarak dile getirilen öncelikler arasında okullardaki ısıtma sistemlerinin iyileştirilmesi, çocuklar için daha iyi eğitim standartları ve oyun alanları, artırılmış/iyileştirilmiş sokak temizliği, ve sosyal hizmetlerin muhtaç kadınlara, çocuklara ve yaşlılara tahsis edilmesi vardır. Erkekler ise yerel tesislerin geliştirilmesi ve ulaşım konularına odaklanmışlardır.

Elbasan'da kadınlar ve erkeklerin katılımı açısından gözlemlenen dengesizliği ortadan kaldırmak üzere bir strateji geliştirilmiştir. Bu stratejinin hedefi, kadınların katılımcı bütçeleme sürecine nitel ve nicel katılımlarının artırılmasıdır.

Strateji

Katılımcı bütçeleme süreci hakkında bir medya kampanyası başlatılmış; bu kampanyada yetişkin tüm kadın ve erkeklerin eşit derecede katılmasının önemli olduğu belediye tarafından vurgulanmıştır. Yerel televizyonlar, gazeteler, afişler ve broşürler aracılığıyla vatandaşlar belediye toplantıları hakkında bilgilendirilmiş; aynı zamanda sürece ve katılımın önemine yönelik farkındalık artırılmıştır.

UNIFEM ve belediye tarafından desteklenen yerel bir STK, yereldeki kadınlar arasında katılımcı bütçeleme süreci, bu sürecin kadınların hayatı üzerindeki etkisi, katılımın önemi ve bütçeleme süreçlerine nasıl katılabileceklerine yönelik farkındalık yaratılmasını sağlamıştır. Bu konulara ilişkin bilgiler STK tarafından kadınların genellikle gittikleri yerlerde, örneğin kreşler, okullar ve parkların çevresinde ve aynı zamanda neredeyse tüm mahallelerde kapı kapı dolaşarak broşür dağıtmak suretiyle sağlanmıştır. Televizyon reklamları yayınlanmıştır. STK ayrıca kadınlar ile belediye toplantılarından önce ayrı toplantılar düzenlemiş ve bu toplantılarda belediyenin görevlerini açıklamış ve kadınlar ortaya atmak istedikleri konular üzerine fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Belediye toplantılarından önce gerçekleştirilen bu toplantılar sırasında, kadınlar grubun içerisinde mahalle toplantılarına katılacak ve sorunlarını dile getirecek bir temsilci seçmişlerdir.

Belediye toplantılarını yönetecek belediye çalışanları için eğitim düzenlenmiş; kadınların toplantıda daha aktif olarak katılmasının nasıl teşvik edileceğine yönelik bilgiler verilmiştir. Eğitimin amacı, toplantıyı yönetenlerin katılımcılardan daha iyi geri bildirim almalarını sağlayacak ve özellikle kadınların ve daha az temsil edilen veya ötekileştirilmiş diğer grupların da katılımına odaklanmalarını sağlayacak genel toplantı yönetme becerileri geliştirmektir. Ayrıca özellikle kadın ve erkeklerin geçici olarak oluşturulan merkezi komisyonlara eşit katılımlarını teşvik etmeye odaklanılmıştır.

Başarılan sonuçlar

Yukarıda belirtilen faaliyetlerin sonucunda, 2009 yılında gerçekleştirilen belediye toplantılarına katılanların yaklaşık %30 ila %50'lik bir kısmını kadınlar oluşturmuştur; önceki yıllarda bu oran %10 ila %30 arasındaydı. Ayrıca, vatandaşlar tarafından seçilen ve belediye bütçesinden finanse edilecek olarak projeler konusunda nihai kararı verecek merkezi komisyonda da kadınların katılımına yönelik önemli bir artış gözlemlenmiştir. 2008 yılında merkezi komisyonun 22 üyesinden sadece üçü kadın idi. 2009 yılına gelindiğinde ise, toplam 23 mahalle temsilcisinin 11'i kadın olmuştur. Belediye toplantılarına katılan kadınlar ve erkekler tarafından dile getirilen öncelikler arasındaki farklar açıkça görülmektedir. Örneğin, birçok erkek belediye sınırları içerisindeki eğlence mekanlarına (futbol stadyumu gibi) giden yolların ve sokak ışıklarının düzeltilmesi ve ilçede bulunan başlıca çöp kutularının merkezden uzağa ve evlerin yakınlarına yerleştirilmesinin (çoğunlukla çöp çıkarma görevinin erkekler için olması dolayısıyla) önemini vurgulamışlardır. Buna karşılık kadınlar, okullarda düzgün ısıtma sistemlerinin oluşturulmasına yönelik ihtiyaçları, okullarda rampaların inşa edilmesini böylece girişlerin bebek arabaları için daha uygun hale getirilmesini ve çevrenin daha temiz ve hijyenik olması amacıyla çöp kutularının hanelerden uzağa yerleştirilmesini dile getirmişlerdir.

Elbasan'da gerçekleştirilen faaliyetler, belediyede katılımcı süreçlerin kendiliğinden toplumsal cinsiyete duyarlı olmadığı konusunda farkındalık yaratmıştır. Daha kadın dostu katılımcı bütçeleme sürecinin sağlanabilmesi için, özel olarak kadınların bilgi düzeylerinin artırılmasına yönelik önlemlere ve kadınların katılımının teşvik edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlara ek olarak, süreç açıkça göstermiştir ki erkeklerin ve kadınların öncelikleri farklıdır ve dolayısıyla kadınların süreç içerisinde eşit biçimde seslerini duyurmaları yararlı olacaktır.

Bu çalışmada katılımcı bütçeleme süreçlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ile birleştirilmesine yönelik sonuçlar, Brezilya veya Almanya gibi diğer ülkelerde elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

Kaynak: UNIFEM (2010), Güneydoğu Avrupa'da Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: UNIFEM deneyimleri, sayfa 26-29.

e. Örnek olay incelemesi: Diyarbakır

Diyarbakır'daki bazı belediyelerde Kadının Güçlenmesi Faaliyetleri ve bütçeyle ilişkisi aşağıda açıklanmıştır.

Bağlar İlçe Belediyesi:

Diyarbakır'daki Bağlar İlçe Belediyesi, GABB'a (Güneydoğu Anadolu Belediyeleri Birliği) bağlıdır ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için gerçekleştirdiği kadının güçlenmesi faaliyetleriyle önde gelen belediyelerden biridir. Bağlar Belediyesi, kadınların iş gücü ve yönetim mekanizmalarına katılımını artırma amacıyla Kadın Erkek Eşitlik Komisyonu da kurmuştur. Belediye, ilk olarak yönetimdeki kadın idarecilerin sayısını artırarak işe başlamıştır. Benzer şekilde, işe alımlarda yüzde 40'lık kota uygulamasını başlatmış ve Belediyenin eğitim merkezlerinden kız ve oğlan çocukların eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmiştir (Günlük Gazetesi, 8 Mart, 2011). Aynı zamanda Belediyenin açtığı kadın merkezleri, kadınların gelir getirici faaliyetlerine olanak sağlayan üretim çalıştaylarına dönüşmüştür (Bağlar Belediyesi, 2011). Buna paralel olarak, şu alanlarda da üretim faaliyetleri planlanmaktadır: el işi, tekstil, mantar yetiştirme, pide, köy ekmeği, turşu yapımı, turşu paketlemesi, salça üretimi. Ayrıca, Belediye, kadınların ürettikleri şeyleri satabilecekleri pazar yerleri açmayı hedeflemektedir. Bunların dışında, kadın üreticilerin yerel pazarlarda daha kolay yer edinmelerini sağlamak amacıyla kadınlara özel pazar yeri indirimleri uygulanmaktadır. Böylece, belediye sınırlarındaki yerel pazarlarda bir tezgah açmak isteyen kadınlar, pazar yeri ücretinin sadece % 25'ini ödemektedirler (Akduran, 2012).

Sur İlçe Belediyesi:

Diyarbakır'daki Sur İlçe Belediyesi, yoksullukla savaşmak ve kadınların güçlenmesini sağlamak amacıyla kadınların üretici olduğu dört faaliyet alanı belirlemiştir. Bu alanlar, Belediyenin temizlik işlerinde kullanılmak üzere çalı süpürgesi imalatı, Diyarbakır pazarı için mantar yetiştirilmesi, köy ekmeği üretimi ve kına gecelerinde kullanılmak üzere kına kesesi imalatıdır. Çalı süpürgesi imalatının, GABB'a bağlı belediyelerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği düşünülmektedir. Böylece, süpürge tohumun yetiştirilip bitkinin büyütülmesinden, satılabilir hale getirilmesine kadar bu uygulamanın bütün adımlarında kadınlar çalışabilecektir. 23 ayrı evden 23 kadın bu işte çalışmak için başvuru yapmıştır. Mantar yetiştiriciliği için Sur içi bölgesinde yaşayan on beş kadının evlerindeki bodrumlara mantar yetiştirmek için gerekli

mekanizmalar, Belediye tarafından kurulmuş ve bu kadınlara eğitim verilmiştir. Bu uygulama için sonradan ödenmesi koşuluyla ev başına 600 TL borç verilerek her kadının evine gerekli mekanizmalar kurulmuştur. Kadınlar, bir ay içinde bu borcu ödeyebilecek mantar üretim kapasitesine erişmiştir. 23 kadın, köy ekmeği imalatı; 42 kadın da kına kesesi imalatında çalışmaktadır (Akduran, 2012).

Bütün bunlara ek olarak, Diyarbakır'ın bütün ilçe belediyelerinde, belediye çalışanları ve atanmış kişilerden oluşan kadın erkek eşitliği birimleri oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kararın alınma nedeni, seçilmiş kişilerin kararlarını uygulama aşamasında karşılaşılan iletişim güçlükleridir. Belediye çalışanlarının toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık geliştirmesi, kadın erkek eşitliği politikalarının kurumsallaştırılması açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca bir sonraki yerel seçimlerde başka bir belediye meclisi seçilse bile, eşitlik politikalarının sürdürülebilmesi açısından idarecilerin bu konuda bilinçlenmelerinin önemi üzerinde durulmuştur (Akduran, 2012).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlenmesi ve işgücüne katılımını hedefleyen uygulamalara ilişkin harcamalar, belediyelerde Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün harcama kalemleri olarak kayda geçirilmiştir.

f. Örnek olay incelemesi: Eskişehir

Eskişehir'deki TCDB çalışmaları, Belediye yetkilileri, sivil toplum örgütleri ve üniversitenin Kadın Çalışmaları Merkezi'ndeki akademisyenlere yönelik 3 günlük eğitim programı ile başlamıştır.

TCDB eğitiminin başlıca sonucu, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin uygulanması için yol haritasının hazırlanması olmuştur.

Şekil 1: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi TCDB Yol Haritası

STK'lar ve Belediye'nin temsilcileri tarafından hazırlanan taslak Yol Haritası, TCDB'nin Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nde uygulanması noktasında güçlü bir politik kararlılık gösteren Belediye Başkanı tarafından onaylanmıştır. Yol Haritası'na uygun olarak, Belediye uygulamaya yönelik birtakım somut adımlar atmıştır.

Belediye'nin birim amirleri için yarım günlük TCDB eğitimi düzenlenmiştir. Ayrıca Belediye, her birimin kendi amaçları / hedeflerini toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde hazırlamalarını desteklemek üzere teknik yardım ve uzmanlık talep etmeye karar vermiştir.

Belediye Başkanı Mayıs 2014'te bir genelge yayınlarak belediye birimlerinin yeni Stratejik Plan hazırlık çalışmalarında kadın sorunlarını ve TCDB'yi dikkate almalarını istemiştir.

Bu çabalar sonucunda, 2015-2019 dönemini kapsayan yeni Stratejik Plan'da toplumsal cinsiyet eşitliği ve TCDB'ye ilişkin özel amaçlar ve hedefler belirlenmiştir.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin Performans Dokümanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Sorunları (2015-2019)

Amaçlar	Hedefler	Stratejiler / Faaliyetler	Performans Göstergeleri (2015)	2015 Bütçesi (TL)
4. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi yönetsel kaliteyi artırmayı hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, çevik ve öncü bir belediye olmayı sürdürecektir.	Hedef 4.1: İnsan kaynaklarının kalitesi yükseltilecek	2015 Faaliyetler: -TCDB kapsamında yangından korunma eğitimi	-TCDB kapsamında yangından korunma eğitimi (%)	38.000 (Ayrı olarak belirlenmemiştir)
	Hedef 4.3: İnsana ve çevreye duyarlı belediyelik çalışmaları sürdürülecek	2015 Faaliyetler: - TCDB'ye yönelik 1 pilot analiz çalışması -TCDB Komisyonu çalışmaları - Eşitlik Birimi'nin çalışma yönergesini hazırlaması	-TCDB'ye yönelik yapılacak pilot analiz çalışmaları (adet/yıl) -TCDB Komisyonu çalışmaları (%) -Eşitlik Birimi'nin çalışma yönergesini hazırlaması (adet/yıl)	50.000
	Hedef 4.7: Sosyal belediyecilik anlayışı geliştirilecek ve sürdürülecek	2015 Faaliyetler: - Kadınlara yönelik 10 eğitim ve danışmanlık etkinliği düzenlenmesi -1.500 kadına danışmanlık hizmeti sunulması	-Kadınlara yönelik eğitim ve danışmanlık etkinlikleri (adet/yıl) -Danışmanlık hizmeti sunulan kadın sayısı (kişi/yıl)	193.000

Yeni Stratejik Plan'da beş öncelik alanı bulunmaktadır. Beş öncelik alanından biri doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğinden söz etmektedir:

Stratejik Amaç 4: "Eskişehir Büyükşehir Belediyesi yönetsel kaliteyi artırmayı hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, çevik ve öncü bir belediye olmayı sürdürecektir."

2015-2019 Stratejik Planı'nda toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler de mevcuttur. Örneğin;

- Gösterge 148. TCDB kapsamında yangından korunma eğitimi (%)
- Gösterge 154. TCDB'ye yönelik yapılacak pilot analiz çalışmaları (adet/yıl)
- Gösterge 155. TCDB Komisyonu çalışmaları (%)
- Gösterge 156. Eşitlik Birimi'nin çalışma yönergesini hazırlaması (adet/yıl)
- Gösterge 229. Kadınlara yönelik eğitim ve danışmanlık etkinlikleri (adet/yıl)
- Gösterge 230. Danışmanlık hizmeti sunulan kadın sayısı (kişi/yıl)

Bu göstergeler Belediye'nin önümüzdeki 5 yıllık dönemde TCDB çalışmaları yapma niyetini göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın sorunları bakımından Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin eski ve yeni Performans Dokümanları özet olarak karşılaştırılmaktadır. Eğitimler sonrasındaki kısıtlı zamana rağmen, kayda değer ölçüde bir ilerlemenin sağlandığı açıkça görülmektedir.

	2010-2014 Performans Dokümanları	2015-2019 Performans Dokümanları
Öncelik Alanları / Amaçlar	Stratejik Plan'daki dört öncelik alanından hiçbiri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almamaktadır.	Beş öncelik alanından biri doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğinden söz etmektedir: Stratejik Amaç 4: "Eskişehir Büyükşehir Belediyesi yönetsel kaliteyi artırmayı hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, çevik ve öncü bir belediye olmayı sürdürecektir."
Hedefler	Stratejik hedeflerin hiçbiri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almamaktadır.	Stratejik hedeflerin hiçbiri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almamaktadır.
Stratejiler / Faaliyetler	2014 Faaliyet Raporu'na göre, 1.529 kadın sosyal, psikolojik, hukuki ve sağlık desteği dahil olmak üzere Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi'nin hizmetlerinden yararlanmıştır.	2015 Performans Programı'nda toplumsal cinsiyete ilişkin 6 faaliyet planlanmıştır.
Performans Göstergeleri	2014 Performans Programı'nda toplumsal cinsiyete duyarlı 5 performans göstergesi (tümü Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi'ne ilişkin)	2015 Performans Programı'nda toplumsal cinsiyete duyarlı 6 performans göstergesi (geniş alanları ele almaktadır)
Bütçe	Ayrıştırılmış olarak bulunmamıştır.	2015 yılı için yaklaşık 281.000 TL

Eskişehir’de **TCDB faaliyetlerinin koordinasyonu** için Eşitlik Birimi ve Eşitlik Komisyonu kurulmuştur. Eşitlik Komisyonu, Belediye’nin İmar ve Şehircilik, Çevre Koruma ve Kontrol, Fen İşleri ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlıklarından üst düzey yetkililerden oluşmakta ve Eşitlik Birimi ile koordineli olarak çalışmaktadır. TCDB çalışmalarının geliştirilmesi ve sürecin koordine edilmesinde kilit role sahiptir ve Belediye Başkanı’na sunulacak ve karar verilecek önerileri hazırlamaktadır.

Eskişehir’de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin faaliyetlerin izlenmesi için, TCDB eğitimi sonrasında **Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP)** kurulmuştur. ESEP, belediye yönetimi dışında oluşturulan bir girişimdir ve Kent Konseyi, Kadın Meclisi üyeleri ile STK’lar ve üniversitelerden uzmanları bir araya getirmiştir.

Eğitimler ESEP üyelerini bütçe ve stratejik planlama konularında belediye ile birlikte çalışacak şekilde güçlendirmiş; bunun sayesinde ESEP, yeni Stratejik Plan’ın toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nde Genel Sekreter’in başkanlığında ve birim amirlerinin katıldığı TCDB çalışmaları üzerine yapılan bir toplantıda, belediye hizmetlerinden yararlananlar hakkında veri toplamak ve kadın ve erkeklerin bu hizmetlerden nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmak üzere belediye hizmetlerine ilişkin toplumsal cinsiyet analizleri yapılmasına karar verilmiştir. Birçok alanda cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin toplanması ve analiz edilmesi için özel faaliyetler başlatılmıştır. Toplu taşıma hizmetleri, sosyal yardımlar, kültür faaliyetleri gibi hizmetler analize konu olan alanlar arasında yer almıştır. Ayrıca, belediye çalışanlarının cinsiyete göre dağılımına ilişkin veriler de hazırlanmaya başlanmıştır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, kentsel planlamada TCDB’nin daha geniş biçimde uygulanması için TCDB kriterleri üzerinde çalışmaktadır. Bu kriterlerin oluşturulmasında amaç, belediyenin yürüttüğü kentsel tasarım çalışmaları kapsamında, kadınların belediyenin hizmetlerinden yararlanmalarını güvence altına almaktır. Bu çerçevede, örneğin parklarda, bahçelerde ve meydanlarda aydınlatmanın ve yeşillendirme vb çalışmalar yapılırken, kadınların bu alanlarda günün her saati kendilerini güvenli hissetmelerini sağlayacak gerekli tedbirlerin alınması öngörülmektedir. Ayrıca belediyenin hizmet binalarında, emzirme odaları ve ebeveyn tuvaletlerinin yapılması planlanmaktadır.

TCDB çalışmalarının başarıya ulaşmasında temel faktörlerden biri, Belediye Başkanı’nın tam desteğidir. Eskişehir’de Belediye Başkanı, Büyükşehir Belediyesi bünyesinde TCDB çalışmalarına açıkça destek vermiş; bu da toplumsal cinsiyet sorunlarına ilişkin büyük bir farkındalık ve pozitif dinamizm yaratmıştır. Buna ek olarak, iyi bir koordinasyon mekanizmasının kurulması, üst düzey yöneticilerin katılımı ve belediye personeline yönelik somut talimatların/yönergelerin var olması diğer başarı öğeleri arasındadır. STK’lar ve Belediye’nin temsilcileri tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Belediye Başkanı tarafından onaylanan Yol Haritası, TCDB’nin belediyede adım adım uygulanmasına yönelik sağlam bir zemin oluşturmuştur.

a. Örnek olay incelemesi: Gaziantep

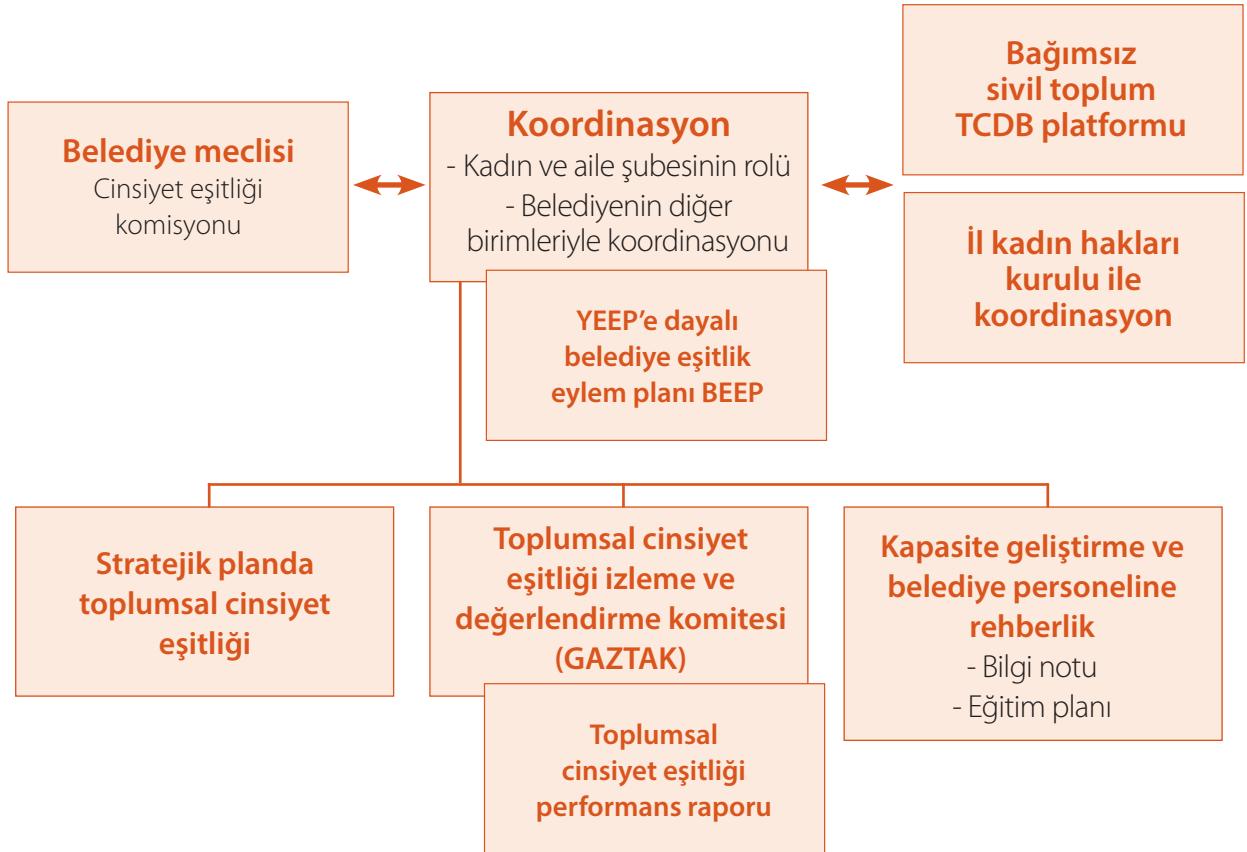
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde TCDB çalışmaları BMOP çerçevesinde yakın süre önce başlatılmıştır. Esas çıkış noktası, Haziran 2014'te yapılan TCDB eğitim çalışması olmuştur. Eğitimde TCDB'nin uygulanmasına yönelik yol haritası geliştirilmiştir. TCDB çalışmaları bakımından en büyük avantaj, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin UNFPA tarafından yürütülen Kadın Dostu Kentler Projesi'ne dahil olmasıdır. Anılan proje, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında tamamlayıcı faaliyetler sağlamıştır. Gaziantep Yerel Eşitlik Eylem Planı (YEEP) hazırlanmış ve onaylanmış; ayrıca kamu kurumlarında eşitlik birimleri kurulmuştur.

TCDB eğitim çalışması, Belediyenin yeni Stratejik Planını hazırladığı dönem içerisinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yeni stratejik plana dahil edilmesi bakımından ideal zaman yakalanmıştır.

Belediye Başkanı'nın üst düzey desteği ve konuya verdiği önem, TCDB faaliyetleri için büyük gelecek vaat eden en önemli çıkış noktasını sağlamıştır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme'nin uygulanmasına yönelik Yol Haritası, Haziran 2014'te yapılan eğitim esnasında STK'lar ve belediyeden katılanların ortak çalışmasıyla hazırlanmıştır.

TCDB Yol Haritası'nın temel öğeleri şunlardır:

Gaziantep'te yapılan eğitim sonrasında, taslak TCDB Yol Haritası Belediye Başkanı tarafından onaylanmıştır. Buna ek olarak, Belediye Başkanı'nın Stratejik Plan hazırlıklarının başlatılması için yayınladığı Genelge, TCDB eğitiminden önce yayınlanmış olmakla birlikte, Başkan, birimlerin kendi amaç, hedef ve göstergelerini hazırlarken TCDB Yol Haritası'nı dikkate almalarını sağlamak üzere, ikinci bir Ek Genelge yayımlanmıştır (9 Mayıs 2014 tarih ve 45 sayılı İç Yönerge). Belediye Başkan tarafından TCDB Yol Haritası'na atfedilen önem, yeni stratejik planın toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden hazırlanmasına olumlu etki yapmıştır. Belediye Başkanının kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularının Stratejik Plana dahil edilmesinin önemi hakkında açık talimat veren bir genelge yayınlaması, başka belediyelerde de yinelenebilecek iyi uygulama örneğidir.

TCDB eğitimi ve Yol Haritası, 2015-2019 dönemini kapsayan yeni Stratejik Plan üzerinde çok olumlu etki yapmıştır:

Amaçlar	Hedefler	Stratejiler	Faaliyetler	Performans Göstergeleri	2015 Bütçesi (TL)
4: Sosyal hizmet uygulamalarının etkinleştirilmesi	4.2. Sosyal refah ve dayanışmayı güçlendirmek		<ul style="list-style-type: none"> - 2015 yılında Ana Merkezleri ve okul öncesi eğitim merkezlerinin açılması ve işletilmesi - Kadın girişimcilere danışmanlık hizmetleri verecek İŞGEM bürolarına yer sağlanması ve işletilmesi - Aile Danışma Merkezlerinin işletilmesi - Kadın Konukevlerinin işletilmesi 	Tamamlanma yüzdesi (%100)	2.100.000 TL
	4.7. Sağlık ve sosyal hizmet uygulamalarını artırmak ve kent halkını bu hizmetlerden etkin bir şekilde yararlandırmak		<ul style="list-style-type: none"> - Çocukların zihinsel ve bedensel gelişimine katkıda bulunmak için "yaşayarak öğrenme" merkezleri, kadınlara danışmanlık rehberlik gibi merkezlerdeki faaliyetler - Kadın Sığınmaevlerinde barınma ve koruma hizmetleri 		600.000 TL

Amaçlar	Hedefler	Stratejiler	Faaliyetler	Performans Göstergeleri	2015 Bütçesi (TL)
9. Eşitlikçi ve engelsiz kent: Gaziantep	Hedef 1. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlara eşit yaklaşmak	<ul style="list-style-type: none"> – Kadınlar ve kız çocukları için eğitim olanaklarının güçlendirilmesi – Kadınların sağlıklı yaşam hakkından eşit biçimde faydalanmalarının sağlanması – Kadınların ekonomik hayata eşit katılımının sağlanması – Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması – Kadınların yerel karar mekanizmalarına eşit katılımının sağlanması – Kadınların kentsel altyapı ve hizmetlere erişiminin güçlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> – Belediye Yerel Eşitlik Eylem Planı'nın hazırlanması – Kadınlara toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden okuryazarlık kursları – Kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden sanatsal ve kültürel faaliyetler – GASMEK tarafından kadınlar için meslek eğitimi verilmesi (toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden) – Sosyal Hizmetler Dairesi personeli için toplumsal cinsiyet eşitliği and TCDB konusunda hizmet içi eğitim – Kadınlara karşı ayrımcılık ve erken yaşta evlilikleri önlemeye yönelik farkındalık artırma eğitimleri (toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden) – Eğitim materyalinin hazırlanması ve dağıtılması – Kadın Dostu Kent olmaya yönelik faaliyetler – Kadına yönelik şiddetin önlenmesi hakkında bilgilendirici ve farkındalık artırıcı faaliyetler 	<ul style="list-style-type: none"> Eğitilen kadın sayısı: 100 Faaliyet sayısı (yılıda): 3 Kurs sayısı (yılıda): 2 Eğitim sayısı (yılıda): 2 Eğitim sayısı (yılıda): 1 Materyal seti sayısı: 750 Faaliyet sayısı (yılıda): 1 Faaliyet sayısı (yılıda): 1 	790.000 TL

Yeni Stratejik Plan'daki on stratejik amacın biri, eşitliği doğrudan ele almaktadır: Stratejik Amaç 9 "Eşitlikçi ve engelsiz kent: Gaziantep". Buna ek olarak, aynı amaç altındaki iki hedeften birisi de "Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlara eşit yaklaşmak"tır.

Yeni Stratejik Plan'daki bu olumlu gelişmelere rağmen, 2015 Performans Programı'nda toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler yeterince yer almamıştır.

Aşağıdaki tabloda, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın sorunları bakımından eski ve yeni Performans Dokümanları özet olarak karşılaştırılmaktadır.

	2010-2014 Performans Dokümanları	2015-2019 Performans Dokümanları
Amaçlar / Hedefler	Amaçların hiçbiri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almamaktadır.	Amaçlardan biri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almaktadır.
Stratejiler / Faaliyetler	2014 Performans Programı'nda 4 faaliyet toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın sorunlarını ele almaktadır (2014 Faaliyet Raporu mevcut değildi).	10'dan fazla faaliyet toplumsal cinsiyet ve/veya TCDB'yi ele almaktadır.
Performans Göstergeleri	2014 Performans Programı'nda iki toplumsal cinsiyete duyarlı performans göstergesi vardır.	2015 Performans Programı'nda bir toplumsal cinsiyete duyarlı performans göstergesi vardır.
Bütçe	2014 Performans Programı'nda: 50.000 TL (Kadınlar için rehberlik ve danışmanlık hizmetleri) 100.000 TL (Kadına yönelik şiddeti önlemek için farkındalık artırma ve bilgilendirme faaliyetleri) 50.000 TL (Kadın dostu kent olmaya yönelik faaliyetler) 100.000 TL (Kadın sığınmaevlerinde barınma ve koruma hizmetleri) TOPLAM: 300.000 TL	2015 Performans Programı'nda: 2.700.000 TL (Stratejik Amaç 4: Sosyal hizmet uygulamalarının etkinleştirilmesi) 790.000 TL (Stratejik Amaç 9: Eşitlikçi ve engelsiz kent: Gaziantep) TOPLAM: 3.490.000 TL

Büyükşehir Belediyesi'nde kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği faaliyetlerinin koordinasyonu esas olarak Haziran 2014'te kurulan Kadın ve Aile Şubesi'nin sorumluluğundadır; diğer birimler ve Belediye Meclisi Eşitlik Komisyonu ile koordineli olarak bu görevi yürütmektedir. Ayrıca Belediye yürüttüğü bu çalışmalarda hem İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu hem de STK'larla işbirliği yapmaktadır.

Eşitlik Komisyonu'nun TCDB çalışmalarındaki rolü, TCDB konusunda Meclis'teki tartışmalara öncülük etmek, bütçe görüşmelerinde TCDB hakkında görüş bildirmek ve Kadın ve Aile Şubesi ile koordineli çalışarak özellikle Belediye Eşitlik Eylem Planının hazırlanmasını, uygulanmasını ve izlenmesini sağlamaktır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, kendi bünyesinde, belediye hizmetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından izlenerek değerlendirilmesi için "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu" (GAZTAK – Gaziantep Takip) adlı bir komisyon oluşturdu. GAZTAK'ta, 23 daire başkanlığından, Belediye Meclisi Eşitlik Komisyonu'ndan temsilciler yer almaktadır.

Belediyenin Stratejik Planı'ndaki "Eşitlikçi ve Engelsiz Kent: Gaziantep" amacı bağlamında "Belediye Eşitlik Eylem Planı (BEEP)"'nin hazırlıkları başlatılmıştır. BEEP, Yerel Eşitlik Eylem Planı'nda (YEEP) tanımlanan öncelikli alanlar göz önüne alınarak hazırlanmaktadır. Bu da Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin gelecekte toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına rehberlik edecek önemli bir temel teşkil etmektedir.

Bu süreçte Büyükşehir Belediyesi'ndeki kreşlerin kapasiteleri artırılmış; daha fazla kadının bu hizmetten yararlanması sağlanmıştır.

Mali İşler Dairesi'nin bir kararıyla, tüm birimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair harcamaları için bütçe kodu tanımlamaları istenmiştir. Böylece, sistemli bütçe kontrolü sağlanabilecektir.

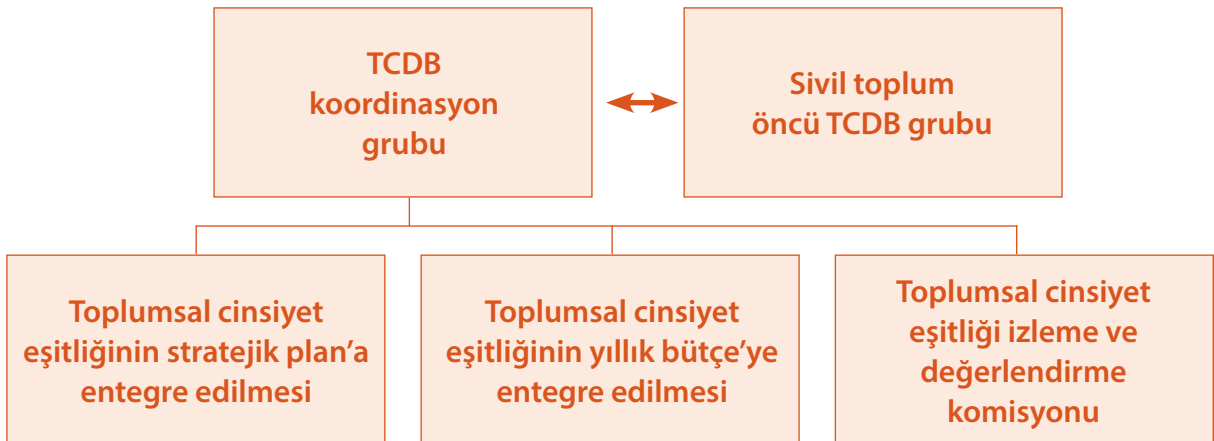
TCDB Yol Haritasında da belirtildiği gibi, TCDB çalışmalarının başlatılmasıyla birlikte eğitim ve farkındalık faaliyetleri de yürütülmesi çok önemlidir. Bu bağlamda Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde, belediye personeline yönelik, toplumsal cinsiyet eşitliği, TCDB, kadına yönelik şiddet konularında eğitim ve farkındalık geliştirme çalışmaları yürütülmektedir.

TCDB eğitimleri, STK ve üniversitelerin kadın çalışma merkezlerinin (KÇM) temsilcilerinin, belediyenin stratejik planlama ve bütçeleme süreçleri ve bu süreçlere nasıl müdahale edebilecekleri hakkında bilgilerini geliştirerek güçlenmelerine katkı sağlamıştır. Ayrıca, eğitimler sırasında, belediyenin TCDB Yol Haritasının, belediye personeli ile STK ve KÇM temsilcileri ile birlikte hazırlanması, bu gruplar arasında ileride de devam edecek işbirliklerinin doğmasını sağlamıştır.

b. Örnek olay incelemesi: Edirne

Edirne'de TCDB eğitimleri esnasında, Edirne Belediyesi'nde TCDB çalışmalarını başlatmak için ana öncelik alanlarının belirlendiği taslak TCDB Yol Haritası hazırlanmıştır. TCDB Yol Haritası, belediye personeli ve STK'lar, Kadın Meclisi, Kent Konseyi, üniversitelerin Kadın Çalışmaları Merkezi'nden temsilcilerin ortak çalışmasıyla hazırlanmıştır.

TCDB Yol Haritası'nın temel öğeleri şunlardır:

Belediye Başkanı TCDB Yol Haritasını onaylamış ve Yol Haritasının hayata geçmesi için tüm süreçlerde destek olmuştur.

TCDB eğitimi ve geliştirilen Yol Haritası, 2015-2019 dönemini kapsayan yeni Stratejik Plan üzerinde çok olumlu etki yapmış; bu planda toplumsal cinsiyete duyarlı amaçlar, hedefler, faaliyetler ve göstergelerin yer almasını sağlamıştır. TCDB Yol Haritası'nda önerilen 9 önerinin 7'si (erken yaşta evlilik ve eğitime katılım konuları hariç) tamamen veya kısmen yeni stratejik plana dahil edilmiştir.

Edirne Belediyesi'nin 2015-2019 Stratejik Planı'na dahil edilen, toplumsal cinsiyet eşitliği ve TCDB'ye ilişkin ayrıntılı amaçlar, hedefler, faaliyetler ve göstergeler aşağıdaki gibidir:

Alanlar	Amaçlar	Hedefler	Faaliyetler / Stratejiler	Göstergeler
Çevre ve Ekolojik Denge	Amaç 2: Sağlıklı çevre için halkı bilinçlendirmek	Belediye çalışanlarına ve vatandaşlara ilk yardım eğitimleri vermek		- Kurs sayısı (kadın ve erkek)
Kültür ve Sosyal	Amaç 4: Yerel demokrasiyi geliştirmek	Kentliyi yönetime katmak		- Mahalle temsilcisi sayısı (kadın ve erkek)
	Amaç 5: Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı belediyeçilik hizmetlerini gerçekleştirmek	Kentte yaşayan kadınları ekonomik olarak güçlendirmek ve kadınların istihdam olanaklarını artırmak	- Kadın istihdamını desteklemek ve takip etmek	- Kadınlara sağlanan istihdam olanakları sayısı
		Kadın üreticilerin ürünleri için pazar oluşturmak (daimi kadın emek satış mağazası)	- Kadınlar için oluşturulan pazarı takip etmek	- Satış mağazasında satış yapan kadın sayısı
		Kadın istihdamına yönelik mesleki eğitim vermek	- Proje yazım kursu vermek - Girişimcilik ve mikro krediye yönelik kurslar vermek - Mesleğe yönelik kurslar vermek	- Açılan meslek edinme kursu sayısı - Meslek edinme kursuna katılan kadın sayısı - Sertifika alan kadın sayısı - Meslek edinme kursunu tamamladıktan 6 ay sonra gelir getirici faaliyete dahil olan kadın sayısı

Alanlar	Amaçlar	Hedefler	Faaliyetler / Stratejiler	Göstergeler
		Kadın konusunda çalışmalar yürüten kadın STK'ları ile işbirliği yapılması amacı ile koordinasyon merkezi oluşturmak	- Kadınlara yer tahsis edilen STK sayısını belirlemek - Kadınlara yer tahsis eden STK sayısını artırmak	- Yer tahsis edilen kadın STK sayısı
		Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınlara yönelik destek mekanizmalarını geliştirmek	- Kadın sığınmaevi açmak ve gerekli desteği vermek - Kadın ve Aile Müdürlüğü'ne bağlı Edirne Kadın Danışma ve Destek Merkezi (EKADEM) açmak	- Açılan EKADEM sayısı - EKADEM'e başvuran kadın sayısı - Kadın sığınmaevi açılması - Sığınmaevine başvuran ve yararlanan kadın sayısı
		Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitimler vermek	- Meslek edindirmede toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitim vermek - Belediye personeline toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi vermek - Belediye hizmet birimlerinin hizmetlerinden yararlanan cinsiyete göre ayrıştırılmış veri değerlendirmesi yapmak	- Eğitim gerçekleştirilen ilköğretim okulu sayısı - Eğitim gerçekleştirilen lise sayısı - Belediye personeline eğitime katılan erkek ve kadın sayısı - Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri toplanan hizmet / faaliyet alanı sayısı - Meslek edindirme kurslarına katılan engelli kadın sayısı
		Belediye teşkilatında kadın sayısını artırmak ve karar mekanizmalarında eşit katılımı sağlayıcı çalışmaları gerçekleştirmek	- Belediye istihdam politikalarında eşitlik gözetmek - Belediyede karar mekanizmalarında mevcut durum analizinin yapılması	- Karar mekanizmalarına kadın katılımını %10 artırmak - Yeni işe alımlardaki kadın sayısı - Belediye karar mekanizmalarında yer alan kadın sayısı
	Amaç 6: Dezavantajlı hemşerilere yönelik belediyecilik hizmetlerini geliştirmek	Kenti yaşlı ve engelliler için ulaşılabilir hale getirmek		- Belediyede kadın üreticiler için oluşturulan satış mağazalarında satış yapan engelli kadın sayısı

Alanlar	Amaçlar	Hedefler	Faaliyetler / Stratejiler	Göstergeler
		Dezavantajlı gruplara yönelik kültürel, sportif ve sanatsal gelişmeleri sağlayacak imkanlar üretmek	- Çocuk ve gençlik merkezi yapmak - Bilgi evi ve kurs merkezleri yapmak - Kadın lokali yapmak	- Çocuk ve gençlik merkezi yapılması - Bilgi evi ve kurs merkezlerinin yapılması - Kadın lokali yapılması
Kentsel Tasarım	Amaç 9: Vatandaşlara nitelikli ve ekonomik ulaşım hizmeti sağlamak	Hedef 10: Toplu taşımayı modernize etmek	- Toplu taşıma araçlarında kadın sürücü çalıştırmak	- Kadın sürücü sayısı
Kurumsal Dönüşüm	Amaç 14: Bilgiye ve eğitilmiş insan gücüne dayalı bir yönetim sistemi oluşturmak	Hedef 3: Tüm yönetim süreçleri ve kurumsal yapıda cinsiyet eşitliğine duyarlı sistem oluşturmak	- Belediye Toplumsal Cinsiyet Koordinasyon Grubu kurulması (Belediye Başkanı ve ilgili birim müdürlerinin katılımıyla) - Edirne Belediyesi TCDB Yol Haritası'nın onaylanması - Belediye Eşitlik Eylem Planı geliştirilmesi ve kabul edilmesi	- Yol Haritası'nın onaylanması - TCDB Koordinasyon Grubunun kurulması ve çalışıyor olması - Yerel Eşitlik Eylem Planı (YEEP) kabul edilmesi
		Hedef 4: Edirne Belediyesi'nde TCDB uygulanması için çalışmaların sürekli hale getirilmesi	- Belediye hizmetlerine ilişkin verilerin cinsiyete göre ayrıştırılmış olarak toplanması - Belediye hizmetlerinde pilot alanlarda toplumsal cinsiyet analizlerinin yapılması	- Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kaydedilen ilerleme hakkında yıllık rapor - Pilot toplumsal cinsiyet analizi sayısı

Kaynak: Edirne Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı

Belediye hizmetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olarak güçlendirilmesi amacının özel olarak tanımlanmış olması dikkat çekicidir. Buna ek olarak Stratejik Plan, TCDB'nin belediye-de uygulamaya konulmasına yönelik özel hedefler içermektedir. Yine Stratejik Planda cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler bulunmaktadır. Dolayısıyla, Belediye'nin önceki Stratejik Planı ile karşılaştırıldığında, yeni plan toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik büyük fırsatlar sağlamaktadır.

Aşağıdaki tabloda, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın sorunları bakımından Edirne Belediyesi'nin eski ve yeni Performans Dokümanları özet olarak karşılaştırılmaktadır.

	2009-2014 Performans Dokümanları	2015-2019 Performans Dokümanları
Amaçlar / Hedefler	Amaçların hiçbiri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almamaktadır.	Amaçlardan biri toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan ele almaktadır. Amaç 5: Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı belediyecilik hizmetlerini gerçekleştirmek 9 stratejik hedef toplumsal cinsiyet eşitliği ve TCDB sorunlarını doğrudan ele almaktadır.
Stratejiler / Faaliyetler	1 faaliyet toplumsal cinsiyet sorunlarını ele almaktadır (kadın sığınmaevleri)	19 faaliyet toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın sorunları ve TCDB'yi ele almaktadır.
Performans Göstergeleri	2014 Performans Programı'nda cinsiyete göre ayrıştırılmış performans göstergesi yoktur.	2015 Performans Programı'nda 24 cinsiyete göre ayrıştırılmış ve/veya TCDB'ye ilişkin performans göstergesi vardır.

Belediye içerisinde TCDB faaliyetlerini koordine etmek, öneriler hazırlamak ve faaliyetlerin düzenli biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla, Yol Haritası'nın önemli bir ögesi olan TCDB Koordinasyon Grubu kurulmuştur.

Ayrıca, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin faaliyetlerin uygulanmasını izlemek için, STK'lar, üniversiteler ve Kent Konseyi'nden (Kadın Meclisi) bir grup tarafından TCDB İzleme Grubu kurulmuştur. TCDB İzleme Grubu ilk toplantısını Ocak 2015'te yapmış ve izlemeyi hayata geçirmek için, stratejik plandaki her amaç için somut izleme kriterleri ve zaman planı oluşturmuştur. Grup ayrıca belediye yetkililerine kendi planlarını iletmiş ve 2015 yılının ilk 3 ayı için stratejik planı izleme fırsatına sahip olmuştur.

TCDB eğitimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında artan farkındalık, toplumsal cinsiyet eşitliği değişimi yönünde olumlu etki yaratmıştır. Eğitimde bu yönde yürütülen tartışmaların sonucunda, eğitimden hemen sonra Edirne'de belediyenin işlettiği toplu ulaşım sistemi için ilk kadın otobüs sürücüsü işe alınmıştır. Ayrıca, Edirne Belediyesi'nin yeni Stratejik Planında, her yıl 2 kadın şoförün istihdam edileceği konusunda hedefe yer verilmiştir. Buna ek olarak, kadınların bu türden kadınların geleneksel olarak yaygın biçimde istihdam edilmediği işler için nadiren başvurduklarının belediye tarafından görülmesi üzerine, kadın sürücülerin istihdamını teşvik için, Belediye Meclisi kararı ile kadınların kullanacağı ticari araçlardan yıllık ruhsat bedeli alınmayacağı duyurulmuştur.

c. Örnek olay incelemesi: Bursa

Kadınlara özgü faaliyetlere tahsis edilen paranın takibi

Bursa Kent Konseyi Kadın Meclisi, Bursa Büyükşehir Belediyesi bütçesinde kadın odaklı faaliyetlerin harcamalarına ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Bunun için ilk olarak, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin 2010–2014 Stratejik Planı incelenerek, plandaki kadın odaklı stratejik hedefler belirlenmiştir. İkinci olarak, bu hedefler ile ilgili faaliyetler ve bütçe tahsisleri listelenmiştir (bkz. Tablo 1). Bütçe tahsisinin değerlendirilmesi için, sadece parasal açıdan (TL) değil, aynı zamanda belediye genel bütçesindeki payı da incelenmiştir: Tablo 1'de kadın odaklı faaliyetler için ayrılan bütçenin genel bütçede küçük bir orana sahip olduğu görülmektedir (son sütuna bakınız). Sanatsal ve mesleki beceri eğitimi haricinde bütün bütçe kalemleri yüzdenin onda birinden daha az miktara denk gelmektedir. Kadın odaklı faaliyetler için ayrılan toplam miktar, genel belediye bütçesi ile kıyaslandığında oldukça azdır; Bursa Büyükşehir Belediyesi bütçesinin %0,562'sine eşittir.

Tablo 1: 2011'de Bursa Büyükşehir Belediyesi'nde kadın odaklı faaliyetler için fonlar

Bursa Büyükşehir Belediyesinde Kadın odaklı faaliyetler 2011 yılı Performans Programı			
Performans Hedefleri	Faaliyetler	BÜTÇE	
		TL	Oran (%)
1.1.11	1.1.11.1 Bursa şehrindeki bütün karar verme süreçlerinde Kent Konseyi'nin yer almasını desteklemek ve kolaylaştırmak	148.650	0,019
5.1.9	5.1.9.1 Temel tesislerini kullanmaları için dezavantajlı gruplara harici fon bulmak	34.727	0,004
7.1.8	7.1.8.1 Sanatsal ve mesleki beceri eğitimi vermek	3.290.677	0,412
7.1.9	7.1.9.2 Kent Konseyi kadın faaliyetlerini desteklemek	158.525	0,020
	7.1.9.3 Kadın Sığınma Evini desteklemek	280.215	0,035
	7.1.9.4 Kadın Bilgi Merkezini desteklemek	130.215	0,016
	7.1.9.5 Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili faaliyetleri desteklemek	132.215	0,017
	7.1.9.6 Kadın farkındalığı ile ilgili toplantıları desteklemek	132.215	0,017
	7.1.9.7 Kadın Sığınma Evi ve Kadın Bilgi Merkezinde çalışan kişileri eğitmek	132.215	0,017

Bursa Büyükşehir Belediyesinde Kadın odaklı faaliyetler			
2011 yılı Performans Programı			
Performans Hedefleri	Faaliyetler	BÜTÇE	
		TL	Oran (%)
7.1.11	7.1.11.1 Aile içi şiddet, çocuk istismarı ve ihmali ve madde istismarı ile ilgili eğitim ve danışma hizmeti vermek	18.040	0,002
	7.1.11.2 Aile planlaması, doğum ve çocuk sağlığı ve çocuk gelişimi hakkında eğitim vermek	18.040	0,002
	7.1.11.3 Okuryazarlık, meslek edinimi, sosyal yardımlar ve beceri geliştirme konularında kadınları eğitmek	18.040	0,002
Kadın odaklı faaliyetlerin Toplam Maliyeti (doğrudan)		4.493.773	0,562
Bütün faaliyetler için Toplam Maliyet (yedek ödenek hariç)		799.300.000	100
Genel Yönetim Masrafları			
Diğer İdari Transferlerin Toplam Maliyeti			
TOPLAM MALİYET		799.300.000	100

Bu Tablo, 2011 yılı Bursa Büyükşehir Belediyesi Performans Programına göre hazırlanmıştır.

Kaynak: Bursa Büyükşehir Kadın Meclisi, TESEV 2011.

Bursa Kent Konseyi Kadın Meclisi'nden alınan bu örnek, belediye bütçesini kadınların ihtiyaçlarına yönelik finansman perspektifinden izlemek için iyi birkaç başlangıç noktası oluşturmaktadır:

- (1) Bu bilgiyi kullanmak için bir yaklaşım, kadın odaklı faaliyetlere ayrılan paranın zaman içinde artışını veya azalmasını gözlemlemek için yıl boyunca bütçe gelişimini izlemek olabilir.
- (2) Kadın odaklı faaliyetlerin miktarı, belediye bütçesindeki diğer masraflarla ilişkili olarak değerlendirilebilir ve bu şekilde öncelikler ve belediyedeki farklı ihtiyaçların değeri ile ilgili bir değerlendirme yapılabilir (ayrıca bkz. Münster örneği).
- (3) Bütçelenmiş faaliyetlerin yanı sıra, sivil topluma, kadınların ihtiyaçlarına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapılması için ihtiyaç duyulan öncelikler hakkında bilgi toplanabilir ve bir sivil toplum bütçe teklifi hazırlanıp, belediyeden ne kadar fona ihtiyaç duyulacağı belirtebilir.

Bütün bu yaklaşımların etkili olabilmesi için, sunum tarihinin çok dikkatli seçilmesi gerekir. Örneğin; eğer belediye içi kararı etkilemek için oldukça zayıf bir kilit strateji tercih edildiyse, belediyede bütçe teklifi tartışılırken kilit konumdaki kamu görevlilerine yönelik lobi çalışması yapmak etkili olabilir. Belediye Meclisi'nde bütçe taslağının görüşmeleri esnasında, yerel medya bütçe hakkında ilave bilgilere daha fazla ilgi gösterebilir ya da Meclis üyeleri bütçe ile ilgili kendilerine sunulan ilave bilgileri bütçe görüşmeleri sırasında kullanabilir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusunda Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından Atılan En Yeni Adımlar

Bursa Büyükşehir Belediyesi, tüm Belediye müdürlüklerinin bütün planlama ve uygulama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini entegre etmelerini zorunlu kılan bir genelge yayınladı. Avrupa Yerel Düzeyde Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nı imzalayan taraflardan olan Bursa Büyükşehir Belediyesi, bu genelgenin uygulandığından emin olmak için, Belediye Meclisi Eşitlik Komisyonu'na Belediye Meclisine sunulan tüm tekliflerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla incelemesi görevini verdi.

Bursa Büyükşehir Belediyesi bir başka önemli ve öncü adıma daha imza atarak, bütün kentsel dönüşüm alanlarında, sosyal ve kültürel mekanlarda ve Belediye binalarında çocuk bakım odaları ve çocuk oyun alanlarının zorunlu inşası da dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete duyarlı şehir planlamasının yasal zeminini oluşturmak amacıyla Belediye İmar Yönetmeliği'ni revize etti.

Kadın Dostu kentler Projesi çerçevesinde hazırlanan Bursa Yerel Eşitlik Eylem Planının bir parçası olarak, Bursa Uludağ Üniversitesi, Üniversite'de "Kadın Çalışmaları" departmanını kurmak için Yükseköğretim Kurulu'na resmi talepte bulundu. Bu talep, onaylandı ve şu anda Üniversite idaresi yeni departmanın kurulması için gerekli adımlar üzerinde çalışıyor.

8- TCDB'nin Ana Bileşenleri

Bu bölüm TCDB'nin ana bileşenlerini tanıtır ve göz önünde bulundurulması gereken temel hususları açıklar. İlerleyen bölümlerde, bu bileşenler tek tek ve daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Şekil 1: TCDB Çalışmasının Ana Bileşenleri

Şekil 1'de gösterildiği gibi TCDB çalışmasının üç ana bileşeni (ya da aşaması) bulunur, bunlar:

- TCDB analizi
- TCDB analizinin sonuçlarından yola çıkarak program ve bütçeleri toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirmek için değişiklikler yapmak
- Belediyenin bütçeleme ve planlama süreçlerine TCDB'yi sistematik biçimde entegre etmek

Bu bileşenlerin hepsi eşit derecede önemlidir ve birbirleriyle yakından ilişkilidir. TCDB'nin planlama ve bütçeleme süreçlerine sistematik entegrasyonu, politika ve bütçelerin toplumsal cinsiyet açısından sürekli ve sistematik analizine olanak sağlayacaktır. Bu sayede gerekli görüldüğü yerlerde bütçe ve politikalar değiştirilebilecektir. Dolayısıyla, üç bileşen birbirleriyle yakın ilişkilidir. Bununla birlikte, bir sıra takip etmezler. TCDB çalışmasına farklı adımlardan başlanabilir, analizden ya da TCDB'nin planlama ve bütçeleme süreçlerini sistematik entegrasyonundan başlamak mümkündür. TCDB'nin tam olarak uygulanabilmesi için üç bileşen de gereklidir.

1. Bileşen: Bütçenin kadın ve erkekler üzerindeki etkisini belirlemek üzere toplumsal cinsiyet açısından bütçe analizi

İlk bileşen herhangi bir TCDB çalışmasının en temel ögesidir: toplumsal cinsiyet eşitliğini artırıcı faaliyetlere dayanak sağlamak üzere bütçe ve politikaların toplumsal cinsiyet açısından analizi. TCDB analiz çalışmasında, sistematik bir analiz yürütülebilmesi için bir dizi adım önerilmektedir. Bunlar, belirli program ve politikalara ilişkin TCDB analizinin temel adımları olarak tanımlanır. Bu yaklaşım birçok alana uygulanabilir, bununla birlikte özgül analiz konularına göre ufak tefek değişiklikler gösterebilir.

TCDB analizinde sorulan esas soru şudur:

Bütçe önlemleri ve bunlara ilişkin politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi nedir? Bunlar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltır mı, çoğaltır mı, yoksa etkilemez mi?

Aşağıda analizin temel adımları sunulmuştur, daha fazla bilgi için, Bölüm 9'a bakınız.

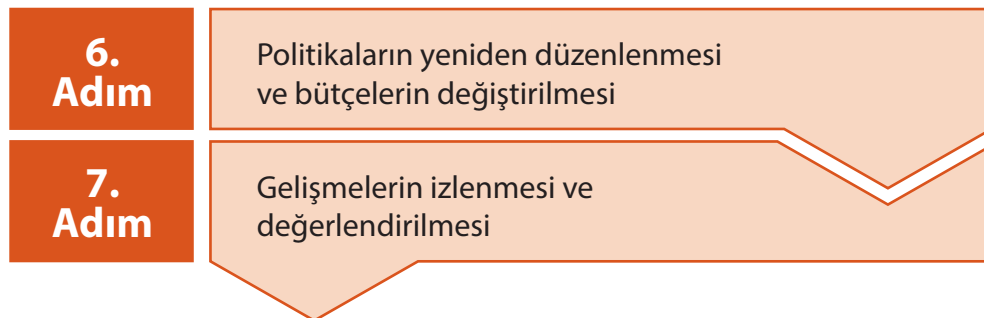
Şekil 2: TCDB analizinin temel adımları

2. Bileşen: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği hedeflerine ulaşmak için kaynak dağıtımı ve politikaların yeniden şekillendirilmesi

İkinci ana bileşenin en temel işlevi, analiz sonuçlarına ya da analiz sonuçlarına göre geliştirilmiş önerilere dayanarak yapılması gereken program, plan ve faaliyet değişikliklerinin bütçeye dahil edilmesini sağlamaktır.

Şekil 3: Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmak için gereken kaynak ve politika değişiklikleri için atılacak temel adımlar

Şekil 3'te konu hakkında özet bilgi verilmektedir. Yukarıdaki adımlar, Bölüm 10'da ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

3. Bileşen: Toplumsal Cinsiyeti planlama ve bütçeleme süreçlerine dahil etmek için gereken sistematik çalışmalar

TCDB uygulamasının nihai amacı, belediyenin planlama ve bütçeleme süreçlerini toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirmektir. Dolayısıyla, belediyede toplumsal cinsiyet perspektifinin sistematik biçimde yerleştirilebilmesi için çalışma yapmak gerekmektedir. Şekil 4'te sistematik TCDB uygulamasının temel öğeleri sunulmaktadır.

Şekil 4: Sistematik TCDB uygulamasının temel öğeleri

Sistematik TCDB uygulamasına ilişkin bütün öğeler, Bölüm 11'de ayrıntılı olarak incelenecektir.

9- Adım Adım TCDB Analizi

İyi bir analiz, herhangi bir TCDB çalışmasının en temel ögesidir. TCDB analizi, bütçe ve politikaların toplumsal cinsiyet açısından bir arada incelenmesini kapsar. Böyle bir analizin amacı farklı sektör, program ve politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin artırılması için tasarlanacak faaliyetler için sağlam dayanak temeli oluşturmaktır. Dolayısıyla, bu bölüm, TCDB analizine odaklanır ve yararlı analitik araçların yanı sıra analizin temel adımları üzerinde durur.

Genel bir husus olarak, TCDB analizi için sadece kadın ve erkeklere bakmanın yeterli olmadığına altını çizmek gerekir. Yaş, sınıf, etnik köken, buldukları yer gibi farklı toplumsal koşullarda kadın ve erkeklerin ihtiyaç, öncelik ve taleplerine daha yakından bakarak üretilen politikaların bu ihtiyaçlara cevap vermesini sağlamak gerekir. Ancak hayatın farklı alanlarındaki çeşitli kadın ve erkek gruplarının koşullarını anlayarak bir farklılık yaratabilir ve TCDB'nin toplumsal cinsiyet koşullarını iyileştirmesini sağlayabiliriz. Dolayısıyla, bu rehberde sıklıkla "kadınlar ve erkekler" ifadesi yer alsa da kadın ve erkekler geniş kategoriler olarak ele alınmamalı, eldeki verilere göre mümkün olduğunca alt kategorilere ayrılarak daha yakından incelenmelidir. Analizin yaş, yer (şehir/köy), etnik köken ve diğer ilgili kategorilere göre ayrıştırılmış verilere dayandırılmasında yarar vardır.

Bu noktada, TCDB analizinin odaklandığı esas soruyu da hatırlatmak gerekir:

Bütçe önlemleri ve politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi nedir? Bunlar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltır mı, artırır mı, yoksa etkilemez mi?

a. Sektör politikaları ve programlarına ilişkin TCDB analizinin temel adımları

Aşağıda TCDB analizinin temel adımları sunulmaktadır. Bu kısım, analizin planlanması için bir kılavuz olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, bu rehberin ayrıntılı analitik yöntemler ortaya koymadığını da belirtmek gerekir. Ayrıntılı yöntemler, bu rehberin kapsamı dışındadır. Öte yandan, TCDB analizinin nasıl yapılacağına ilişkin bu rehberden genel bir fikir edinebilirsiniz. Buradan yola çıkarak bir eğitim düzenleyebilir, analizin yürütülmesine destek sağlayabilirsiniz. Öncelikle analiz etmek istediğiniz amaca ve analiz sonuçlarını nasıl kullanacağınıza ilişkin net bir fikir edinmeniz önerilmektedir. Bunu bir açıklığa kavuşturduktan sonra, analize başlamaya hazır hale gelirsiniz ve analitik çalışmanızı yürütürken ihtiyaç duyduğunuz uygulamalı desteğe odaklanabilirsiniz. Böyle bir yaklaşım, genel TCDB eğitimlerinden çok daha yararlı olacaktır.

TCDB çalışması kapsamında sistematik bir analiz yürütmenize olanak sağlayacak bir dizi adım önerilmektedir. Bunlar, belirli program ve politikalara yönelik TCDB analizinin temel adımları olarak adlandırılır. Bu yaklaşım birçok alana uygulanabilir, ancak özgül analizinizin odaklandığı konuya göre ufak değişiklikler gösterebilir.

Bölüm 8’de bahsedildiği üzere, TCDB analizinin temel adımları aşağıdaki gibidir:

- 1. Adım:** Analiz etmek istediğiniz program ve politikalarla ilgi bilgi toplanması
- 2. Adım:** Toplumsal cinsiyete ilişkin sorunların belirlenmesi
- 3. Adım:** Faaliyetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı analizi
- 4. Adım:** İlgili bütçe tahsislerinin toplumsal cinsiyete duyarlı analizi
- 5. Adım:** Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini artırmaya yönelik öneriler geliştirilmesi

TCDB analizini nasıl planlayacaklarına ve yürüteceklerine ilişkin uygulayıcılara bir fikir vermek ve kılavuzluk etmek amacıyla, bu adımlar aşağıda daha ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

1. Adım: Program hakkında bilgi toplanması

İlk adım olarak, neyi analiz etmek istediğinizi belirlemeniz gerekir. Bu bir sektör, belirli bir program, belirli bir kamu hizmeti, yatırım veya nakit transferi olabilir. İlke olarak, bunlardan herhangi biri analiz edilebilir ve hepsi için temelde aynı adımlar söz konusudur. Bu adımlar, farklı analiz konularına uyarlanabilecek esnekliktedir.

Bir sektörün tamamını (ulaşım, eğitim gibi) hedefliyorsanız analiz biraz daha karmaşık olabilir, çünkü çeşitli hizmetler ve farklı yatırımlar için içine girebilir ve bunlara ilişkin çok sayıda özgül analiz yapmanız gerekebilir. Ancak yine de yaklaşım, en temelde aynıdır. Burada, bölümün sunumunu ve anlatım biçimini sadeleştirmek amacıyla “program analizi” ifadesi kullanılmaktadır. Metinde “program” sözcüğünün geçtiği her yere kendi analiz biriminizi (sektör, kamu hizmeti vb.) koyabilirsiniz.

Dolayısıyla, ilk önemli adım, program hakkında bilgi toplamak ve programa ilişkin genel bir perspektif kazanmaktır. İlgili programdan sorumlu kamu görevlisiyseniz bu sizin için oldukça kolaydır. Bunun için aşağıdaki sorulara yanıt verilmesi gerekir:

- Programın hedefleri nelerdir?
- Programda toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmaya ya da özel olarak kadın veya erkeklerin durumunu iyileştirmeye odaklanan belirli hedefler var mıdır?
- Programın ana faaliyetleri nelerdir?
- Program toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya nasıl yardımcı olabilir?
- Bu programa ne kadar bütçe ayrılmıştır ve bu bütçe hangi faaliyetler için harcanır?

2. Adım: Toplumsal cinsiyete ilişkin sorunların belirlenmesi

İkinci adımdaki en önemli görev, incelediğiniz programın belirli bir sektöründe yer alan kadın (veya kız çocukları) ve erkeklerin (veya oğlan çocuklarının) durumuna ilişkin analiz yürütmektir. Durum analizi, belirli bir programın hedef kitlesine ilişkin genel bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır; böylece kadın ve erkeklerin ihtiyaçları, öncelikleri ve durumlarındaki muhtemel farklılıklar daha iyi anlaşılabilir. Böylece kadın ve erkekler (ya da kadın ve erkek alt grupları) arasında eşitsizlik olup olmadığı ve buna yönelik bir kamu politikasına ihtiyaç duyulup duyulmadığı tespit edilebilir. Örneğin bir istihdam programını analiz ediyorsanız kadın ve erkeklerin istihdam koşullarına (işsiz ve çalışan kadın erkek sayısı, hangi alanlarda çalıştıkları, kadın ve erkeklerin çalıştıkları ücretsiz işler gibi) odaklanabilirsiniz.

Bu adım için nicel verinin yanı sıra farklı kaynaklardan (programdan sorumlu birimden aldığınız kaynaklardan, belediyenin istatistik biriminden edindiğiniz cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerden ya da araştırma raporlarından) elde ettiğiniz nitel bilgiden de yararlanabilirsiniz.

Sektörü ve sektörde çalışanların durumunu iyi bilen insanlardan (hizmet sağlayıcıları, mahalle temsilcileri ya da seçilmiş temsilciler gibi) da bilgi edinebilirsiniz. Ayrıca eğer mümkünse ve gerekliyse (çok az verinin bulunduğu durumlar vb.) koşulları konusunda daha fazla bilgi edinmek amacıyla, seçilmiş kadın ve erkeklerden oluşan hedef gruplar oluşturabilirsiniz.

Bu adıma ilişkin bazı temel sorular aşağıda verilmiştir:

- Analiz edilen sektörde kadın ve erkeklerin (kadın ve erkek alt gruplarının) koşulları nelerdir?
- İhtiyaçları, öncelikleri ve talepleri nelerdir? Hesaba katılması gereken kadın ve erkekler arasında farklılıklar var mıdır?
- Kadın ve erkekler (veya kadın ve erkek alt grupları) arasındaki mevcut eşitsizlikler nelerdir?
- Sektörde toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki en önemli engeller nelerdir?

Bu bilgilerin analizine dayanarak başlıca toplumsal cinsiyet sorunlarını, yani kamu politikaları tarafından giderilmesi gereken kadın ve erkek eşitsizliklerini, kadın ya da erkeklerin önlerindeki engelleri tespit edebilirsiniz. Bu bağlamda, kamu politikalarının belirli bir sektör veya alandaki kadın erkek eşitliğini nasıl artırabileceğine ilişkin genel hedefler koyabilirsiniz. Buradan yola çıkarak, analizinizi belirli sorunlara odaklı biçimde yürütebilirsiniz.

3. Adım: Faaliyetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı analizi

Program hakkında genel bir fikir edinip hedef kitleye ilişkin bilgi topladıktan ve toplumsal cinsiyet sorunlarını tespit ettikten sonra, artık çeşitli analitik araçları kullanarak toplumsal cinsiyete duyarlı bir analiz yürütebilirsiniz.

Toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engelleri kaldırarak mevcut eşitsizliklere çözümler getirmek

Bu aşamanın ilk adımı, program hedef ve faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ne ölçüde çözüm getirdiğini değerlendirmektir. Ayrıca 2. Adımda tespit edilen, kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarına programın ne kadar cevap verdiği de incelenir.

Kamu hizmet ve faaliyet yararlanıcıları ve kullanıcılarının analizi

Bu çalışmanın temel ögesi, programdan yararlananlara yönelik bir analiz yürütmektir. Örneğin, bu program kapsamında kaç kadın ve kaç erkeğin ilgili kamu hizmetlerini kullandığı yararlandığı gibi.

Yatırımlara, kurumlara finansal yardım sağlamaya ya da altyapı hizmetleri kurmaya odaklanan programların doğrudan yararlanıcıları bulunmayabilir. Programı doğrudan kullanan kişiler yoksa dolaylı yararlanıcıların kimler olduğu sorusu önem kazanır. Örneğin bir tiyatroya finansal yardım sağlandığında, dolaylı yararlanıcılara, yani izleyicilere odaklanılarak tiyatroya giden kadın ve erkek sayısına bakılabilir.

- Sunulan hizmetler, kurulan altyapı tesisleri gibi olanaklardan yararlanan kadın ve erkek sayısı kaçtır?
- Kadın ve erkekler farklı hizmetleri farklı şekillerde mi kullanır? Öyleyse bunun nedenleri nelerdir? Hizmet kullanımının önünde engeller var mıdır?
- Kadın ve erkeklere özel hizmetler sunulur mu?

Kamu hizmetinden memnuniyet analizi

Kamu faaliyetlerini analiz ederken önemli olan bir diğer nokta da kadın ve erkeklerin yararlandıkları olanaklardan (hizmet ve altyapı gibi) ne ölçüde memnun olduklarını tespit etmektir. Bu analiz için katılımcı yöntemler kullanılarak sunulan hizmetlerin kalitesi ve yeterliliği hakkında kullanıcıların (ve kullanıcı olmayanların) fikirleri alınabilir. Bu kamuoyu araştırması için anketler, hedef grupları, vatandaş puanlaması gibi yöntemler kullanılabilir. Katılımcı yöntemler, hizmetlerin kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarına karşılık verip vermediğini ve belirli ihtiyaçları karşılamak üzere toplumsal cinsiyete göre farklılaştırılmış hizmetlere ihtiyaç duyulup duyulmadığını anlamaya da yardımcı olur. Bu konuda yol gösterebilecek bazı sorular şunlardır:

- Kadın ve erkekler sunulan hizmetlerden ne kadar memnun?
- Sunulan hizmet miktarı, talebi karşılamak için yeterli mi?
- Hizmetler kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarına yanıt veriyor mu?
- Kadınların ve erkeklerin sahip oldukları farklı roller ve zorunluluklar veya geleneksel normlar kadınların ve erkeklerin kamu hizmetlerinden yararlanma olanaklarını nasıl etkilemektedir?

Kamu hizmetleri ile diğer faaliyetlerin uygulanmasına ilişkin karar sürecinin analizi

- Hizmetlerin sunumu ve koşulları ile ilgili karar verme sürecinde kimin etkisi bulunmaktadır?

Kamu faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisinin analizi

Kamu hizmetlerinin ve diğer kamu olanaklarının doğrudan kullanımına ilişkin analizin yanı sıra, bu hizmetlerin etkisine bakmak da önemlidir. Etkilere ilişkin net bilgi bulunmayabilir; yine de bu, araştırmaya değer bir konudur ve bu konuda akıllıca tahminler yürüterek olası yanıtlara varmak mümkündür. Bununla ilgili şöyle sorular sorulabilir:

- Kamu hizmetlerinin kadın ve erkeklerin istihdamı üzerindeki etkisi nedir?
- Kamu hizmetleri, yerleşik toplumsal cinsiyet rollerini ve normlarını değiştirmekte midir? Eğer öyleyse nasıl bir değişim söz konusudur?
- Kamu hizmetlerinin ücretsiz iş hacmi ve cinsiyete göre ücretsiz iş dağılımı üzerindeki etkisi nedir?
- Bu hizmetler, kadın ve erkeklerin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlara katılma olanaklarını etkiler mi?

4. Adım: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe tahsisi analizi

Bu adımda, üçüncü adımda gerçekleştirilen kullanıcı ve yararlanıcı analizi, bütçe analiziyle birleştirilir.

Kamu gelir ve gider analizi

İlke olarak, TCDB analizinin, hem kamu gelirlerini hem de kamu giderlerini kapsadığını belirtmek gerekir. Bununla birlikte, bu bölümde, kamu gelir analizi üzerinde durulmayacaktır. Öte yandan, belirli sektör politikaları kapsamında çeşitli gelir tiplerine bakmanın yararlı olacağı da belirtilmelidir. Özellikle de kullanıcı ücretleri açısından, olası bir ücret değişikliğinin kadın ve erkekler üzerindeki etkisi araştırmaya değer bir konudur.

Bütçenin gider kalemlerine ilişkin analiz ise birçok örnekte daha verimli ve net sonuçlar vermektedir.

Cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcama etki analizi

Kamu harcama etki analizinin hedeflerinden biri sağlanan hizmetler veya alınan nakit transferleri gibi kamu faaliyetlerinin maliyetlerini analiz etmektir. Kamu hizmetlerinin maliyeti ile bu hizmetleri kullanan kişi sayısından yola çıkılarak basit bir etki analizi yapılabilir. Bu analiz, birim hizmet maliyeti ve belirli bir hizmetten yararlanan kullanıcı sayısının hesaplanmasına dayanır. Belirli bir hizmet için yapılan toplam harcama, sağlanan birim hizmet sayısına (örneğin bir eğitim kursunun verildiği yer sayısı gibi) bölünerek birim hizmet maliyeti hesaplanabilir.

Birim maliyet, kadın ve erkek hizmet kullanıcılarının sayısı ile çarpılarak kadın ve erkeklere sağlanan hizmetlerin maliyetleri bulunur. Bu, toplumsal cinsiyete göre kamu harcama etki analizinin basit bir şeklidir.

Bölüm 7.3'te yer alan Voyvodina eğitim kursları analizi, bu analiz tipine bir örnektir. Ayrıntılar için yukarıda açıklanan hesaplamanın yer aldığı Tablo 1-3'e bakınız.

Bütçe tahsisindeki yeterliliğin değerlendirilmesi

Diğer bir yaklaşım da bir programı toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirmek için tahsis edilen bütçenin yeterli olup olmadığına bakmaktır. Bunun için kadın ve erkeklerin çeşitli ihtiyaçlarına yönelik bir analiz gerekir. Bu analiz kapsamında, bir programın farklı ihtiyaçları karşılamak üzere özel hizmetler sunup sunmadığına bakılır.

- Hedef gruptaki kişi sayısı göz önünde bulundurulduğunda mevcut bütçe, programı uygulamak için yeterli midir?
- Mevcut bütçe, kadın ve erkeklerin olası farklı ihtiyaçlarını karşılayabilecek hizmet ve faaliyetler sunmak için yeterli midir?
- Geçen yıldan bu yana programın yürütülmesi için ne kadar bütçe ayrıldı? Bütçe artışları ya da kısıntıları oldu mu?
- Bütçede tahsis edilen paranın tamamı uygulamaya harcandı mı?

5. Adım: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Artıracak Önerilerin Geliştirilmesi

Sektörde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl artırılacağına ilişkin somut faaliyetleri tanımlamak suretiyle, analiz sonuçlarına dayanarak program dahilinde toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmak için öneriler geliştirilir. Öneriler ne kadar somut olursa o kadar iyidir. Bu bağlamdaki temel sorular şunlardır:

- Çözüm getirilmesi gereken toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?
- İlgili programa, hangi toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin konulması gerekir?
- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmak için ne gibi hizmet değişiklikleri gerekir?
- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmak için ne gibi bütçe değişiklikleri gerekir?
- Toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalar geliştirmek için kullanılacak katılımcı yöntemler nelerdir?
- Önerilen çeşitli önlemlerin uygulanmasından kim sorumludur?
- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri ile bu konudaki faaliyetlere dayanarak programın başarısını ölçecek göstergelerin belirlenmesi önerilmektedir.
- Programın başarısını ölçmek için hangi göstergeler temel alınabilir?

Birden fazla öneriye yer veren çok sayıda örnek olacaktır, ama analizden elde edilen verilere dayanan çeşitli politika alternatifleri de ortaya çıkar. Bu durumda farklı alternatifleri de içine alan öneriler geliştirilmesi önerilmektedir.

Bunlar, TCDB analizinin 5 temel adımındır. Bu adımların her birinde analitik sorulardan yola çıkılabilir, ama analiz süresince yeni sorular ve yeni odak noktaları da ortaya çıkacaktır.

Analizi sonuçlandırırken analiz adımlarına, bulgularına ve geliştirilen önerilere ilişkin kısa bir rapor hazırlamak yararlı olur. Yazılı analiz sonuçları, analiz edilen programları gözden geçirirken önemli bir girdi sağlayacak ve bütçe tahsisiyle ilgili kararlar alınırken program değişikliklerine dayanak oluşturacaktır. Bölüm 10'da bu konu tekrar ele alınarak öneriler de dahil olmak üzere analiz sürecinden ilgili bütçe ve politika değişikliklerine nasıl geçildiği irdelenecektir.

b. Pilot analiz ile başlamak

TCDB çalışmasına başlamak için bir diğer alternatif de ilk pilot analizi yürütmek üzere belirli sektör politikaları ve programları seçmek, daha sonra bu çalışmadan elde edilen deneyimi diğer alanlara yaymaktır.

Pilot analizlerini başlangıç noktası olarak kullanmak çok yararlı olabilir, çünkü analiz ortaya somut sonuçlar çıkaracaktır. Bu sonuçlar, programda yapılması muhtemel değişikliklerin altını çizecek; ayrıca mevcut belediye kaynaklarının daha etkin kullanılabilmesi açısından yol gösterici olacaktır. Pilot analiz, farklı analiz araçlarının test edilmesine ve belediyenin özgül koşullarına ya da çalışmanın hedeflerine uyarlanmasına da olanak sağlayacaktır.

Önemli olan, pilot analizden elde edilen sonuçların büyük ölçüde yayılmasını sağlamak ve bu sonuçların TCDB'nin yararını gösterir nitelikte olmasıdır. TCDB'nin yararlarını ortaya koyan sonuçlar, belediyede TCDB'nin daha kapsamlı biçimde uygulanmasını savunmak için kullanılabilir.

İlk adımda analizin eksiksiz ve mükemmel olması gerekmez, ama TCDB'nin yararlarını gösterecek ve belediyede savunulmasını kolaylaştıracak sonuçlara varılması önemlidir. Böyle bir pilot analiz, bu konuda daha fazla çalışma yapılması için itici güç oluşturabilir, bütçeleme süreci ve bütçe kullanımında muhtemel değişikliklere ilişkin tartışmaların önünü açabilir. Ayrıca, daha katılımcı bir yaklaşımın desteklenmesi yönünde atılacak ilk adım olabilir.

Pilot analiz için alan ve program seçimi

Pilot analiz yapılacak alanın seçimi için birbirleriyle yakından ilişkili, iki temel seçenek vardır. Bunlardan biri, çeşitli seçim ölçütlerine dayanarak yeterli görülen bazı sektör ve programların seçilmesidir. Diğeri de analizin hedefini belirlemek için toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki belirli engellerden yola çıkmaktır.

Başlıca seçim ölçütlerinden biri, programın belediye için taşıdığı önemdir. Belediye için pek bir önem taşımayan küçük bir programı pilot analiz için seçmek mantıklı değildir. Pilot analiz için program seçerken göz önünde bulundurabilecek diğer ölçütlere örnekler:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından özel bir öneme sahip olması
- Stratejik Plan'daki önceliklere ilişkin bir program olması
- Belediye bütçesinde programa büyük bir yer ayrılmış olması
- Alışlagelmiş toplumsal ("yumuşak") sektörlerin dışında, toplumsal cinsiyet sorunlarının ilk başta belirgin olmadığı anaakım programlar.
- Programa ilişkin cinsiyete göre ayrıştırılmış veri bulunması

Seçilen programların bu ölçütlerin tamamına uyması gerekmez, ama bu ölçütler seçim yaparken dikkat edilebilecek önemli hususlar konusunda bir fikir verir.

Diğer seçenek de pilot analize toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engellerden başlamak- tır. Toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engellerle; enformel işlerde büyük ölçüde kadınların çalışması, oğlan çocuklarının okulu bırakma oranının yüksekliği, kız çocuklarında erken evlenme yaşı gibi örnekler kastedilmektedir. Mevcut araştırmalar, STK'lar tarafından gündeme getirilen sorunlar ya da halihazırdaki istatistiklerin analizi belirli engelleri tespit etmeye yardımcı olabilir. Toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engeller saptandıktan sonra, analize, mevcut eşitsizliklerin ana nedenleri hakkında fikir yürütülerek başlanabilir. Eşitsizliklerin birçok nedeni olabilir, ancak bunların mümkün olduğunca net biçimde ortaya konulması gerekir. Nedenler saptandıktan sonra, belediye politika ve programlarının bunlardan hangilerini ortadan kaldırmayı hedefleyeceğine ilişkin bir seçim yapılabilir. Bunun sonrasında da analiz, seçilmiş programlara odaklanıp bu programların belediyedeki toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarını ne ölçüde çözebildiği üzerinde duracaktır. Analizin devamında Bölüm 9.1'de özetlenen adımlar takip edilir.

c. TCDB analizinde verinin önemi

TCDB analizi için cinsiyete göre ayrıştırılmış veri bulunması büyük önem taşır. Dolayısıyla, bu alt bölümde, cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiklerin ve toplumsal cinsiyete ilişkin verilerin önemi tartışılacaktır.

Bununla birlikte, öncelikle şunu belirtmek gerekir, veriyle ilgili sorunların TCDB çalışmasını engellemesine izin verilmemelidir. Başta konuya ilişkin veri ve istatistik yokmuş gibi görünebilse de daha derin bir araştırma, bazı verilerin bulunduğunu ortaya çıkarabilir. Veri araştırmasında kullanılacak bir dizi kaynak vardır. Ayrıca, TCDB çalışması hangi verinin eksik olduğunu saptayabilir ve bu konuda veri üretimine önyak olabilir.

Hangi tipte veriye ihtiyaç duyulduğunu saptamak da önemlidir. İstatistik ve veri türleri çeşitlidir:

Sosyo-ekonomik duruma ilişkin cinsiyete göre ayrıştırılmış veri, bu verinin diğer kategorilere göre (yaş, hane büyüklüğü, kırsal/kentsel vb.) daha da ayrıştırılması mümkündür.

Kadın ve erkeklerin durumuna ilişkin genel bir fikir edinmek ve toplumsal cinsiyet sorunlarını tespit etmek için bu tipte veriler oldukça yararlıdır.

Bu tipte verinin kaynakları çeşitlidir: TÜİK'in yayımladığı istatistiklerin çoğu cinsiyete göre ayrıştırılmıştır ve bunların arasında belediyenize ya da ilinize ilişkin istatistikler bulmanız mümkündür. Mevcut istatistikler cinsiyete göre ayrıştırılmamışsa TÜİK'le iletişime geçmeniz yarar vardır; çünkü kadınlar ve erkekler için toplanmış veriler, yayınlarda kullanılmamış olabilir. Dolayısıyla, TÜİK, sizi verinin bulunduğu alanlara yönlendirebilir.

Ayrıca belediye içinde de birçok veri kaynağı bulunur. En başta istatistik birimi hangi verilerin bulunduğuna ilişkin genel bilgi verebilir.

Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri eksikliği varsa kadın ve erkeklerin durumlarına ilişkin yeni veri sağlama olanakları da bulunur. İlgili alanlardan bu konuda küçük çalışmalar yaparak bilgi üretmeleri istenebilir ya da katılımcı yöntemlerle veri elde edilebilir. Bu farklı türde bir veri olabilir, ama bu veri de toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin başlıca sorunları saptamakta kullanılabilir.

Aşağıdaki Tablo 1, hayatın farklı alanlarında kadın ve erkeklerin durumuna ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Temel konulardaki kadın erkek farklılıkları hakkında genel bilgi verir. İl ve hatta belediyeler için de bu veriler genelde mevcuttur. Bu tablo, başlıca sorunları saptamanıza yardımcı olabilir; çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki bazı engellerin altını çizmektedir (iş gücüne katılım, kadınların erken evlilik yaşı, erkeklerin ortalama yaşam süresi gibi). TCDB çalışmasına başlamanın yollarından biri de istatistiki verileri (ve diğer bilgi kaynaklarını) kullanarak toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engelleri belirlemek, sonra da bütçe ve kamu politikalarının eşitsizliği azaltmak konusunda gösterdiği başarıyı analiz etmektir.

Zaman kullanımına ilişkin veri

Zaman kullanımına ilişkin veri, ücretli ve ücretsiz etkinlikler için ne kadar zaman harcadığı konusunda bilgi verir. Bu tipteki veri, TCDB çalışması için de önemlidir; çünkü ücretli ve ücretsiz işlerdeki cinsiyet dağılımı, özellikle de kadınların evlerde ve topluluklardaki ücretsiz iş yükünün çoğunu sırtlanmaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başlıca nedenidir.

TÜİK, 2006 yılında Türkiye'de zaman kullanımına ilişkin bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın üzerinden zaman geçmiş olması ve gelişmeleri karşılaştıracak ikinci bir zaman kullanımı araştırmasının bulunmaması, bu verinin kullanılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, belediyenin ücretsiz iş yükü hakkında bilgi edinmesini sağlayacak çeşitli yollar vardır, bu konuda akademik çalışmalar yapılmış olması da mümkündür. Belirli bir analiz konusuna ilgi duyan kişilerle görüşmeler yapılarak veri sağlanabilir. Kuşkusuz bu veri, istatistikî açıdan güvenilir olmayacaktır. Öte yandan, kadın ve erkeklerin koşullarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Örneğin, ücretsiz iş yükü ağırlığının azaltılması için gerekenler bu sayede tespit edilebilir.

Kamu hizmetlerinin kullanımı hakkında cinsiyete göre ayrıştırılmış veri

Hizmet sunumu, altyapı gibi belediye faaliyetlerinin daha ayrıntılı analizi için kamu hizmeti kullanıcılarına ilişkin cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler gereklidir. Bu veriler, ilgili sektör birimlerinde bulunabilir. Böyle bir veri yoksa TCDB çalışmasının ana hedeflerinden biri, toplumsal cinsiyet analizi yaparken önemli olabilecek yeni verilerin sağlanması olabilir.

Tablo 1: Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Profili

	Kadın	Erkek	Toplam			
Nüfus	37.671.216	37.956.168	75.627.384			
Medyan yaş¹	30,6	29,5	30,1			
Ortalama ömür beklentisi	79,2	74,7				
Yoksulluk oranı %			16,1**			
Eğitim düzeyi, %						
İlkokul	98,92	98,81	98,86			
Ortaokul	92,98	93,19	93,09			
Lise	69,31	70,77	70,06			
Yükseköğrenim (15-64 yaş)	24,2	34,4	29,3			
Okuma yazma bilmeyenlerin oranı	6,8	1,39	4,1			
İstihdam, %						
İşgücüne katılım	29,5	71,0	50,0			
İstihdam oranı	26,3	65,0	45,4			
İşsizlik oranı	10,8	8,5	9,2			
Kısmi zamanlı istihdam ²	60	40	100			
Çocuk yaşta evlilik, %						
Evlilik (Age 16-19)	% 21,38	% 2,3	603.751			
Çocuk yaşta annelik (2011)* %						
Yaş 15			0,01			
Yaş 15-19			4,9			
Okul öncesi eğitim (yaş 3-5)*						
Yıl	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı			
2008	202	323	7.232			
2011	231	542	10.463			
Kadına yönelik şiddet (2008) +						
	Fiziksel şiddet %		Cinsel şiddet %		Fiziksel veya cinsel şiddet %	
	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ayda	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ayda	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ayda
Türkiye	39,3	9,9	15,3	7	41,9	13,7
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın %	Erkek %	
Yerel Yönetim Personeli (2013)						
Memur	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	
Sözleşmeli	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	
İşçi	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	g.d.	
Toplam	270	793	1.063	% 25,4	% 74,6	
Belediye Meclisi Üyesi	2	15	17	% 11,7	% 88,2	

Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler TÜİK kaynaklıdır ve 2012 yılına aittir.

** Türkiye'de 4.069 TL yıllık medyan gelirin yarısının altında olan insanlar.

¹ Kaynak: TÜİK 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>

² Kısmi zamanlı istihdam toplamı 2.942.000; kadın 1.766.000; erkek 1.176.000.

10- Analizden Politika Değişikliklerine Gitmek

TCDB analizinin en önemli bileşeni, toplumsal eşitlik hedeflerine erişmek üzere analizden politika, faaliyet ve kaynak değişikliklerine gidilmesidir.

Her analizin sonucunda bir dizi değişiklik önerilir ve bu öneriler, analizden politika değişikliğine geçiş için bir başlangıç noktası oluştururlar. Farklı forumlarda (önce birim dahilinde, sonra belediye yönetiminde ve mecliste, mümkünse STK'larla birlikte veya daha geniş halk katılımıyla) analiz sonuçlarının tartışılması, arzu edilen ve ihtiyaç duyulan değişiklikler için yeni öneri ve alternatiflerin ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Analizden politika değişikliğine gidilmesi, şüphesiz, TCDB çalışmasına ilişkin sorumlulukların başka bir düzeye taşınması anlamına gelir. Analizin büyük bir bölümünü kamu görevlileri yürütse de değişikliklere ilişkin görevleri üstlenemeyecekleri açıkça belirtilmelidir. Onların görevi gerekli değişikliklere yönelik öneri ve alternatifleri sunmaktır ve sorumlulukları da burada biter.

Öneriler, çeşitli düzeyleri ve konuları kapsayacaktır. Buradan yola çıkılarak tam olarak neyin değişmesi gerektiği, planlama ve bütçeleme süreçlerinin hangi aşamalarında değişikliğe gidileceği ve belediyede bu değişikliklerden kimin sorumlu olacağı açıkça belirlenmelidir.

Farklı düzeylerde değişiklikler ve uyarlamalar gerekebilir; en önemlileri şunlardır

- Belirli sektörel politikalar, programlar ve etkinlikler düzeyi (Belirli hizmetlerin sağlanması gibi),
- Bütçe uygulaması düzeyi (bütçe tahsisini değiştirmeden belirli tahsislerin nasıl kullanılacağına ve uygulanacağına yönelik değişiklikler),
- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri ve etkinliklerini de içine alacak şekilde stratejik planlama düzeyi (Stratejik Planlar, yıllık Performans Programları vb.)
- Bütçe planlama düzeyi (bir sonraki yılın bütçe tahsisleri).

Belirlenen bazı değişiklikler, bütçede değişiklik gerektirmeyebilir; ancak mevcut yönetmelik ve prosedürlerin değiştirilmesini gerektirebilir. Örneğin belirli hizmetlere erişim koşullarının değiştirilmesi önerildiğinde bütçe değişikliğine gerek duyulmaz.

Analiz ayrıca, karar alma süreçlerini değiştirme konusunda da bir itici güç sağlayabilir. Örneğin kadın ve erkek hizmet kullanıcıları, katılımcı mekanizmalar yardımıyla, ilgili sektör ya da programların gelecek yıla ilişkin karar alma süreçlerine dahil edilebilir.

Yukarıda sözü edilen düzeylerde yapılmak istenen değişiklikleri net biçimde anlamak, önemlidir. Çünkü çeşitli düzeylerdeki değişim süreçleri birbirlerinden farklı olacaktır, ayrıca bunlara ilişkin sorumluluklar da farklılık gösterecektir. Dolayısıyla, farklı önerilere ilişkin sorumlulukların net biçimde ortaya konulabilmesi için sorulacak asıl soru şudur:

- Önerilen çeşitli önlemleri uygulamak kimin sorumluluğundadır?

Kaynak tahsisi ve belediye politikalarını iyileştirmek için analizi kullanma sorumluluğu, belediye başkanı veya belediye liderliğine aittir. Belirli program ve hizmetlerin sunumuna yönelik değişiklikler gerekiyorsa sorumluluk muhtemelen ilgili sektör birimlerine ait olacaktır. Diğer değişiklikler, özellikle de bütçe tahsisi, toplumsal cinsiyet eşitliği öncelikleri ve stratejik planlara ilişkin değişiklikler söz konusu olduğunda sorumluluk, mali hizmetler birimine ve muhtemelen belediye başkanı ve encümene ya da belediye meclisine kayacaktır.

Kamu görevlilerinin sorumluluklarının sınırlarını açıkça belirtmekte yarar vardır. TCDB çalışmasında kamu görevlilerinin hayati bir rolü vardır, ancak bu rollerin sınırları vardır ve her şey onların sırtına yüklenemez. Herhangi bir değişim sürecinde olduğu gibi, toplumsal cinsiyete duyarlı değişiklik süreci ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hedef ve taahhütlerin gerçekleştirilmesi de belediye liderlerinin önderliğini gerektirir.

Uzun vadede, toplumsal cinsiyet hedeflerinin ilgili faaliyet ve göstergelerle birlikte performans dokümanlarına dahil edilmesi de oldukça önemlidir.

Analizden politika değişikliklerine gitmenin ulusal örneği: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi

Eskişehir’de yeni stratejik planı hazırlama sürecinde sağlık sektörüne ilişkin yapılan toplumsal cinsiyet analizi sonucunda, belediye kırsal kesimlerde yaşayan kadınların başta kanser erken teşhis taraması olmak üzere sağlık hizmetlerine erişiminin sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Kanser tarama hizmetleri, Sağlık Bakanlığı Kanser Erken Teşhis Tarama ve Eğitim Merkezi (KETEM) tarafından ücretsiz verilmesine rağmen, kırsalda yaşayan kadınların bu hizmet hakkında bilgi sahibi olmadıkları, sağlık merkezinden randevu alamadıkları veya kocalarının gitmelerine izin vermediği veya ulaşım giderlerini karşılayamadıkları için bu hizmete sınırlı ölçüde erişebildikleri görülmüştür. Bu zorlukları dikkate alan belediye, kadınların kanser taramasından yararlanabilmesi için sağlık merkezinde randevu almak ve ücretsiz ulaşım temin etmek de dahil olmak üzere kırsaldaki kadınlar için gerekli tüm imkanları sağlamaktadır. 22 Ekim 2014 ile Haziran 2015 tarihleri arasında, kırsalda yaşayan yaklaşık 700 kadın bu hizmete erişebilmiştir. Talebin yüksek olması nedeniyle belediye bu hizmeti sağlamaya devam edecektir. İşte bu, bütçenin toplumsal cinsiyet perspektifinden analizi sayesinde kamu hizmetlerinin kadınların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verir hale getirilmesine örnek teşkil etmektedir.

Kültür sektöründe yapılan başka bir toplumsal cinsiyet analizi sayesinde belediye, kadınların belediye tarafından sağlanan kültür faaliyetlerine (tiyatro, konser vs) erişiminin sınırlı (%40) olduğunu tespit etmiştir. Bu analizden sonra, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, kadınların bu faaliyetlere katılımını artırmak amacıyla ücretsiz ulaşım hizmeti ve kadınlar için ücretsiz seanslar düzenleyerek, Ocak – Nisan 2015 arasında 1.134 kadının bu hizmetten yararlanmasını sağlamıştır.

Öte yandan, İtfaiye Dairesi Başkanlığı da yangınlar hakkında veri toplama formunu (yangın tutanağını), yangına kimin neden olduğu ve yangından kimlerin etkilendiği hakkında verileri cinsiyete göre ayrıştırılmış biçimde değiştirmiştir. Bu özellikle yangınları önleme ve yangından etkilenenlere yardım etmek amacıyla toplumsal cinsiyete duyarlı faaliyetlerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca, Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi, yangınların önlenmesinde itfaiyecilerle işbirliği alanında kısa eğitim ve farkındalık artırma faaliyetleri başlatmıştır.

İzleme ve değerlendirme

Yıllar içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için yapılan değişikliklerin ve uygulamaların takip edilebilmesi için bir izleme mekanizması kurulabilir. Bu mekanizma kurulurken toplumsal cinsiyet eşitliğine erişmek için arzu edilen değişim göstergeleri ile faaliyet ve bütçe tahsislerinin uygulanmasını ölçen göstergeler temel alınabilir.

İzleme çalışmalarını organize etmek için TCDB çalışmasının belirli alanlarına ilişkin bir dizi gösterge belirlenebilir. Bununla birlikte, uzun vadede, bu izleme sistemlerini toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirmek için, genel izleme sistemlerinin yanı sıra değerlendirme süreçlerine de ihtiyaç vardır.

Değerlendirme ve izleme alıştırmalarının sonuçlarına bağlı olarak, bunlar, toplumsal cinsiyete daha duyarlı politika ve bütçelerin benimsenmesine yönelik yeni bir sürecin başlamasına kaynaklık edebilirler.

11- Belediye Düzeyinde Planlama ve Bütçeleme Süreçlerinde TCDB'nin Sistemik Olarak Kurumsallaştırılması

TCDB uygulaması, kadın erkek eşitliği ilkesini belediyenin planlama ve bütçeleme süreçlerine entegre etmeyi amaçlar. Böylece planlama ve bütçeleme, toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirilir.

Dolayısıyla, belediyede toplumsal cinsiyet perspektifini sistemik olarak oturtmak için çaba gerekir. Aşağıdaki Şekil, TCDB'nin belediyede sistemik entegrasyonuna ilişkin temel öğelere dikkat çeker.

Şekil 4: Sistemik TCDB uygulamasının temel öğeleri

Yukarıdaki özet bilgiden de anlaşılacağı üzere, nihai hedef, bütün kamu görevlileri ve seçilmiş yetkililerin toplumsal cinsiyet perspektifini göz önünde bulundurmasıdır.

Pilot analizden sistematik analize gitmek

Amaç, bütün sektörlerde politika ve bütçelerin toplumsal cinsiyet perspektifine göre sistematik olarak analiz edilmesidir. Bu, her bütçe kaleminin ya da belediyenin her etkinliğinin analiz edilmesi gerektiği anlamına gelmez; ama temel programlar ve politikalar için toplumsal cinsiyete duyarlı analizler bütün sektörlerde yürütülmelidir.

Başlangıçta, toplumsal cinsiyet analizinin bütün birimlerde yürütülmesi önemlidir. Bunu için özel bir çabanın yanı sıra yönlendirme ve destek de gerekir. Bu doğrultuda uygulamalı eğitimler ve analizin kaynağına ilişkin danışmanlık hizmetleri verilebilir. Bununla birlikte, ana hatları çizmek ve toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engellere göz atmak için gerçekleştirilen ilk analizden sonra bu analizi düzenli uygulamaların bir parçası haline getirmek yararlı olacaktır. Bu, özellikle de performans esaslı bütçeleme ve izleme/değerlendirme süreçleri için geçerlidir.

Dolayısıyla işin püf noktası, TCDB analizi gereği konusunda belediyede çalışanlarının yönlendirilmesidir. Bu nokta, aşağıda daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Bütün birim ve sektörlerin katılımı

TCDB, belediye yönetimi ile birlikte bütün ana birimlerin ve tüm sektörlerin katılımını gerektirir. Bu, sadece toplumsal cinsiyet sorunlarının bariz şekilde görülebildiği toplumsal ya da “yumuşak” sektörlerin meselesi değildir. Temel olarak bütün sektörler açısından toplumsal cinsiyet konularının önemli olduğu varsayılabilir, toplumsal cinsiyetin hiçbir önem taşımadığı sadece birkaç alt sektör bulunur.

Dolayısıyla, TCDB uygulamasına ilişkin gerekler ve toplumsal cinsiyet perspektifinin planlama ve bütçeleme süreçlerine entegrasyonu hakkında bütün birimlere bilgi verilerek rehberlik sağlanması oldukça önemlidir.

Belediyede TCDB çalışmasını kimin koordine edeceği ve yönlendireceğine ilişkin sorumlulukların net biçimde belirlenmesi yararlı olur. Bu doğrultuda bir TCDB koordinasyon grubu (bkz. Bölüm 11.3) kurulması önerilmektedir ve bu koordinasyon grubu bütün birimlere gerekli desteğin verilmesini sağlayabilir; ayrıca, ilgili kılavuz rehber ilkeleri ortaya koyar ve özellikle planlama ve bütçelemeye ilişkin olan ilkeleri uyarlar.

Toplumsal cinsiyet perspektifinin planlama ve performans dokümanlarına entegre edilmesi

Performans esaslı bütçeleme (PEB), yani stratejik planlamanın temel yaklaşımı, sonuçlara ve performansa odaklanması bakımından TCDB ile benzerlikler taşır ve TCDB'ye giriş yapma olanakları sunar. Kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyete ilişkin önemli konular, plan ve programlarda yer alan performans ölçüt, hedef ve öncelikleri ile performans sonuçlarını içeren kaynaklara entegre edilebilir. Bu bakımdan, TCDB'yi PEB'e entegre etmenin pek çok yolu vardır, ayrıntılar için Bölüm 11.2'ye bakınız.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı süreçler

Belediyelerde kadın ve erkeklerin katılımını artırmak ve kadınların önceliklerinin de erkeklerin öncelikleri kadar dikkate alınmasını sağlamak, TCDB çalışmasının önemli bir parçasıdır. Bu, iki yönü olan bir yaklaşımdır; bunlardan ilki mevcut katılım süreçlerini toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirmek ve kadınların eşit katılımı için fırsat sağlamaktır. Uluslararası örnekler, kadınların katılımına özel bir önem verilmediğinde kadınların yeterince temsil edilemediğini göstermiştir. İkincisi ise katılım fırsatlarını artırmaktır. (Bu konuda daha fazla tartışma için Bölüm 12'ye bakınız).

Toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme sürecine entegre edilmesi

TCDB'nin temelinde, toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme sürecine oturtulması yatar. Bölüm 11.1'den görülebileceği üzere TCDB'yi normal bütçe sürecine eklemlenmenin birçok yolu vardır.

Sistemik izleme ve gelişmelerin değerlendirilmesi

Son olarak, TCDB'nin tam entegrasyonu için, toplumsal cinsiyet perspektiflerinin belediyenin rutin izleme ve değerlendirme süreçlerine dahil edilmesi gerekir. TCDB çalışmasının ilk aşamalarında, sadece bu konuya odaklanan ve göstergeler gibi izleme araçları geliştirebilecek, ayrı bir toplumsal cinsiyet gözetim mekanizması kurulmasında yarar vardır; ilerleyen aşamalarda bu mekanizma belediyenin rutin süreçlerine eklemlenebilir.

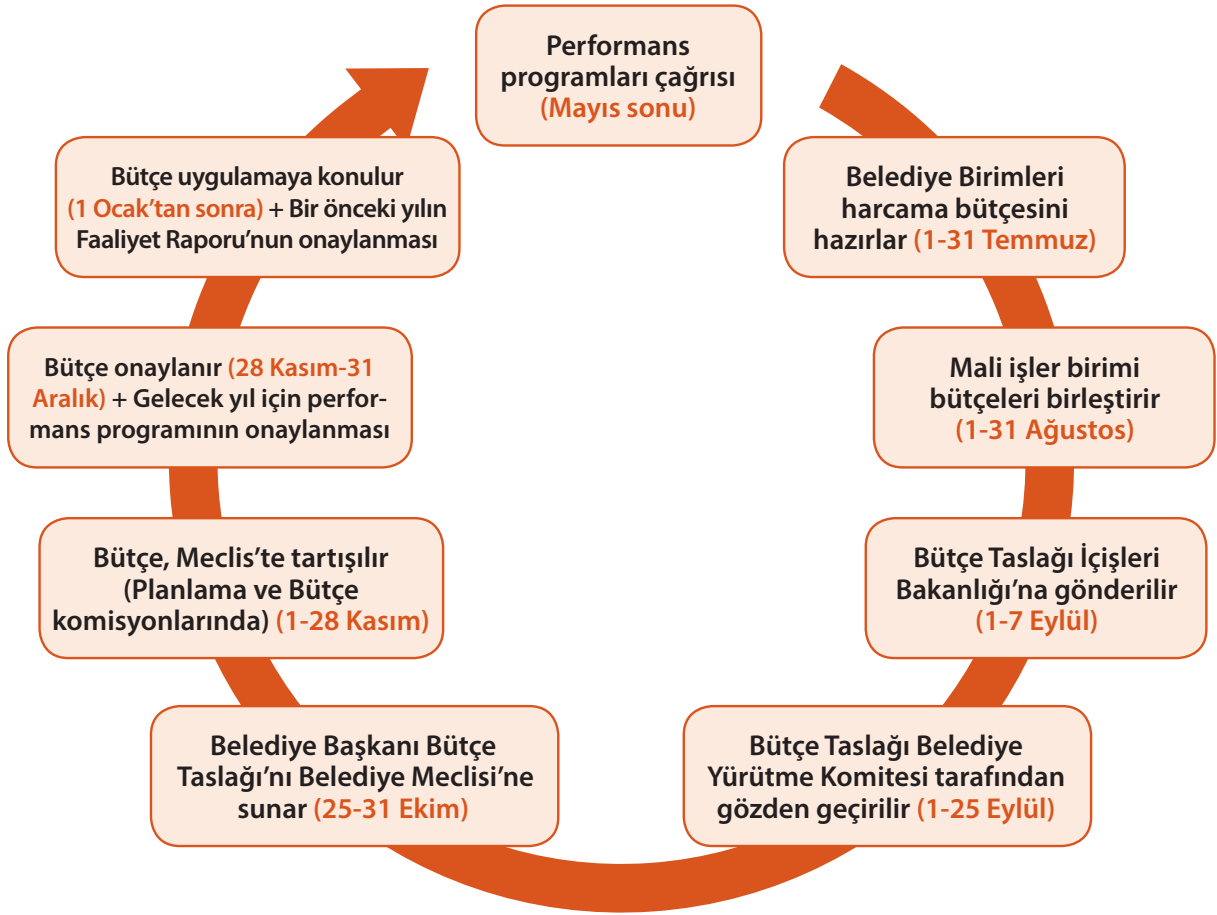
a. Planlama ve bütçelemenin çeşitli aşamalarında TCDB olanakları

Bu bölüm, bütçe sürecinin farklı aşamalarında TCDB çalışması için ne gibi fırsatlar bulunduğunu ortaya koyacaktır.

Bütçe sürecinin dört aşamasında da (bunları saymak gerekirse bütçe hazırlama, bütçenin onaylanması, bütçenin uygulaması ve bütçe izleme ile değerlendirme) TCDB etkinliklerinin sistematik olarak belediye bütçesine entegrasyonunu sağlayabilecek çeşitli olanaklar mevcuttur.

Bu konuda genel bir fikir vermek üzere aşağıdaki şekil, Türkiye’de belediye bütçe sürecindeki temel etkinlikleri özetlemektedir.

Şekil 2: Türkiye’de Belediyelerde Bütçe Süreci

Bütçe hazırlıkları, Stratejik Plan ve Performans Programlarına göre yapılır. Dolayısıyla, atılması gereken ilk önemli adım, stratejik planlamanın toplumsal cinsiyet perspektifini dikkate aldığından emin olmaktır. Kadın ve erkek eşitliğini artırmak açısından (bkz. Bölüm 11.2) önem taşıyan hedefler, öncelikler, sonuçlar ve performans ölçütleri stratejik planlamaya dahil olmalıdır. Bunu sağlamak için, yapılan performans çağrılarının, kadın erkek eşitliğine ilişkin konuların ele alınmasına yönelik şartlar koşması çok önemlidir. Bu şartlar ne kadar açık olursa belediyedeki birimlerin de bunlara uyması o kadar kolay olur.

Belediye başkanının Bütçe Çağrısı'na toplumsal cinsiyet eşitliğinin dahil edilmesi

Yıllık bütçeleme süreci, bütçe çağrısıyla başlar. Bu çağrı, bütçelemede uygulanacak ilke ve politikaları ortaya koyar; dolayısıyla kadın erkek eşitliğini çağrıda yer alan ilkelerden biri yapmak ve çağrıya bunun bütçe hazırlıklarında nasıl uygulanacağına ilişkin açık talimatlar koymak mantıklı olacaktır.

Çağrıda açık talimatlar bulunursa belediyedeki birimlere gerekli yönlendirme yapılmış olur. TCDB çalışmasının ilk yıllarında belediye birimlerine gerekli desteğin sağlanması büyük önem taşıyor. Birimler, bu önlerindeki yeni ve muhtemelen zorlu görev karşısında ihtiyaç duydukları yardımı alabilmelidir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe çağrısına uluslararası örnekler:

Makedonya Cumhuriyeti

Bakanlıkların programları çerçevesinde toplumsal cinsiyet göstergelerine yer verme mecburiyeti.

Ruanda

TCDB'nin ilk uygulandığı zamanda, 2010/11 mali yılına ait bütçe çağrı metni, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanlarının zorunlu tutulacağına işaret etmiştir. Metin aşağıdaki gibidir:

"Hükümet ayrıca, planlama ve bütçeleme sürecinde toplumsal cinsiyetin ve eşitlik hedeflerinin anaakımlaştırılmasını taahhüt eder. Bu, yararlanıcı ihtiyaçlarının cinsiyete göre belirlenmesini ve bütçeleme sürecinin bir parçası olarak, ilgili müdahalelerin mevcut programlara dahil edilmesini içerir. Bütçe taleplerinin sunumuna Toplumsal Cinsiyet Esasları Bütçe Beyanının eşlik etmesi tüm pilot sektörler için (Sağlık, Tarım, Eğitim ve Altyapı) zorunlu hale getirilmiştir. Aynı zamanda diğer sektörler de Toplumsal Cinsiyetin kendi bütçe taleplerinin içerisine nasıl dahil edildiğini göstermekle yükümlü olacaktır."

Çağrı metninin bir ekinde bütçede toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanının hazırlanması için kılavuz ilkeler ayrıntılı olarak sunulmuştur. Kurumlardan ve bölgelerden her program için aşağıdaki formatta hazırlanmış bir tablo şeklinde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı hazırlamaları istenmiştir: Toplumsal cinsiyet analizi – çıktı – faaliyetler – göstergeler – bütçe

Avusturya

2005: Her bakanlığın iki pilot program için toplumsal cinsiyet bütçe analizi sonuçlarını sunmalarına ilişkin zorunluluk (bütçe dokümanının açıklama notlarında yer alacaktır).

2012/13: Performans bütçelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği hedef, önlem ve göstergelerinin belirtilmesine yönelik talimatlar.

TCDB çalışmalarının bütçe tasarısında belgelenmesi

Uluslararası TCDB örneklerinin çoğunda TCDB çalışmasına ilişkin dokümanlar hazırlanarak yıllık bütçe tasarısıyla birlikte sunulmaktadır. Bu dokümantasyon çoğunlukla Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı (TCDBB) şeklinde yapılmaktadır; TCDBB, bütçe tasarısının bir ekidir. TCDBB, bütçe tasarısıyla birlikte hazırlanan ve sunulan bir dokümandır ve TCDB analizinin sonuçlarını, hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmak ve kadınların koşullarını iyileştirmek konusundaki kararlılığını gösterebilir. Siyasi taahhütlerin ilgili bütçe tahsisleriyle yerine getirildiğini de gösterebilir.

İdeal olarak, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı her sektöre ilişkin bilgi içerir. TCDBB'nin çeşitliliğini göstermek üzere aşağıda Viyana, Avusturya ve Gauteng, Güney Afrika'dan farklı TCDBB örnekleri sunulmuştur.

Uluslararası örnek: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı, Viyana, Avusturya

Viyana her yıl Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı yayınlar. Bu bütçe beyanı, belediye meclisine sunulan bütçeye ilişkin belgelerin bir parçasını oluşturur.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı için basit ve genel bir format bulunmaktadır. Bu formatın hazırlığında tüm idari birimler bilgi sağlamaktadır. Bu basit formatın yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliği durumunun gelişimine ilişkin nitel bilgiler de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanının içerisinde sunulmaktadır. Ayrıca, işgücü piyasası, gelir durumu, eğitim ve çocuk bakımı gibi konulara yönelik cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı içerisinde sunulmaktadır.

Tablo 1: Avusturya, Viyana Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı (örnek)

Birim	Bütçe kalemi	Toplumsal cinsiyete özgü hedef	Planlanan önlemler veya projeler	Başarı göstergesi	Planlanan kullanıcılar (kadın / erkek) %
MA 42 (Şehir Parkları ve Bahçeleri)	8150	Parkların tasarımında toplumsal cinsiyete duyarlı, nesiller arası önlemler	10, su parkı 11, N. arazisi parkı vb.	Toplam park sayısı	49 / 51
MA 5 Finans ve İstatistikler	0210	Kadınların ve erkeklerin gerçeklerinin kapsamlı olarak yansıtılması	Toplumsal cinsiyete özgü bilgilerin belediyenin sürekli yayınlarında daha fazla yer alması Cinsiyet farkları özellikle dikkate alınarak farklı alanlarda veri toplanması ve analiz yapılması Toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerine ilişkin internet kaynakları İnternette sağlanan verilerin ne kadarının cinsiyete göre ayrıştırılmış olduğunun değerlendirilmesi	Kadınlar/erkekler tarafından sunulan verilerin oranının artması Kadın ve erkek kullanıcılar ve dağılım konusunda gerekli bilgileri içeren analizlerin oranının artması Bilginin internetteki veri sunumunun değerlendirilmesi için zemin oluşturması	50 / 50
MA 5	7822 (ZIT Teknoloji Kurumu Viyana))	İş araştırma ve geliştirme çalışmalarında kadınların payının artırılması; Yeniliklerin geliştirilmesinde toplumsal cinsiyetin daha fazla dikkate alınması	Kadınlar tarafından yürütülen projeler ek bir ödeme alır Kadınların ve erkeklerin projelerinde eşit olarak temsil edilmesine dikkat edilir Desteklenen tüm araştırma projeleri proje planlama sürecine toplumsal cinsiyetin dahil edilip edilmediğine ilişkin değerlendirmeden geçer	Kadınlar tarafından yürütülen projelerin payının artması Kadınların araştırma geliştirme çalışmalarına katılımının artması Ürün geliştirme sürecinin kadınlar üzerindeki özel etkisinin daha fazla dikkate alınması	20 / 80 30 / 70

Kaynak: Viyana, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, 2012 bütçe tasarısına ek.

Uluslararası Örnek: Güney Afrika, Gauteng İli'nde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı

2003 yılından beri Güney Afrika, Gauteng İli'nde yönetim, her birimden temel bütçe belgelerinin yanı sıra toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı hazırlamalarını zorunlu kılmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, bu beyan, kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği için ayrı bir bütçe hazırlanmasını öngörmez. Bunun yerine, birimin standart bütçesinin halihazırda parçası olan alt programları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanlarının içerisinde alt programların kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği için önemini vurgulayan başlıklar yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanları, belirlenmiş bir matris format kullanılarak hazırlanmaktadır. Bu matriste sütunların çoğu bütçenin ana kısmında kullanılan çıktılar, sonuçlar ve göstergeler gibi terimlerin benzerlerini kullanmaktadır. Ancak, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanı aynı zamanda "toplumsal cinsiyet konuları" başlıklı ayrı bir sütun da içerir. Bu bölümde beyanı hazırlayan birim belirli bir alt programın ele aldığı konuyu açıklamalıdır.

Birimlerden toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe beyanlarını aşağıda belirtildiği şekilde beş bölüm olarak hazırlamaları istenmektedir:

- En büyük üç alt programın sonuçları ve çıktıları ile bunların toplumsal cinsiyet eşitliğine etkileri
- Özellikle kadınları ve kız çocuklarını hedef alan sonuçlar ve çıktılar
- Kadınların yararına olan/toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek çıktılar ve sonuçlar
- Gauteng İli yönetiminde çalışan kadınların yararlanacağı çıktılar ve sonuçlar
- Düzeylerine göre kadın ve erkek kamu çalışanlarının sayısı.

Bütçe tasarısı meclise sunulurken önceliklerin vurgulanması

Bütçe tasarısının meclise sunulması, belediye başkanının öncelikleri vurgulaması açısından iyi bir fırsattır. Bu öncelikler arasında, belediyenin kadın erkek eşitliğini artırma yönündeki hedefi de yer alabilir.

Bu, belediye başkanının toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılığını ortaya koyması ve belediyenin uluslararası ve ulusal zorunlulukları ciddiye aldığını göstermesi için de iyi bir fırsattır.

Meclisteki bütçe görüşmeleri sırasında toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarının gündeme getirilmesi

Ayrıca meclisteki, özellikle de Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmeler de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bütçenin önemini ve belediyenin önceliklerini tartışmak için olanak sağlar. Bu esnada, belediye yönetiminin, bütçe ve politikalarının kadın erkek eşitliği üzerindeki etkisi ya da Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı hakkında bilgi vermesi de çok yararlı olabilir.

Medyaya bilgi verilmesi ve basın açıklamaları, halkın daha geniş bir kesiminin bu konuda duyarlık kazanmasına yardımcı olabilir. Böylece bütçenin belediyedeki kadın ve erkeklerin hayatları üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılabilir.

Bütçe uygulama

Bütçe uygulama aşaması, rehberde tartışılan TCDB'nin uygulanmasına yönelik geniş olanaklar sağlar. Özellikle de programların ve kamu hizmetlerinin TCDB analizi önemlidir. Ayrıca uygulama süresince birimler, veri tabanlarını genişletip analizlerini derinleştirmek için nakit transferi alıcıları, kamu altyapısı kullanıcıları gibi kamu hizmeti kullanıcılarına ilişkin cinsiyete göre ayrıştırılmış veri toplayabilirler.

Denetim ve değerlendirme

Toplumsal cinsiyet eşitliği, PEB'e bütünüyle entegre edildiğinde toplumsal cinsiyet perspektifinin denetim ve değerlendirme süreçlerine de entegre edilmesi gereği açığa çıkar. Ayrıca bu bağlamda, kamu hizmetlerinin sunumunu ve diğer etkinlikleri toplumsal cinsiyet perspektifine göre değerlendiren göstergeler de hazırlanabilir.

TCDB'nin başlangıç aşamaları için toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ayrıca bir izleme mekanizması kurulması önerilmektedir. Bu denetim mekanizması, başta göstergeler gibi gerekli izleme araçlarını geliştirip sadece toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarına odaklanabilir; daha sonra da belediyenin rutin denetim, izleme ve değerlendirme süreçlerine entegre edilebilir.

b. TCDB ile Performans Esaslı Bütçelemenin İlişkilendirilmesi

Geleneksel girdi odaklı bütçeleme sistemlerinin aksine, performans esaslı bütçeleme (PEB) sonuç odaklı bir sistemdir, temel olarak çıktı ve sonuçlar bağlamında performansa odaklanır. Bu bütçeleme sisteminin asıl amacı, performansa ilişkin bilgileri bütçe sürecine dahil ederek etkinlik ve etkililiği artırmaktır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için plan ve programlarda sonuç-odaklı hedef ve öncelikler belirlenmesi gerekir.

TCDB ve PEB'in benzer yaklaşımlar olduğunu söylemek mümkündür. TCDB, plan ve programlardaki performans ölçütlerine, "toplumsal cinsiyet eşitliği" hedeflerine ve sonuçlarına odaklanır. Bu bakımdan, TCDB ile PEB'i ilişkilendirmeye yönelik birçok olanak bulunur.

TCDB ile PEB'i ilişkilendirme olanakları

Belediyedeki planlama ve bütçeleme süreci, PEB'e göre yapılandırılmıştır. Bu husus, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 9. maddesiyle uygulamaya konmuştur. PEB'in ana bileşenleri şunlardır:

Stratejik planlar; yerel yönetimlerin orta ve uzun vadedeki hedeflerini, temel değerlerini, politika, öncelik ve amaçlarını ve performans göstergelerini ortaya koyan dokümanlardır. Ayrıca belediyenin bunlara ulaşmak için kullandığı yöntemleri ve kaynak tahsisini de kapsar.

Performans programları; stratejik planlara gönderme yapılarak hazırlanan yıllık dokümanlardır. Bunlar içerisinde; (1) program süresiyle ilişkili performans hedefleri ve performans göstergeleri ile (2) Bu hedeflere ulaşmak için yürütülecek faaliyetler, kaynak ve bütçe gereksinimleri yer almaktadır.

Faaliyet raporları; faaliyet sonuçlarını gösteren yıllık dokümanlardır. Bunlar içerisinde: (1) kullanılan kaynaklar ve bütçe hedeflerinde ya da tahakkukunda bir sapma varsa bunun nedenleri, (2) Stratejik planlar ve performans programları kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlere ve performansa ilişkin bilgi yer almaktadır.

PEB bileşenlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi

PEB bileşenlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi temelde toplumsal cinsiyet eşitliği / kadının güçlenmesi konularını aşağıdaki araçlara dahil etmek demektir:

- Stratejik planlarda; Toplumsal cinsiyete duyarlı amaçlar, stratejiler and faaliyetler geliştirmek (öncelikleri tanımlamak);
- Performans programlarında; Toplumsal cinsiyete duyarlı performans göstergeleri tanımlamak;
- Faaliyet raporlarında; "Toplumsal cinsiyet eşitliği" hakkında faaliyet sonuçlarının etkileri ve performans bilgilerini sunmak.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini stratejik planlardaki amaçlara/hedeflere dahil etmede başlıca üç yaklaşım vardır:

1. Amaçlarda ve hedeflerde kadınları ve erkekleri açıkça ayrı ayrı belirtmek

	Toplumsal cinsiyet körü	Toplumsal cinsiyete duyarlı
Amaç/Hedef	• İşsizliği azaltmak	• Kadın işsizliğini %xx azaltmak, erkek işsizliğini %xx azaltmak
Performans Göstergesi	• Bir yılda katılımcı bütçe toplantısına katılan sayısı	• Katılımcı bütçe toplantısına katılan kadın ve erkek sayısı
	• Temel gıda yardım programlarından yararlanan kişi sayısı	• Temel gıda yardım programlarından yararlanan kadın ve erkek sayısı

2. Eğer ortada bir eşitsizlik varsa, o eşitsizliği gidermek adına doğrudan kadınları veya erkekleri ele alan belirli amaç/hedef belirlenmesi (eşitsizliği azaltmaya yönelik)

Örnekler:

- Kadınların işgücüne katılımını artırmak
- Genç erkeklerde suç oranlarını azaltmak
- Ebeveynlik iznini kullanan erkek oranını artırmak
- Kadın ile erkekler arasında gelir farkını azaltmak

Performans göstergesi örnekleri:

- Mesleki eğitim sertifikası alan kadın sayısı (yılıda)
- Mesleki eğitimden sonra 6 ay içinde işe giren kadın sayısı
- Kadınların işgücüne katılım oranı (2016 yılına kadar %xx artış)
- 2014 yılında suç işleyen genç erkek sayısı/oranı (farklı suç türlerine göre)
- Ebeveynlik iznini kullanan erkek sayısı (2016 yılına kadar %xx artış)

3. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik genel bir amaç/hedef belirlenmesi

Örnekler:

- Katılımcı yaklaşımda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak
- Sporda kadın erkek eşitliğini geliştirmek
- Kent planlamasında toplumsal cinsiyete duyarlı model geliştirmek (örneğin toplumsal cinsiyete duyarlı park veya konut tasarımı)

Performans göstergesi örnekleri:

- Toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımla tasarlanan park sayısı (kadın ve erkeklerin ihtiyaç ve tercihlerini dikkate alarak)
- Erkek / kadın kullanıcılarının memnuniyet oranı
- Belediye tarafından düzenlenen, toplumsal cinsiyet eşitliği konularını ele alan konferans sayısı

TCDB ve PEB'i ilişkilendirirken karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri, "toplumsal cinsiyet eşitliği"ni bir performans ölçütü olarak koymaktır; çünkü genelde PEB dokümanları cinsiyet ködür. Yaygın olarak kullanılan performans göstergeleri, politikaların sonuçlarını "toplumsal cinsiyet eşitliği" perspektifinden ölçemez.

Bu açıdan bütçe ve politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisini ölçecek uygun performans göstergelerinin seçimi, TCDB ile PEB'i ilişkilendirebilme açısından hayati bir öneme sahiptir.

c. TCDB Koordinasyon Grubunun Belediyedeki Sorumlulukları

TCDB'yi planlama ve bütçeleme sürecine entegre ederken hem de sistematik uygulama adımlarında TCDB'nin uygulamaya konulmasına ilişkin iyi planlanmış, stratejik ve koordineli bir yaklaşım büyük önem taşır.

Dolayısıyla hangi birim ya da ekibin koordinasyon sağlayacağına bakmak gerekir. Uluslararası deneyimler, mali hizmetler biriminin koordinasyon sağlamanın bilhassa yararlı olduğunu göstermiştir.

TCDB çalışması, çeşitli uzmanlıklar ve farklı belediye birimleri arasında koordinasyon gerektirdiğinden belediyede bir TCDB koordinasyon grubunun kurulması önerilmektedir. Belediye başkanının kurduğu ve atadığı bir koordinasyon mekanizması, kamu görevlilerine yol gösterebilir, sorumlulukların net biçimde belirlenmesini sağlayıp koordinasyon sürecini kolaylaştırabilir. Belediyede koordinasyon sağlanabilmesi açısından belirli yapıların kurulması ve sorumlulukların net biçimde ortaya koyulması kilit bir önem taşır.

Bir TCDB ekibi de TCDB faaliyetlerinin koordinasyon sorumluluğunu üzerine alabilir. Belediye başkanı veya belediye kurullarının onayına sunmak üzere teklifler hazırlayıp sonrasında bunların uygulanmasını sağlamak görevini üstlenebilir. Ayrıca memurlar için uygulamaya yönelik eğitim programları düzenleyebilir, TCDB çalışmasına ilişkin sonuçların ne şekilde yayımlanacağına karar verebilir (Bütçe dokümanlarının ekine koymak üzere Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı hazırlanması vb.).

TCDB koordinasyon grubunda, kilit rolleri olan idare memurları (özellikle de bütçe ve planlamadan sorumlu olanlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği sorumlusu) ve mümkünse meclis üyeleri (Plan ve Bütçe Komisyonu üyeleri vb.) bulunmalıdır. Ayrıca STK'lardan ve üniversitelerin Kadın Çalışmaları Merkezleri'nden temsilcilerin katılıp katılamayacağı da araştırılabilir.

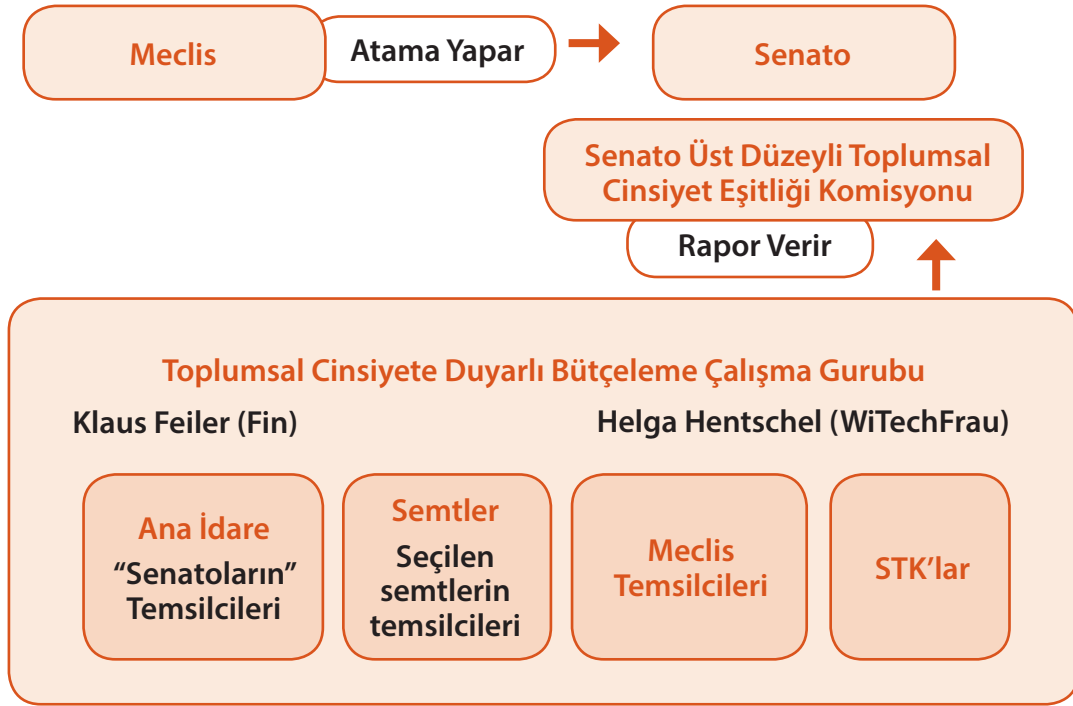
Uluslararası Örnek: Almanya, Berlin'de Koordinasyon Yapısı

Berlin'de bütün sorumluluk bütçe birimine aittir. Bütçeleme Genel Direktörü de tüm koordinasyon sürecinden sorumlu ana koordinatördür. Bütçe Birimi amiri başkanlığında bir yönlendirme ve çalışma grubu kurulmuştur. Grubun üyeleri seçilirken gerekli uzmanlıklar arasında bir bütünlük sağlanmasına ve bilgi akışının optimum seviyede olmasına dikkat edilmiştir.

Başkan yardımcısı, Berlin yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarından sorumlu birimin başkanıdır (Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma Birimi).

Üyeler, kilit birkaç birimden üst düzey idareciler, TCDB uygulaması yürüten seçilmiş semtlerden (ilçelerden) temsilciler, meclisin iki üyesi (biri hükümetten diğeri muhalefetten) ve bir sivil toplum temsilcisinden oluşmaktadır.

Şekil 3: Almanya, Berlin'de TCDB Koordinasyon Yapısı

Koordinasyon grubu şu konularda kilit rol oynar: TCDB yaklaşımının ayrıntılarının belirlenmesi, ilgili birimlerde ve semtlerde yürütülecek TCDB analizinin koordine edilmesi, kullanılacak yöntemlerin tanımlanması, eğitici etkinliklerin düzenlenmesi ve materyal destek sağlanması ve sonuçların yayımlanmasının koordine edilmesi.

Ayrıca bütçe birimi amiri ve koordinasyon grubu başkanı diğer ülkelerdeki benzer girişimler ile ağ oluşturmak için çaba göstermiştir.

d. Belediye için TCDB Yol Haritasının hazırlanması

Belediyelerde TCDB çalışmasının temel bileşenleri ve öğeleri önceki bölümlerde ele alınmıştır. TCDB'nin uygulanması bir değişim süreci başlatmak anlamına gelir, dolayısıyla belediye-deki çalışmalara yönelik temel öge ve yaklaşımları içeren uzun vadeli bir plan yapmak ve çeşitli faaliyetler için ana sorumlulukları ve zaman çerçevelerini belirlemek de en az koordineli ekip çalışması kadar önemlidir.

Böyle uzun vadeli bir plan ya da TCDB yol haritası, diğer şeylerin yanı sıra, aşağıdaki öğeleri içerecektir:

- Koordinasyon mekanizmaları
- Toplumsal cinsiyet perspektifinin performans esaslı bütçeleme süreçlerine dahil edilmesine yönelik plan
- Toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme sürecine dahil edilmesine yönelik plan
- TCDB faaliyetlerini belgelendirme biçimi (örneğin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı)
- Pilot TCDB analizi alanlarının belirlenmesi
- Belediye yönetimi için TCDB eğitim stratejisi
- Belediye bünyesinde gerçekleştirilen TCDB çalışmalarının temel hedefleri ve amaçları
- İzleme ve değerlendirme mekanizmaları

TCDB Yol Haritası, uzun vadeli olmalıdır (örneğin 3 yıl) ve bu zaman diliminde TCDB'nin adım adım nasıl uygulanacağını saptamalıdır. Bu, belediye için önemli bir süreçtir; bu yüzden TCDB Yol Haritası'nın belediye başkanı ya da meclis tarafından resmi olarak kabul edilmesi önem taşır.

e. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi TCDB Yol Haritası

Bu alt bölüm, Eskişehir BB'de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin uygulamaya konulmasına yönelik taslak yol haritasının geliştirilmesini özetler. Bu çalışma, 2013 yılının Kasım ayında yapılan TCDB çalıştayının bir sonucudur. Çalıştayın sonunda, taslak yol haritası belediye başkanına sunulmuştur.

Bilgi Notu, esas öneriyi içermekte ve eğitim sırasında ortaya atılan önerilerin uygulamaya konulmasına katkıda bulunacak ilk adımları belirtmektedir. Bilgi Notunun amacı, belediye çalışanlarının eğitimde geliştirdikleri planları somutlaştırmalarını desteklemektir.

Şekil 1, yol haritasının temel öğelerini özetlemektedir.

İlk olarak, yol haritasının temel öğeleri hakkında özet bilgi sunulmaktadır. Bunu takiben, yol haritasının farklı öğeleri daha ayrıntılı olarak açıklanacak ve uygulamaya yönelik ilk adımlar vurgulanacaktır.

Eskişehir BB bünyesinde gerçekleştirilen TCDB çalışmalarının bir TCDB Komisyonu tarafından yürütülmesi önerilmiştir. Ayrıca yeni oluşturulacak Cinsiyet Birimi tarafından da idari destek sağlanabilir. TCDB Komisyonu'nun temel görevi BB'de TCDB çalışmalarını koordine etmek ve yönlendirmektir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve planlama süreçlerinin ana direklerinden biri de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizidir. Eskişehir'de gerçekleştirilen TCDB çalışmalarının ilk aşamalarında bazı TCDB analizleri seçilen pilot bölgelerde yürütülecektir. Bu deneyime dayanarak, takip eden yıllarda, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizi belediye çalışmalarının farklı alanlarını kapsayacak şekilde genişletilecektir.

Şekil 1: Eskişehir BB'de TCDB'nin uygulamaya konulmasına yönelik yol haritası

TCDB çalışmaları belediye meclisine sunulacak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Raporu içerisinde yer alacak ve özellikle Plan ve Bütçe Komisyonu'na sunulacaktır. Bu belge ile, Komisyon ve Meclis'in bütçenin toplumsal cinsiyete yönelik hususlarını görüşmesi için bir temel oluşturulacaktır.

Toplumsal cinsiyet perspektifinin planlama ve bütçeleme sürecine dahil edilmesi için, yol haritası aynı zamanda toplumsal cinsiyet ve kadın konularının bir sonraki Stratejik Plan'a dahil edilmesine odaklanacaktır. Koordineli bir yaklaşıma olanak tanımak için, TCDB'nin belediye başkanı tarafından yayınlanacak Planlama Çağrısı içerisinde vurgulanması önerilmektedir. Bu belge, birimlerin stratejik plan için sunumlarını hazırlarken toplumsal cinsiyet konularını dahil etmeleri için rehberlik sağlayacaktır.

Yıllık Performans Programları ve Faaliyet Raporları, Stratejik Plan'a dayalı olarak ve toplumsal cinsiyet eşitliği hususları da dahil edilerek hazırlanabilir. Uygun performans göstergeleri kullanılarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesindeki ilerlemenin ölçülmesi özellikle önemlidir.

Eskişehir BB'nin yol haritasının temel yapı taşlarının uygulanmasında daha hızlı ve sorunsuz hareket etmesini sağlamak üzere, TCDB'nin uygulanması konusunda çalışan yetkililere eğitim ve destek vermek özellikle önemlidir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçelemenin en iyi şekilde uygulanmasını sağlamak için Eskişehir BB TCDB Komisyonu; kent konseyi, kadın meclisleri, STK'lar ve üniversitelerdeki uzmanları bir araya getiren Eskişehir Eşitlik Platformu ile yakın işbirliği içinde olacaktır.

TCDB Yol Haritasının Temel Öğeleri ve İlk Adımlar

Aşağıdaki bölümde TCDB Yol Haritasının temel yapı taşlarının ayrıntılı bir sunumu ve TCDB uygulamalarının pratiğe geçirilmesinde atılacak ilk adımlara yönelik öneriler yer almaktadır.

1. Yol Haritasının Onaylanması

Belediye başkanı, belediyedeki çalışmalar bünyesinde toplumsal cinsiyet perspektifine olan bağlılığını onaylamış ve eğitimler sırasında TCDB Yol Haritasına yönelik çalışmalarını kabul etmiştir. Ancak atılacak ilk adım TCDB Yol Haritasının rehber görevi görmesi ve Eskişehir BB'nin toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme uygulamaları için stratejik bir belge haline gelmesi amacıyla resmi bir onay alınmasıdır. Aynı zamanda, Yol Haritasının uygulanması için gerekli olan kaynaklar (bütçe ve personel) de garanti altına alınmalıdır.

Sonraki adımlar:

- Taslak TCDB Yol Haritası hakkında yazılı bir belge hazırlanması
- Faaliyet önerileri ve zaman çizelgesini içeren taslak TCDB Yol Haritasının belediye başkanına sunulması
- Yol haritasının uygulanması için gerekli olan kaynakların – personel ve bütçe – belirlenmesi
- Belediye başkanı tarafından onay verilmesi (ve gerekli olduğu takdirde diğer birimlerden)

2. TCDB Komisyonu Oluşturulması

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme uygulamalarına yönelik sistematik çalışmaların başlıca öğelerinden bazıları iyi rehberlik, sorumlulukların açık olarak bölüşülmesi ve iyi bir koordinasyon sürecidir. TCDB Komisyonu oluşturulması koordineli yaklaşımın hayata geçirilmesi için büyük önem taşımaktadır.

TCDB Komisyonu, TCDB faaliyetlerinin koordine edilmesinden sorumlu olacaktır. Belediye başkanı veya belediye birimleri tarafından onaylanacak teklifler hazırlayacak ve bunların tam olarak uygulanmasından emin olacaktır. Taslak yol haritası TCDB komisyonunun içeriğine ilişkin bir teklif de içermektedir.

TCDB Komisyonu için önerilen üyeler şunlardır:

- Genel Sekreter Yardımcısı
- Sosyal Hizmetler Daire Başkanı
- Sosyal Hizmetler Birim Amiri
- Mali Hizmetler
- Planlama Birimi Başkanı
- Plan ve Bütçe Komisyonu Üyesi
- Toplumsal Cinsiyet Birimi Başkanı (daha sonra oluşturulacak)
- Valilik Temsilcisi (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu)
- Alt belediye temsilcisi
- İlgili Birimlerin Temsilcileri (gerektiği durumlarda)
- Üniversitelerdeki Kadın Çalışma Merkezlerinin Temsilcileri
- Kadın Meclislerinin Temsilcileri

Komisyonun başkanı belediye başkanı tarafından atanacak bir yetkili olacaktır. Burada önemli olan nokta, TCDB Komisyonu'nun belediyelerin farklı birimlerinde ve diğer kurumlarda görev yapan üst düzey yetkililerden oluşacak olmasıdır. Bu grup TCDB çalışmaları için stratejik kararları verecek gruptur. Komisyonun kendisi TCDB çalışmalarını yürütmeyecektir. Ancak grubu ilgili belediye birimleri tarafından yürütülecek TCDB çalışmaları için hazırlamak önemli olacaktır.

TCDB Komisyonunun başlıca görevi BB tarafından yürütülecek TCDB çalışmalarını koordine etmek ve yönlendirmektir. Bunların içerisinde aşağıda belirtilen sorumluluklar yer almaktadır:

- TCDB Yol Haritasının uygulanmasını denetlemek
- TCDB analizinin hangi alanlarda başlatılacağına ilişkin belediye başkanı tarafından verilecek karara yönelik Teklif hazırlamak
- Pilot analizde kullanılacak TCDB analizi yaklaşımı üzerine karar vermek
- TCDB için hazırlanan Eğitim Programı'na yönelik rehberlik sağlamak
- Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporunun formatına karar vermek

Komisyon ayrıca Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP) ile işbirliğinde bulunacaktır. Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP) Kent Konseyi, Kadın Meclisi, STK üyeleri ile üniversitelerdeki uzmanları bir araya getirmektedir.

İlk adımlar:

- Onay için belediye başkanına sunulacak TCDB Komisyonu üye listesi hakkında fikir geliştirme
- TCDB Komisyonu'nun iş tanımı hakkında ayrıntılı hazırlık yapma
- TCDB Yol Haritasına dayanarak TCDB Komisyonu için çalışma programı hazırlama

3. Toplumsal Cinsiyet Birimi Oluşturulması

TCDB Yol Haritasının önemli bir kurumsal ögesi de Toplumsal Cinsiyet Birimi kurulmasına yönelik tekliftir. Toplumsal Cinsiyet Birimi kamu kurumları içerisinde toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların, planlama ve bütçelemenin geliştirilmesini sağlamalıdır. Bunların içerisinde belediye bünyesinde Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme uygulamaları da yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Birimi tarafından TCDB çalışmalarına yönelik olarak yerine getirilecek özel görevler şunlardır:

- TCDB hakkında eğitim programının koordine edilmesi ve uygulamaya yönelik TCDB analizi için belediye çalışanlarına özel destek sağlanması
- TCDB Komisyonu'na destek sağlanması ve TCDB Komisyonu bünyesinde görüşülecek belgelerin hazırlanması
- TCDB Yol Haritasının uygulanması
- Pilot toplumsal cinsiyet bütçe analizini gerçekleştirecek TCDB grubuna destek sağlama
- Kadın odaklı ve toplumsal cinsiyet konularının Stratejik Plan içerisine dahil edilmesi için teknik destek vermek
- Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu'nun koordine edilmesi
- Diğer idari birimlerin kendi çalışmalarında toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırabilmeleri için destek sağlamak
- Toplumsal cinsiyet uzmanları ile ağlar oluşturmak

İlk adımlar:

- Cinsiyet Birimi'nin görevleri ve kurumsal yapısı için teklif geliştirilmesi
- Teklifin onaya sunulması
- Birimin kurulması
- Çalışanların işe alınması ve bütçenin oluşturulması

4. Seçilen alanlarda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe pilot analizi

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve planlama süreçlerinin önemli bir ayağı da iyi yapılan toplumsal cinsiyet bütçe analizidir. Eskişehir’de gerçekleştirilen TCDB çalışmalarının ilk aşamalarında bazı TCDB analizleri seçilen pilot bölgelerde yürütülecektir. Bu deneyime dayanarak, takip eden yıllarda, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizi belediye çalışmalarının farklı alanlarını kapsayacak şekilde genişletilecektir.

Taslak yol haritası içerisinde pilot toplumsal cinsiyet bütçe analizi alanları için çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bunlar içerisinde aşağıda belirtilenler yer almaktadır:

- Sosyal Hizmetler
- Ulaşım
- Kültürel Hizmetler
- Gıda Kontrolü ve Sağlık
- İtfaiye Hizmetleri
- Yeşil Alanlar
- Eğitim

Birinci yıl için 2-3 pilot alan seçilmesi ve daha sonra ise belediye çalışmaları içerisinde daha fazla alanın dahil edilmesi önerilir. Son olarak belediye çalışmalarına ilişkin tüm önemli alanların düzenli olarak yapılacak toplumsal cinsiyet bütçe analizlerine dahil edilmesi önerilir.

Belediye çalışanlarının kendileri tarafından gerçekleştirilecek analizlere yönelik olarak, basit ancak anlamlı bir yaklaşım uygulanması önemli olacaktır. TCDB analizi için kullanılacak yaklaşıma ve bu analizi gerçekleştirilmesi için belediye çalışanlarına verilecek desteğe yönelik önlemlere TCDB Komisyonu tarafından karar verilecektir. Bu destek özellikle uygulamaya yönelik eğitimleri ve destek ile analizin nasıl yapılacağına ve sonuçların nasıl belgeleyeceğine ilişkin kuralları içerecektir.

Özellikle pilot analiz için küçük bir çalışma grubu oluşturulması ve analizin bu çalışma grubu tarafından gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Gruba farklı alanlarda bilgiye sahip ve özellikle analiz edilecek alana ilişkin uzmanlığa sahip çalışanlar (ve mümkünse dışarıdan destek) ile toplumsal cinsiyet uzmanları, bütçe uzmanları ve stratejik planlama uzmanları dahil edilmelidir.

İlk adımlar:

- Pilot toplumsal cinsiyet bütçe analizi için 2-3 pilot alanın seçilmesi
- TCDB Komisyonu tarafından TCDB analizinde kullanılacak yaklaşıma karar verilmesi
- TCDB analizini gerçekleştirmek üzere küçük çalışma grubu oluşturulması
- Pilot alanlarda gerçekleştirilecek TCDB analizine dahil edilecek görevlilere eğitim ve özel destek sağlanması
- TCDB Komisyonu tarafından TCDB analiz sonuçlarının ne şekilde belgeleneceğine karar verilmesi (Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu’na bakınız)

5. Yıllık Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu Hazırlanması

Taslak TCDB Yol Haritası yıllık bir Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu hazırlanmasını da içerir. Bu rapor, bütçenin toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine nasıl katkıda bulunacağına ilişkin bilgi sunmaktadır. Bunun içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın konularına ayrılan bütçe tahsisleri hakkında bilgi ile yürütülen toplumsal cinsiyet bütçe analizlerinin belgelenmesine yönelik bilgi bulunmaktadır.

Raporun Belediye Meclisi'ne ve özellikle de Plan ve Bütçe Komisyonu'na sunulması tasarlanmıştır.

TCDB Komisyonu TCDB Raporunun formatına karar verecektir. Raporun hazırlanmasını koordine etme görevi Toplumsal Cinsiyet Birimi'ne aittir ancak tüm ilgili birimlerden katkıda bulunmaları talep edilecektir.

İlk adımlar:

- TCDB Komisyonu tarafından Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu formatına karar verilmesi
- Karar için belediye başkanına teklif sunulması
- Toplumsal Cinsiyet Bütçe Raporu hazırlanması için bir koordinatör atanması (bu görevi üstlenecek Cinsiyet Birimi henüz kurulmamış ise)

6. Toplumsal cinsiyet ve kadın konularının bir sonraki stratejik plana dahil edilmesi

Belediyenin toplumsal cinsiyet konusunda daha duyarlı hale gelmesinin önemli bir ögesi de toplumsal cinsiyet ve kadın konularının bir sonraki belediye seçimlerinden sonra hazırlanacak Stratejik Plana dahil edilmesidir.

Yeni Stratejik Plan Eskişehir BB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine olan bağlılığını vurgulaması için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.

Koordineli bir yaklaşım uygulanabilmesi için, TCDB'nin belediye başkanı tarafından yayınlanacak Planlama çağrısı içerisinde vurgulanması önerilir. Bu belge, çeşitli birimlerin toplumsal cinsiyet konularını stratejik plan için hazırladıkları sunumlara nasıl dahil edebilecekleri konusunda rehberlik sağlamaktadır. Bu rehberin içerisinde birimlere kadın erkek eşitliğinin geliştirilmesinde önemli olan konuları hedefler, amaçlar, faaliyetler ve göstergeler belirlenirken açıkça dahil etmeleri için bir çağrı da yer alabilir.

İlk adımlar:

- Belediye başkanı tarafından verilecek desteğin onaylanması
- Toplumsal cinsiyet konularının stratejik planlar içerisine dahil edilmesi için seminerler düzenlenmesi
- Planlama Çağrısı'na toplumsal cinsiyet eşitliğinin dahil edilmesi için taslak rehber geliştirilmesi

7. Toplumsal cinsiyet ve kadın konularının Denetim ve Değerlendirme süreçlerine dahil edilmesi

Stratejik Plana bağlı olarak, yıllık Performans Programları ve Faaliyet Raporları toplumsal cinsiyet eşitliği konuları dahil edilerek hazırlanabilir. Uygun performans göstergelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesinin ölçülmesi için kullanılması özellikle önem taşımaktadır.

Performans göstergeleri performans programı hazırlanırken geliştirilecektir. Burada, Toplumsal Cinsiyet Birimi önemli bir danışmanlık görevi üstlenecektir.

İlk adımlar:

- Stratejik Plan geliştirilirken toplumsal cinsiyet eşitliği alanında gelişmeleri izlemeye yönelik göstergelerin dahil edilmesini sağlayın. Bu toplumsal cinsiyete duyarlı performans göstergeleri, izleme ve değerlendirme çalışmalarına rehberlik edecektir.
- Mevcut olan cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler hakkında bilgi edinin.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ilerlemenin izlenmesi için kriterler geliştirin.

8. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Planlama Eğitimi

Eskişehir Eşitlik Platformu tarafından yol haritasının temel yapı taşlarının sorunsuz ve hızlı biçimde yürütülmesi için, TCDB uygulamasında rol üstlenen görevlilere uygulamaya yönelik eğitim ve destek sağlanması özellikle önemli görülmektedir.

Eğitimler özellikle stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme süreçlerine dahil olan kişiler için, ya da Stratejik Planlama ve Performans Şubesi (Mali Hizmetler Birimi) bünyesinde görevli çalışanlar için gerekmektedir. Ayrıca, pilot cinsiyet bütçe analizi sırasında çalışanlar için uygulamaya yönelik eğitim ve destek sağlanmasına öncelik verilmelidir. Bunların da ötesinde, üst düzey yöneticilerin ve birim amirlerinin TCDB hakkında uygun becerileri elde ettiklerinden emin olunmalıdır. Farkındalık yaratmanın yanı sıra, analitik ve stratejik çalışmaların desteklenmesi için teknik eğitime öncelik verilmelidir.

TCDB Komisyonu uygun eğitim programına ilişkin rehber görevi üstlenecektir. Toplumsal Cinsiyet Birimi'nin kurulmasının ardından, bu birim eğitim programının geliştirilmesi ve uygulanması görevlerini devralacaktır.

İlk adımlar:

- TCDB üzerinde çalışanlara TCDB konusunda verilecek izleme eğitimleri ve destek için önceliklerin belirlenmesi
- Pilot TCDB analizinin yürütülmesi için gerekli olan uzman desteğinin organize edilmesi
- TCDB eğitim programının geliştirilmesi

9. Eskişehir Eşitlik Platformu

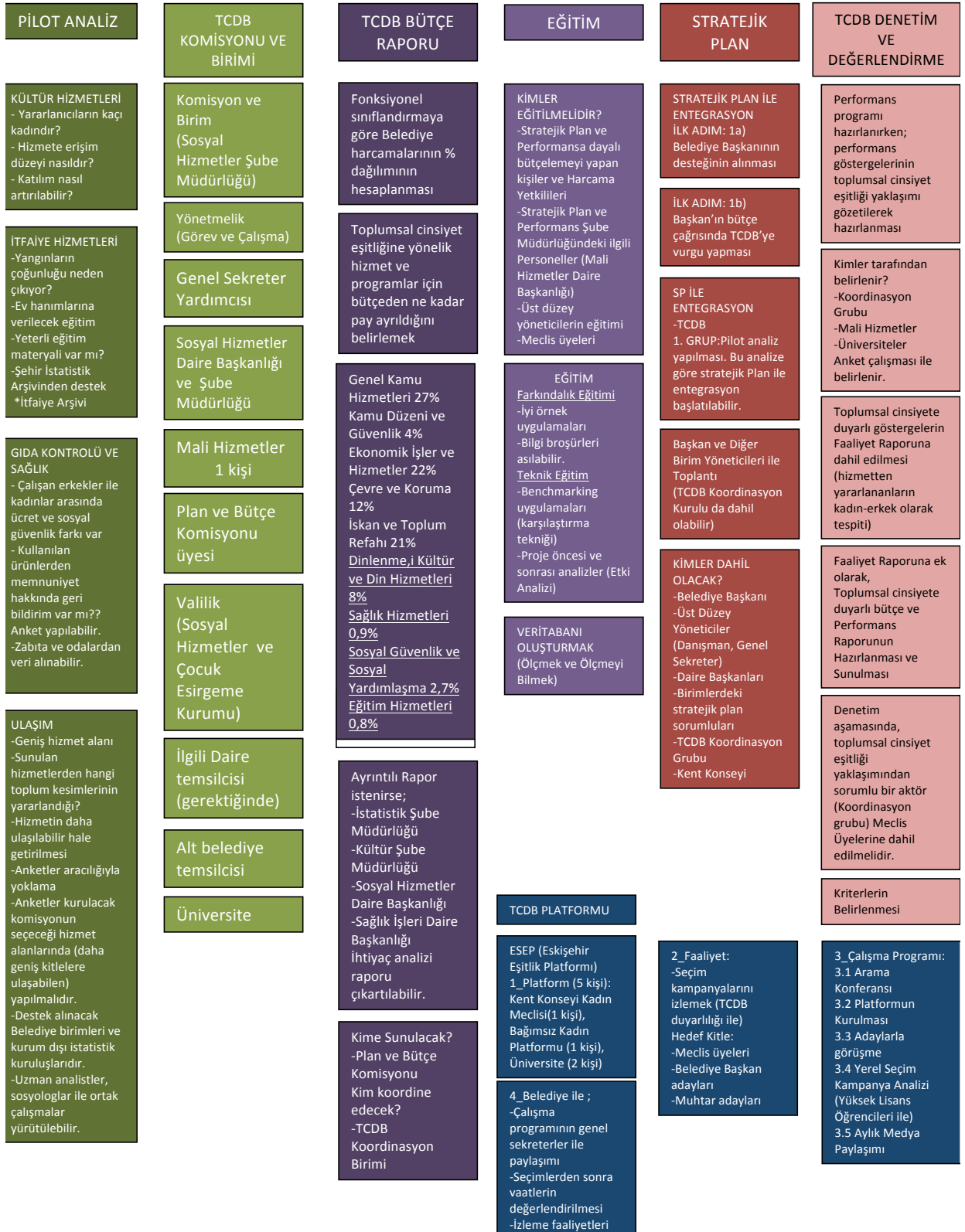
Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP) belediye yönetimi dışında oluşturulan bir girişimdir ve Kent Konseyi, Kadın Meclisi üyeleri ile STK'lar ve üniversitelerden uzmanları bir araya getirir. Platformun öncelikli çalışmalarından biri yerel seçim kampanyalarında kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği için önem teşkil eden konularda kampanyalar düzenlemek olacaktır. Eskişehir BB ile işbirliğinde bulunarak ESEP Eskişehir'de TCDB çalışmalarının hayata geçirilmesi için çalışacaktır.

10. Üniversitelerde TCDB çalışmaları için planlar

TCDB Yol Haritasının geliştirilmesinin ve Eskişehir Eşitlik Platformu için fikir geliştirilmesinin yanı sıra, TCDB'nin üniversitelerdeki dersler ve araştırmalarda güçlenmesi fikri de görüşülmüştür. Bu bağlamda, yüksek lisans düzeyinde TCDB derslerinin açılması ve öğrencilerin TCDB'ye yönelik konularda tezler hazırlamaları için teşvik edilmeleri önerilmiştir.

Eğitim sırasında geliştirilen boyutların her birine yönelik öneriler şekil 2'de sunulmaktadır.

Şekil 2: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi TCDB Yol Haritası

12- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Katılımcı Yaklaşımlar

a. Niçin vatandaş katılımı?

- Yerel ihtiyaçların daha iyi anlaşılmasını sağlar
- Yerel önceliklerin daha iyi belirlenmesini sağlar
- Daha iyi politika geliştirme ve karar olanağı sağlar
- Yerel destek sağlar ve uygulamanın başarısını güçlendirir
- Verimliliği artırır, kaynak tahsisleri daha iyi yapılır
- Belediye hizmet sunumu daha iyi hale gelir
- Yerel yönetim ile vatandaş/STK'lar arasında diyalogu artırır
- Vatandaşlarda katılım güveni, toplumda uygar kültür oluşturur
- Yerel yönetişimi daha iyi hale getirir
- Yerel demokrasinin daha iyi hale gelmesine katkıda bulunur.

b. Yerel düzeyde vatandaş katılımının yasal çerçevesi

Türkiye’de kanun ve yönetmeliklerde, katılımı amaçlayan farklı araç ve mekanizmalar mevcuttur. 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda birçok hüküm mevcuttur. 5393 sayılı Belediye Kanunu, farklı düzeylerde katılıma ilişkin birçok hüküm içermektedir:

Belediye meclisi toplantısı (madde 20, 21, 23): Ayrıca, toplantının yeri ve zamanı mutlak usullerle belde halkına duyurulur. Meclis toplantıları açıktır.

İhtisas komisyonları (madde 24): Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir.

Stratejik plan ve performans programı (madde 41): Belediye başkanı, mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yılbaşından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plan, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

Kent konseyi (madde 76): Kent konseyi, kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki

meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Stratejik planlama hakkında mevzuat

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (madde 9), "Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar" hükmünü içerir.

Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik madde 5, "Stratejik planlama sürecinde; Kamu idaresinin hizmetinden yararlananların, kamu idaresi çalışanlarının, sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili diğer tarafların katılımları sağlanır ve katkıları alınır"; ve madde 15/4: "Stratejik planlar kamuoyuna duyurulur ve kamu idarelerinin internet sitelerinde yayınlanır" hükmünü içerir.

c. Bütçeleme/planlama süreçlerine katılım araçları

Bütçeleme sürecine katılım, STK'lar ve diğer paydaşların bütçeleme sürecine katılması, görüşlerini açıklaması, öneri ve eleştirilerde bulunmasına olanak tanıyan gerekli koşulların oluşturulması demektir. Bütçeleme sürecine katılım iki yönlü etkileşim yaratır. Bir yanda belediye bürokratları, diğer yanda ise STK'lar ve vatandaşlar vardır. Bu bölümde, katılımın yararları, yerel yönetim bütçe süreçlerine katılımın başlıca araçları ve karşılaşılan temel zorluklar açıklanmaktadır.

Stratejik Plan yoluyla katılım

Katılım, stratejik planlamanın temel araçlarından biridir. Belediyenin ilişkide bulunduğu tarafların görüşleri dikkatle dinlenirse, planın uygulanma şansı artar. Öte yandan, belediye hizmetlerinin yararlanıcı ihtiyaçlarına göre biçimlendirilmesi için yararlanıcı talepleri bilinmelidir. Bu nedenle, durum analizi kapsamında, paydaş analizi yapılması önemlidir.

Paydaşlar, belediyenin ürün ve hizmetleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkisi olan ve kurumdandan olumlu veya olumsuz etkilenen kişiler, gruplar veya kurumlardır. Paydaşlar, iç paydaşlar, dış paydaşlar ve vatandaşlar (yararlanıcılar) olarak tasnif edilebilir.

İç paydaşlar: Belediyenin bir parçası olan ve belediyeyi etkileyen veya belediyeden etkilenen kişiler, gruplar veya (varsa) bağlı kuruluşlardır. Belediye çalışanları, birim amirleri ve belediye başkanı bu gruba giren örneklerdir.

Dış paydaşlar: Belediyeyi etkileyen veya belediyeden etkilenen ancak belediyenin bir parçası olmayan kişiler, gruplar veya (varsa) bağlı kuruluşlardır. Diğer kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, sendikalar, sektör birlikleri bu gruba giren örneklerdir.

Vatandaşlar (Yararlanıcılar): Belediyenin sunduğu mal ve hizmetleri kullanan veya bunlardan yararlanan kişiler, gruplar veya kurumlardır. Müşteriler, dış paydaşların bir alt kümesidir.

Yerel yönetimlerde, kentin geleceğinin planlanması bakımından stratejik plan çok önemli olduğundan, yukarıda sayılan paydaş gruplarının desteği alınmalıdır. Bu nedenle, stratejik plan hazırlanırken, bu gruplarla iletişim var olmalı ve görüşleri ve önerileri alınmalıdır. Kabul edilenler değerlendirilmeli, ancak kabul edilmemişse gerekçeleri paydaşlara açıklanmalıdır. Bunun yapılması, belediye ile sivil toplum arasındaki iletişimi güçlendirir ve sivil toplumun stratejik planı desteklemesini sağlar.

Belediye meclisi yoluyla katılım

Belediye meclisleri, belediyelerin karar organıdır; halkın seçtiği temsilcilerden oluşur. Belediye meclisi, o kentte yaşayan kişilerin siyasi tercih ve görüşlerini yansıtır. Bu nedenle, vatandaşların siyasi örgütleri ve sivil toplum kuruluşları, belediyenin bütçe yönetimindeki tercihlerini sembolik olarak yansıtır.

Meclis, stratejik plan ve bütçe hazırlama sürecinde önemli rol oynar. Belediye bütçeleri mecliste şekillenir. Bütçe, belediye meclisi kararıyla onaylanır. Stratejik plan ve yatırımları değerlendirmek, belediye meclisinin görevidir.

Kent konseyleri yoluyla katılım

Belediyelerin kentin sosyal sermayesi olan insan kaynaklarından yararlanmasına olanak tanımak için, Belediye Kanunu'nun kent konseylerine ilişkin hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Kent konseyi, kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Kent konseyi, bütçenin katılımcı biçimde yapılması için elverişli ortam oluşturur. Yeni değişiklikler ile, kent konseyi kurulması zorunlu hale getirilmiştir. Kent konseyinde faaliyetlerin etkili ve verimli yürütülmesi için, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin etkin katılımı gereklidir. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir; ve bu görüşler bütçe hazırlama sürecinde etkili olur.

Kent konseyinde çok geniş yelpazede kurumlar temsil edilmektedir ve bütçe hazırlama süreci bakımından bu kurumların katılımı, bütçe sürecinin hedeflerine ulaşması için kritik önem taşır. Ancak, kent konseylerinin bütçe hazırlama sürecine etkin katılımını destekleyen sistem mevcut değildir.

Vatandaşların bütçe hazırlama sürecine katılımı

Bütçe yapımı bürokratik ve teknik bir iştir. Ancak bütçe hazırlama sürecine vatandaşların katılımı bu süreci basitleştirebilir. Yerel bütçelerin bürokratlar tarafından hazırlanmasından önce, yatırım planlama aşamasında, farklı semt ve mahallelerin sakinlerinin kendi muhitlerinde ne tür yatırımlar istediklerini ifade edebilecekleri bir iletişim kanalı bulunmalıdır. Böylece, farklı muhitlerin farklı talepleri değerlendirilerek, başlıca hizmet ihtiyaçları belirlenebilir. Ardından, bütçeleme olanakları dikkate alınarak, tahsis edilecek kaynaklar planlanabilir.

Bu sürecin sağlıklı işlemesi için STK'lar, vatandaşları sürece katılmaya ve görüşlerini ifade etmeye teşvik etmelidir. Semt ve mahalle seviyesinde hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesine katkıda bulunabilirler.

Katılımcı bütçeleme

Katılımcı bütçeleme, vatandaşlar ile belediye görevlilerini bütçe hazırlama sürecinde bir araya getirir ve karar sürecine katılmalarını sağlar. Bu süreç, vatandaşların bir yerel yönetimde mevcut kamu mali kaynaklarının kamu hizmetlerine kısmen veya tamamen tahsis ve yönetimine ilişkin karar verme sürecine katılmalarını sağlayan bir mekanizma olarak tanımlanabilir. Katılımcı bütçeleme, vatandaşların karar sürecine katılmasını sağlamanın yanı sıra, belediyenin bütçeleme sürecinin şeffaf, verimli ve hesap verebilir olmasına da katkıda bulunur.

Faaliyet raporlama bilgileri

Faaliyet raporu, belediyenin faaliyetlerinin ve yönetiminin yerel kamuoyu karşısında hesap verebilir ve şeffaf olmasını sağlar. Bu raporlar yalnız mali işlemleri içermez; aynı zamanda belediye, belediye faaliyetleri, amaç ve hedefleri, kurumsal kapasitesi ve kapasite değerlendirmesine ilişkin genel bilgileri de içerir. Belediye faaliyetlerinin sonuçları hakkında bilgi vermesi nedeniyle, faaliyet raporu önemli bir belgedir. Bu raporlar, belediyelerin paydaşlara belediye faaliyetleri hakkında düzenli olarak bilgi vermesi olarak görülebilir.

Temel zorluklar

Birtakım olanaklar/araçlar olmasına rağmen, katılım bakımından bazı zorluklar da bulunmaktadır. Başlıca zorluklar şöyle sıralanabilir:

- Katılım alanında sınırlı beceriler, kültür ve deneyim
- Üst düzey belediye yetkililerinin direnç göstermesi
- Mutabakat sağlamada zorluk
- STK'lar ile işbirliğinin eksikliği
- Toplumsal cinsiyete duyarlı katılım hakkında farkındalık eksikliği
- Profesyonel eğitim ve kolaylaştırma ihtiyacına ilişkin farkındalık eksikliği
- Aktif ve kapasiteli STK'ların ve kent konseylerinin olmaması
- Haklar ve yükümlülükler hakkında bilgilerin sınırlı olması

d. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Katılımcı Yaklaşım Doğru

Geleneksel katılımcı yaklaşımlardaki, ilgili tüm tarafların katılması yönündeki temel ilkeye rağmen; deneyimler, bu yaklaşımlarda kadınların genellikle yeterince temsil edilmediğini ve perspektiflerinin genellikle dikkate alınmadığını göstermiştir.

Günümüzde kadınlar ve erkekler toplumda farklı rollere, farklı deneyimlere ve farklı ihtiyaçlara sahiptir. Bazı durumlarda bu farklılıklar kadınların karar alma süreçleri önünde bir engel oluşturabilmekte ve bu süreçlere katılımlarını sınırlayabilmektedir. Bunlara örnek olarak:

- Toplumun diğer bireylerinin (kadınlara) güven duymaması
- Geleneksel roller ve güç paylaşımı
- Erkeklerin bilgi ve kaynaklar üzerindeki tekeli
- Toplantıların kadınlar için uygun olmayan yer ve zamanlarda düzenlenmesi
- Mali kaynaklara erişim veya üzerinde denetim yokluğu
- Özgüven eksikliği (kadınların eğitime ve iş imkanlarına erişiminin daha sınırlı olması, kadınlarda okuma yazma oranının düşük olması gibi sebeplerle)
- Eşit yurttaşlar olarak haklarını yeterince bilmemeleri

(Kaynak: Leduc, B (2006) Equity-based approach: promoting gender equality and social inclusion [Eşitlik temelli yaklaşım: Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal içermenin desteklenmesi])

Geleneksel katılımcı yaklaşımların yaygın uygulamalarından farklı olarak, kadınların karar süreçlerine katılmasının önündeki engelleri aşmak için toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşım gereklidir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşımda, kadın ve erkeklerin farklı rolleri ve deneyimlerine özel olarak dikkat edilir ve dolayısıyla, farklı görüşler, kaygılar, ihtiyaçlar ve öncelikler sürece dahil edilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşım için rehber ilkeler³

Aşağıda, kadınların bilgiye erişimi, görüşlerini ifade etmeleri ve karar süreçlerine katılımını desteklemeye yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı katılımın temel ilkeleri verilmektedir:

Toplumsal cinsiyet roller ve güç ilişkilerinin farkında olmak: Sorunları teşhis ederken, çözümler ararken ve karar verirken, kadınların ve erkeklerin sahip olabileceği farklı roller ve deneyimlerin ve bu farklılıkların planlanan müdahaleyi nasıl etkileyebileceğinin bilincinde olmak çok önemlidir.

³ Leduc, B (2006) "Equity-based approach: promoting gender equality and social inclusion [Eşitlik temelli yaklaşım: Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal içermenin desteklenmesi]" adlı yazıdan uyarlanmıştır.

Sürece katılım için eşit fırsat sağlamak: Hem kadınlar hem de erkekler, eşit katılım fırsatına sahip olmalıdır. Ancak, mevcut durumları ve kapasiteleri çok farklı olabilir. Örneğin bazı durumlarda, kadınlar ve erkeklerin birtakım sosyal ve kültürel engeller nedeniyle oturup birlikte tartışmaları mümkün olmayabilir ya da bazen kadınlar kamu alanından dışlanmışlıkları nedeniyle veya deneyimsizlik ve/veya güvensizlik nedeniyle geride durabilirler. Bu sınırlamalar dikkate alınarak, başlangıçta kadınlarla ayrı gruplar halinde çalışmak daha etkili olabilir.

Zaman ve yer kadınlar için uygun olmalıdır: Uygun yer ve uygun zaman, kadınların tam ve aktif katılımı için kritik önem taşır. Çoğu durumda, kendi müsait zamanları kadınlardan farklı olan erkekler toplantı zamanlarını belirlemektedir. Dolayısıyla, hem erkekler hem de kadınların müsait oldukları zamanlar seçilmeli ya da kadınlar ve erkekler için kendi müsait oldukları zamanlarda ayrı toplantı düzenlenmelidir.

Toplantının yeri de çok önemlidir. Erkekler kamuya açık yerlerde toplanıldığında kendilerini daha rahat hissederler; öte yandan kadınlar kamuya açık yerlerde (erkeklerin de olduğu bir durumda) kendilerini rahat hissetmeyebilirler. Kadınlar için ayrı toplantı düzenlendiğinde, erkeklerden müdahale korkusu olmadan rahatça konuşabilecekleri bir yer seçmek önemli olabilir.

Katılımcı yöntem ve araçlara toplumsal cinsiyet perspektifini dahil etmek: Her katılımcı yöntem ve araç, hem kadınların hem de erkeklerin görüş ve çıkarlarını yansıtacak şekilde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini dahil etmelidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı araçların kullanılması, kadınların sorunları anlamalarına, kendi beceri ve kapasitelerini keşfetmelerine yardımcı eder ve özgüvenlerini artırır.

Kadınların ve erkeklerin eşit katılımlarının desteklendiği katılımcı bir yaklaşım;

- Kadınlar bilgiye eşit bir şekilde erişebildiklerinde
- Kendi görüşlerini ifade edebildiklerinde
- Görüşlerine kulak verilip tartışıldığında
- Açıklama isteyen sorular sorduklarında
- Karar sürecini etkileyebildiklerinde
- Karar süreci kadınların kaygılarını da kapsadığında
- Kadınların kaygılarına çözüm getiren kararlar uygulandığında. daha anlamlıdır.

13- Sonsöz

Bu rehber, belediyelerde TCDB'nin uygulanmasına ilişkin temel konuları kapsamaktadır ve TCDB çalışmasına yönelik bir dizi alternatifi içerir. Bu rehberi okuyan bir kişi konu hakkında genel bilgi edinir ve belediyede TCDB çalışmalarına destek vermeye başlar.

Bu rehberden yola çıkarak hangi yönde gideceğinize karar verebilir ve burada sunulan TCDB öğelerinin birinden başlayabilirsiniz. Bu öğeler; TCDB'nin belediye bütçesine sistematik entegrasyonu, pilot bölgelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizi ve analizden bütçe- politika değişikliklerine gidilmesidir.

Bu rehberde, TCDB analizinin somut olarak nasıl yürütüleceğine ilişkin bilgi de verilmektedir.

Okurlara önerilen, TCDB çalışmasına bir yerden başlamaları ve uygulama sırasında karşılaştıkları güçlükleri ve sorunları çözmek üzere destek ve uygulamaya yönelik eğitim arayışına gitmeleridir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışması, toplumsal cinsiyet eşitliği amacına ulaşmak için politikaların nasıl gözden geçirileceği ve kaynakların nasıl tahsis edileceğine ilişkin karar alma süreçlerini geliştirecek bilgi sağlar.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sadece insan ve kadın haklarını ihlal etmekle kalmaz, belediyenin gelişme ve yaşam standartlarını yükseltme kapasitesini de azaltır.

TCDB kazançlı bir stratejidir. Çünkü belediyelerin daha iyi politikalar üretmesine yardımcı olur!

Bu rehberi okuduktan ve belediyenizde TCDB uygulamasına nasıl katkı yapabileceğinizi düşündükten sonra artık toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme yolunda ilk adımınızı atmışsınız demektir. Esin dolu yolculuklar!

14- Kaynakça

I. Türkçe kaynaklar

Akduran, Ö. (2013).

5018 Sayılı Kanun ve Kamu İdarelerinde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme. Figen Altuğ, Ahmet Kesik, Murat Şeker (Ed.) Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akduran, Ö. (2012).

Hane Devlet Piyasa: Kadın Emeği ve Sosyal Politikalar Bağlamında Cinsiyetlendirilmiş Bütçe, İstanbul: SAV.

Akduran, Ö. (2010).

Yerel Yönetimde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadınlar için mi? Eşitlik için mi?, İktisat Dergisi, Sayı: 514, s.82-89.

Alkan, A. (2009).

"Kadın Dostu Yerleşimler"e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi, Ankara: BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

http://www.bmkadinhaklari.org/unjp/web/yayinlar/Kadin_Dostu_Yerlesimlere_Dogru_2009.pdf

Alkan, A. (2008).

Belediye Kadınlara da Hizmet Eder? Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?, İstanbul: Ka-der (gözden geçirilmiş 2. baskı) (2006) ilk baskı, Ankara: Ka-der Ankara, YSÇG

http://www.marjinal.com.tr/download/kader_kitaplar/belediyekadınlarada.pdf

Alkan, A. (2005).

Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı, Ankara: Dipnot.

Bağlar Belediyesi. (2011).

Kaynartepede kadın girişimi. Bağlar Belediyesi,

<http://www.baglar.bel.tr/bilgi793-Kaynartepede-kadin-girisimi.html>

BUMKO. (2007).

Analitik Bütçe Sınıflandırması.

<http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/612,abstanim2007pdf.pdf?0>

BUMKO. (2004).

Performans Esaslı Bütçeleme Rehberi,

<http://www.deu.edu.tr/UploadedFiles/Birimler/12795/pbutcerehber.pdf>

BUMKO. (2011).

<http://www.bumko.gov.tr/proje/ABS/EK1.html>

BUMKO. (2011a).

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Fonksiyonel Kodlar
<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/dg.ashx?BELGEANAH=9807&DIL=1&DOSYASIM=-fonksiyonel.pdf>

BUMKO. (2011b).

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Finansman Tipi Sınıflandırma
<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C-1B43FF746C3B612A7B3F4B>

BUMKO. (2011c).

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik kodlar- Gider
<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C-1B43FF746C3B612A7B3F4B>

Demir, M. (2011)

Devlet Bütçesinin Cinsiyet Eşitliğini Sağlamadaki Rolü. Bütçe Dünyası Dergisi, 35, 136-150.

Erkan, B., Şentürk, M., Akbaş, Y. E., & Paksoy, S. (2012).

Dünyada Ve Türkiye’de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 5(9), 85-106.

GABB. (2011).

Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar, Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği Eğitim Yayınları-3, İstanbul: GABB.

Genç, M. (2011).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşmada Mali Politika Aracı: Bütçeler. Bütçe Dünyası Dergisi, 35(1), 121-135.

Genç, M. (2010a).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kamu Hizmetlerinde Etkinlik, Sayıştay Dergisi, 77, 33-61.

Genç, M. (2010b).

Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığına Yönelik Kamu Faaliyetleri ve bu Faaliyetlerin Mali Yansımaları, Maliye Dergisi, 159, 476-495.

Günlük Şenesen, G. (2013).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kapsam, Örnekler ve Türkiye için Öneriler. Figen Altuğ, Ahmet Kesik, Murat Şeker (Ed.) Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Günlük Şenesen, G. (2010).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye için bir Değerlendirme. Sermin Sarıca(Ed.) Tülay Arın’a Armağan- İktisat Yazıları , İstanbul: Belge Yayınları, 77-93.

Kerimoğlu, B. vd. (2009).

Belediye Bütçesi Nasıl İzlenir?, Ankara: TEPAV.

http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271241449r7524.Belediye_Butcesi_Nasil_Izlenir.pdf

Klatzer, E. (2011),

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Klavuzu, İstanbul: TESEV.

KSGM. (2006).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü / Aralık 2006, 139 s.

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/butceleleme.pdf

Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. (2006).

Resmi Gazete Tarihi: 10.03.2006 Resmi Gazete Sayısı: 26104.

Mutluer, M. K., Öner, E., & Kesik, A. (2010).

Teoride Ve Uygulamada Kamu Maliyesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Şenol, N vd. (2010),

Kadın Dostu Kentler, Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı, Ankara.

II. İngilizce Kaynaklar

1. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme – Terimler, İlkeler

Budlender, D., & Hewitt, G. (Eds.). (2003).

Engendering Budgets: A Practitioners' Guide to Understanding and Implementing Gender-Responsive Budgets. Commonwealth Secretariat.

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BF59912-40C3-47A6-89C2-F3E5A0EA9B74%7D_Engendering%20Budgets%20final%20doc.pdf

Budlender, D. (Ed.). (2002).

Gender Budgets Make Cents: Understanding Gender Responsive Budgets. Commonwealth Secretariat. (this publication also contains an overview of GRB initiatives around the world as of 2001)

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BBE-440E9C-4B8C-408E-B862-E28610A579F6%7D_GBMC%201%20Understanding%20GB.pdf

2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Ücretsiz Çalışma/Bakım İşleri; Makroekonomik Yaklaşım

Beigewum, (2002).

Frauen Macht Budgets, Staatsfinanzen aus Geschlechterperspektive. (Women Power Budgets, Public finance from a Gender Perspective), available in German only, Mandelbaum, Vienna.

Elson, D. (2008).

Budgeting for Women's Rights, Monitoring Government Budgets for Compliance with CE-DAW, A summary guide for policy makers, gender equality and human rights advocates, UNIFEM.

Elson, D., & Cagatay, N. (2000).

The social content of macroeconomic policies. World Development, 28(7), 1347-1364.
<http://csde.washington.edu/~scurran/files/readings/May19/Elson.%20Social%20Content%20of%20Macroeconomic%20Policies.pdf>

Elson, D. (1999).

Gender budget initiative: background papers. Commonwealth Secretariat.
<http://www.undp.mn/publications/GenderBudgets/Budgets%20CD%20section%203/3.1%20gender%20neutral%20gender%20blind.pdf>

3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Araçları**Budlender, D., Sharp, R., & Allen, K. (Eds.). (1998).**

How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice. Commonwealth Secretariat, 37-50.
<http://www.llbc.leg.bc.ca/Public/PubDocs/docs/360141/AusAIDTr.pdf>

With regard to budget statement and call circular, the following document can be helpful:

Budlender, D. (2007).

Gender-responsive call circulars and gender budget statements. Guidance sheet series No1, January 2007,
http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&path=resources/by-type/guidance-sheets/call-circulars-and-gender-budget-statements-unifem-2006&Itemid=381

4. Performans Esaslı Bütçeleme ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme**Sharp, R. (2003).**

Budgeting for equity: Gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting.

http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document-s&path=resources/by-theme-issue/public-finance-management-system/budgeting-for-equity-gender-budget-initiatives-within-a-framework-of-performance-oriented-budgeting&Itemid=566

5. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Örnek Olay İncelemeleri

Dünyadaki Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme faaliyetlerinin önemli bir koleksiyonunu www.gender-budgets.org adlı internet sitesinde ve daha ayrıntılı olarak da aşağıda belirtilen sitede bulabilirsiniz: http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document&path=resources/by-region-country&Itemid=251

Budlender, D., & Hewitt, G. (Eds.). (2002).

Gender budgets make more cents: Country studies and good practice. Commonwealth Secretariat.

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%257B94E74D65-1E1F-4BE2-81D6-A68AB9D1959C%257D_Gender%2520Budgets%2520Maks%2520More%2520Cents.pdf

Avustralya

Sharp, R., & Broomhill, R. (2002).

Budgeting for equality: The Australian experience. *Feminist economics*, 8(1), 25-47.

http://www.siyanda.org/docs/sharp_broomhill.pdf

Güney Afrika

Birkaç makale ile 5 Kadın Bütçesi bu adreste yayınlanmıştır:

<http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document&path=resources/by-region-country/africa-documents/south-africa&Itemid=540>

Uganda

Fowode adlı STK birçok çalışma gerçekleştirmiştir:

www.fowode.org. Daha önceleri, Acfode de oldukça aktif olmuştur: www.acfoce.org

Sivil toplum ve devlet eliyle hazırlanan birçok materyal aşağıdaki internet sitelerinde bulunabilir:

<http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document&path=resources/by-region-country/africa-documents/uganda&Itemid=540>

Uganda Women's Network: www.uwonet.or.ug

Fas

Çeşitli makaleler için:

<http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document&path=resources/by-region-country/arab-states-documents/morocco&Itemid=541>

Brezilya

<http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document&path=resources/by-region-country/latin-america-and-caribbean-documents/what-can-we-expect-from-gender-sensitive-budgets-strategies-in-brazil-and-in-chile&Itemid=544>

UK Women's Budget Group [Birleşik Krallık Kadın Bütçe Grubu]

<<http://www.wbg.org.uk/>>

Scottish Women's Budget Group [İskoç Kadın Bütçe Grubu]

<<http://www.swbg.org.uk/>>

Güneydoğu Avrupa ülkeleri (Arnavutluk ve Voyvodina, Sırbistan dahil):

UNIFEM. (2010),

Gender Responsive Budgeting in South Eastern Europe: UNIFEM experiences. http://www.unifem.sk/uploads/doc/GRBinSEE_UNIFEMexperiences.pdf

İsviçre

Madoerin, M. (2007).

Gender-Responsive Budgeting initiatives in Switzerland: work in progress. Muenchenstein & Berne. Confederación Suiza.

http://www.equality.ch/pdf_d/P_Budgetanalyse_Madoerin_E2.pdf>

İtalya

Addabbo, T. (2008).

Gender Budgeting & Capability Approach: Methodological Issue and Applications.

http://www.generoypresupuestos.net/pdfs/Tindara_Addabbo_en.pdf

Almanya

<<http://www.berlin.de/sen/gender/gender-budget/index.html> >(Almanca)

Endülüs Özerk İli

<http://www.juntadeandalucia.es/haciendayadministracionpublica/planif_presup/genero/informe.html> (İspanyolca)

2012 Gender Impact Report of Andalusia (İngilizce)

<http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=document-s&path=resources/by-theme-issue/local-level-grb/informe-ingles-andalusia-pdf&Itemid=553>

6. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Katılımcı Yaklaşımlar

Leduc, B. (2006).

Equity-based approach: promoting gender equality and social inclusion. Training Manual for Development Workers, p 92. Kathmandu: CECI-Nepal

Gurung M.B. and Leduc B. (2009).

Guidelines for a Gender Sensitive Participatory Approach

<http://www.icimod.org/resource/1288>

7. Rehberler

Council of Europe. (2009).

Gender Budgeting, practical implementation Handbook, author: Sheila Quinn,
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG%282008%2915_en.pdf

Development Initiatives Network(DIN), 2006.

Training Manual on Gender Budget Analysis,
http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&-path=resources/by-type/training-manuals&Itemid=155

GTZ. 2006,

Manual for training on gender responsive budgeting, prepared by Katrin Schneider,
http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&-path=resources/by-type/training-manuals/gtz-manual-for-training-on-gender-responsive-budgeting&Itemid=155

Budlender, D., Sharp, R., & Allen, K. (Eds.). (1998).

How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice. Commonwealth Secretariat.

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%-257B1171EF87-2C5C-4624-9D76-B03CF35F4E65%257D_AusAIDTr.pdf

TESEV. (2011),

Gender Responsive Budgeting at local level. A manual for local stakeholders, TESEV, Istanbul (available in English and Turkish).

UNDP. 2006,

Gender Responsive Budgeting in Practice: A Training Manual,
http://www.unifem.org/materials/item_detail.php?ProductID=85

UNFPA/UNIFEM. 2006,

Gender Responsive Budgeting and Women's Reproductive Rights: a resource pack,
<http://www.unfpa.org/public/publications/pid/371>

Diğer Kaynaklar:

Alexander, P., & Baden, S. (2000).

Glossary on macroeconomics from a gender perspective. BRIDGE (development-gender), Institute of Development Studies, University of Sussex..

Canadian International Development Agency (CIDA). (1997).

Guide to Gender Sensitive Indicators,
[http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/\\$file/WID-GUID-E.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/$file/WID-GUID-E.pdf)

European Commission. (2004).

Toolkit on Mainstreaming Gender Equality in EC Development Cooperation, Section 3.
<http://ec.europa.eu/europeaid/sp/gender-toolkit/en/content/toolkit.htm>>

European Commission. (2001).

295. Programme of action for the mainstreaming of gender equality in community development co-operation. Annex I. 21 June 2001.

OECD. (2013).

Gender Equality Indicators: What, Why and How?,
<http://www.oecd.org/social/gender-development/44952761.pdf>

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). (2006).

Glossary On Gender-Related Terms,
<http://www.osce.org/gender/26397>

UN, Economic and Social Council (ECOSOC). (1997).

Generic Mandates, 1997/2.
<http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>>

United Nations Development Programme (UNDP). (2001).

Gender Mainstreaming Learning and Information pack, Online:
<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/gender/Institutional%20Development/TLGEN1.6%20UNDP%20GenderAnalysis%20toolkit.pdf>

United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT). (2004).

Urban Governance Toolkit Series,
<http://www.unhabitat.org/documents/faqgPP.pdf>

15- Ekler

Ek 1: Terimler Sözlüğü

1	Cinsiyet	Tüm insanlar kadın ya da erkek olarak dünyaya gelirler. Cinsiyet kavramı kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farkları ifade eder. Büyük bir çoğunluk için, biyolojik cinsiyet zaman içerisinde değişmez.
2	Toplumsal Cinsiyet	Toplumsal cinsiyet kavramı kadınların ve erkeklerin farklı sosyal rollerini, sorumluluklarını ve kimliklerini ifade eder. Bu kavram aynı zamanda belirli bir toplumda kadınlar ve erkekler arasındaki güç ilişkilerini de anlatır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri ülkeler ve kültürlere göre farklılık gösterebilir ve hatta bir toplum içerisinde farklı gruplar arasında da çeşitlilik gösterebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri sabit değildir, değişiklik gösterebilir.
3	Cinsiyet İlişkileri	Herhangi bir toplumsal cinsiyet sisteminin özelliklerini belirleyen, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler ve eşit olmayan güç dağılımı. (Avrupa Komisyonu, 2004)
4	Cinsiyet Körü	Cinsiyet boyutunu ele almayı göz ardı etmek/dikkate almamak (toplumsal cinsiyete duyarlı veya cinsiyet ayrımı gözetmeyen kavramlarının aksine). (Avrupa Komisyonu, 2004)
5	Cinsiyet Ayrımı Gözetmeyen	Cinsiyet ilişkileri veya kadın erkek eşitliği konusunda fark yaratacak olumlu veya olumsuz herhangi bir etkiye sahip olmamak. (Avrupa Komisyonu, 2004)
6	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı	Cinsiyet boyutunu ele almak ve göz önünde bulundurmak. (Avrupa Komisyonu, 2004)
7	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Kavram, tüm insanların kişisel becerilerini geliştirmek ve katı cinsiyet rolleri olmadan seçim yapmaları konusunda özgür oldukları anlamına gelir; ayrıca kadınların ve erkeklerin farklı davranışlarının, arzularının ve ihtiyaçlarının eşit olarak dikkate alındığını, değerlendirildiğini ve eşit oranlarda öncelik verildiğini ifade eder. (Avrupa Komisyonu, 2004)
8	Geçici Özel Önlem	Geçici Özel Önlem belirli bir grubu hedef alan ve ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve önlemeyi amaçlayan veya mevcut tavırlardan, davranışlardan ve yapılardan kaynaklanan dezavantajları gidermeyi hedefleyen önlemleri ifade eder. Eğitim ve istihdam alanlarında kadın kotaları örnek olarak verilebilir. (Aynı zamanda pozitif ayrımcılık/olumlu eylem olarak da adlandırılır). (Avrupa Komisyonu, 2004)

9	Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma	“Toplumsal cinsiyet perspektifinin anaakımlaştırılması planlanan herhangi bir alana yönelik tüm seviyelerde gerçekleştirilen herhangi bir eylemin, mevzuat, politikalar ve programlar da dahil, kadınlar ve erkekler için sonuçlarını değerlendirme sürecidir. Hem kadınların hem de erkeklerin kaygılarını ve deneyimlerini tüm siyasi, ekonomik ve toplumsal süreçlerde politika ve programların tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirmek üzere tasarlanmış bir stratejidir. Böylece kadınlar ve erkekler bu politika ve programlardan eşit olarak yararlanırlar ve eşitsizlik sürekli hale getirilemez. Buradaki nihai hedef toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır” (ECOSOC, 1997).
10	Cinsiyet Uçurumu	Kadınlar ve erkekler arasındaki herhangi bir alana yönelik katılım düzeyleri, erişim düzeyleri, haklar, ücretler veya imtiyazlar açısından uçurum. (Avrupa Komisyonu, 2004)
11	Cinsiyete göre İşbölümü	Kadınlar ve erkekler arasında özel ve kamu alanlarında ücretli ve ücretsiz işlerin bölümü. (Avrupa Komisyonu, 2004)
12	Mesleki Ayrışma	Kadınların ve erkekleri farklı türde ve düzeylerdeki faaliyetlerde ve işlerdeki oranı, kadınların erkeklere göre daha dar bir meslek grubu ile kısıtlanmaları (yatay ayırım), ve daha düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda bırakılmaları (dikey ayırım). (Avrupa Komisyonu, 2004)
13	Bakım İşi	İnsani faaliyetlerin, hem maddi hem de sosyal anlamda, mevcut ve gelecekteki işgücü ve insan nüfusunun tamamı ile ilgilenme sürecine yönelik, yemek, giysi ve barınmanın ev içerisinde sağlanmasını içeren bir parçası. Sosyal olarak yeniden üretim sözü edilen şekildeki ihtiyaçlarının tümünün ekonomi içerisinde ücretli veya ücretsiz bileşenler olarak sağlanmasıdır. (Alexander ve Baden, 2000)
14	Yeniden Üretim Sektörü	İnsani faaliyetlerin, hem maddi hem de sosyal anlamda, mevcut ve gelecekteki işgücü ve insan nüfusunun tamamı ile ilgilenme sürecine yönelik, yemek, giysi ve barınmanın ev içerisinde sağlanmasını içeren bir parçası. Sosyal olarak yeniden üretim sözü edilen şekildeki ihtiyaçlarının tümünün ekonomi içerisinde ücretli veya ücretsiz bileşenler olarak sağlanmasıdır. Ekonomi, yeniden üretim emeğini sermaye araçlarının bakımından daha farklı görür. Ancak her ikisi de ekonomik faaliyet olarak kabul edilir. Yeniden üretim sektörü genellikle ücretsizdir ve ulusal hesapların dışında tutulur. Yeniden üretim işleri ise büyük ölçüde kadınlar tarafından yapılmakta ve kadınların ayırdığı zamanın çok büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Alexander ve Baden, 2000)

15	Yeniden Üretim Hakları	Yeniden üretim hakkı bir bireyin veya bir çiftin çocuklarının sayısına, çocukları arasındaki zamana ve çocuklarının zamanlamasına özgürce ve sorumlu biçimde karar vermeleri için gerekli olan bilgi ve fırsatları elde etmelerini sağlayan haktır. Aynı zamanda en iyi standartlarda cinsel ve üreme sağlığına sahip olmalarını sağlayan haktır (Avrupa Komisyonu, 2004).
16	Toplumsal Cinsiyet Analizi	Kadınlar ve erkekler ile bireylere atanan toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki durumların, ihtiyaçların, katılım oranlarının, kaynaklara ve gelişime erişim, varlıkların kontrolü, karar verme yetkisi gibi konulardaki farkların araştırılmasıdır. (Avrupa Komisyonu, 2004) Örnek: Toplumsal cinsiyet analizi kadınlar ve erkekler için ülkenizdeki miras haklarına yönelik kanunlar ve geleneklerdeki farkları incelemektir. Kosova'da miras konusunda kadınlar ve erkekler arasında fark bulunmamaktadır, ancak gelenekler söz konusu olduğunda kırsal bölgelerdeki kadınlardan miras yoluyla elde ettikleri mülkleri erkek kardeşlerine devretmeleri beklenmektedir (AGİT, 2006).
17	Toplumsal Cinsiyet Etki Değerlendirmesi	Politika önerilerini kadınları ve erkekleri farklı etkileyip etkilemedikleri yönünden incelemek, ayrımcılık etkilerinin nötrleştirilmesinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi amacıyla bu önerilerin kabul edilmesi (Avrupa Komisyonu, 2001).
18	Toplumsal Cinsiyet Denetimi	Politikaların, programların ve kurumların toplumsal cinsiyete ilişkin kriterleri ne şekilde uyguladıklarının analizi ve değerlendirilmesi. (Avrupa Komisyonu, 2004)
19	Cinsiyet Körü Bütçe	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve kadınlar ile erkekler arasında eşitsiz güç dağılımına neden olan ve toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde hazırlanmamış olan bütçeleri ifade eden terim.
20	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme	Kadın ve erkekler ile kız ve oğlan çocuklarının, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatta farklılaşan deneyimlerine, istek ve ihtiyaçlarına duyarlı bir biçimde planlanıp hazırlanan bütçelerdir. Bu özellikleriyle toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeler, kaynakların ve gücün iki cins arasında adil dağılımına hizmet ederek, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında bir araç olarak önem kazanmaktadırlar. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, bütçe döngüsünün her aşamasında toplumsal cinsiyet boyutunun anaakımlaştırılması için tasarlanmış bir yaklaşımdır. Genel olarak, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme bir devletin ulusal ve yerel gider ve gelir politikalarının kadınlar ve kız çocukları ile erkekler ve oğlan çocukları üzerindeki farklı etkilerini incelemeyi hedefler. Etki analizine ek olarak, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını ve önceliklerini dikkate alan gelirlerin ve giderlerin tekrar öncelik kazanmasını hedefler. İncelenen ülkeye bağlı olarak, eşitsizliğe yönelik diğer faktörlere de odaklanılabilir. Bunlara yaş, din veya etnik köken veya ikamet edilen yer (kırsal/kentsel, farklı bölgeler) gibi faktörler dahil edilebilir. (GTZ, 2006)

21	Kamu Bütçesi	Kamu bütçesi, geçerli olduğu süre boyunca kamu idaresi tarafından yapılması planlanan harcamalar ile toplanması beklenen gelir rakamlarını tahmini olarak gösteren belgedir. Bütçeler TBMM tarafından onaylandıktan sonra kanun niteliği kazanırlar ve harcama arttırıcı ve gelir azaltıcı tekliflerle değiştirilemezler (Mutluer vd., 2010).
22	Yerel Yönetim Bütçesi	Bütçe bir yönetim biriminin bir mali yıla ilişkin olarak gelir ve gider tahminlerini gösteren yasal bir belgedir. Bu belge merkezi yönetime dâhil kamu idareleri için TBMM'nin onayı ile kanun olarak, belediyelerde ise belediye meclisinin onayı ile belediye yöneticilerine gelir toplama ve harcama yapmalarına yetki veren bir meclis kararı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kerimoğlu vd. 2009).
23	Bütçe Satırı/Bütçe Kalemi	Bütçede yer alan gelir ve giderlerin toplu olarak veya ayrı ayrı unsurlarına göre satır olarak gösterilme şekline bütçe kalemi denmektedir.
24	Bütçe Kodu	Kamu hizmetleri ile bu hizmetlerin finansmanı için ihtiyaç duyulan kaynakların mali politikalar doğrultusunda sınıflandırılmasıdır. Analitik Bütçe Sistemine göre harcama, kurumsal, fonksiyonel, finansman tipi ve ekonomik kodlama olarak 4 farklı şekilde sınıflandırılır. Gelir ise sadece ekonomik koda göre sınıflandırılır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Oturum 5, Bilgi Notu: Farklı Bütçe Gösterimleri ve Bütçe Okuma.
25	Performans Esaslı Bütçeleme	Kamu kurumlarının temel görevlerini ve bu görevlerin yerine getirilmesi sonucunda başarılacak hedefleri ile amaçları belirleyen, bu hedefler ve amaçlar doğrultusunda kaynakların tahsis edilmesini ve kullanılmasını sağlayan, performans bölümüne göre hedeflerin başarılı olup olmadığını değerlendiren ve sonuçları raporlayan bütçeleme sistemidir. Performans esaslı bütçeleme nin ana öğeleri; stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporudur (BÜMKO, 2004).
26	Katılımcı Bütçeleme	Katılımcı Bütçeleme doğrudan, tercihe bağlı ve evrensel demokrasinin bir sürecidir. Bu süreç içerisinde kişiler kamu bütçeleri ve politikalar hakkında tartışabilir ve karar verebilirler. Vatandaşların katılımı yöneticileri veya kanun koyucuları seçmek üzere oy verme eylemi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda harcama önceliklerine karar vermeleri ve hükümetin yönetilme şeklini kontrol etme fırsatı da bulurlar. Geleneksel politikanın uygulayıcısı olmaktan çıkar ve kamu yönetiminin kalıcı bir destekçisi haline gelirler. Katılımcı bütçeleme doğrudan demokrasi ile temsili demokrasiyi birleştirir. Bu başarısına özellikle önem verilmelidir. Hatta Katılımcı Bütçeleme, katılımcı demokrasinin bir parçası olup, diğer bir deyişle doğrudan veya yarı-doğrudan demokrasi ile temsili demokrasinin öğelerinin bir karışımıdır (BM-HABITAT, 2004).

27	Analitik Bütçe Sistemi	<p>5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 2003 yılından sonra uygulanmaya başlanan bütçeleme sistemidir. Devletin mali istatistiklerinin daha düzenli, güvenilir, tutarlı, ölçmeye ve analize elverişli şekilde tutulması amacıyla hazırlanmıştır. Geliştirilen bu yeni sınıflandırma sistemi Analitik Bütçe Sınıflandırması (ABS) olarak adlandırılmıştır.</p> <p>Sistem geliştirilirken, Government Finance Statistics (GFS-Devlet Mali İstatistikleri) esas alınmıştır.</p> <p>GFS; ekonomik analiz yapmak amacıyla devletin nakit alındıklarını ve ödemelerini (muamelelerini) kayıt eden uluslararası kabul edilmiş bir sistemdir (BÜMKO, 2007).</p>
28	Bütçe Süreci	<p>En basit şekliyle, bütçe döngüsü dört aşamadan oluşur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bütçe Oluşturma - Bütçenin Kabulü - Bütçenin Uygulanması - Bütçe kontrolü: Denetim ve Değerlendirme
29	Stratejik Plan	<p>Kamu idarelerince; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle hazırlanan plandır (BÜMKO, 2004).</p>
30	Performans Programı	<p>Bir mali yılda, kamu idaresinin stratejik planı doğrultusunda harcama birimince yürütülmesi gereken faaliyetleri, bu faaliyetlerin kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren programlardır (BÜMKO, 2004).</p>
31	Faaliyet Raporu	<p>Bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama birimleri tarafından hazırlanan birim performans programları uyarınca yürütülen faaliyetlerin, belirlenmiş performans hedef ve göstergelerine göre gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini açıklayan, birim hakkındaki genel ve mali bilgileri içeren rapordur (BÜMKO, 2004).</p>
32	Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veriler/ İstatistikler	<p>Verilerin ve istatistiksel bilgilerin karşılaştırılmalı analiz yapılabilmesi için cinsiyete göre toplanması ve ayrıştırılmasını ifade eder. Aynı zamanda cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler adını da almaktadır. (Avrupa Komisyonu, 1998)</p> <p>Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin mevcudiyeti toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme için asli önem taşımaktadır. Yeterli veri olmadan anlamlı bir analiz yapmak çok zor olacaktır. Bir ülkenin cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerinin olması için, bireylere ilişkin tüm veriler cinsiyete göre ayrıştırılmış biçimde toplanmalı, sunulmalı ve incelenmelidir (GTZ, 2006; UNDP, 2001).</p>

33	<p>Toplumsal Cinsiyet Göstergesi/Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Gösterge</p>	<p>Göstergeler nötr araçlar değildir; tüm yöntemlerde olduğu gibi siyasi değerlerden ve içerikten etkilenirler. Toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler toplumdaki toplumsal cinsiyete ilişkin zaman içerisinde gerçekleşen değişikliklerin ölçülmesini sağlar (CIDA, 1997).</p> <p>'Toplumsal cinsiyete duyarlı', 'toplumsal cinsiyet konusunda hassas' veya 'toplumsal cinsiyet' göstergesi zaman içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin değişiklikleri ölçer. Bu göstergeler nicel olabilir ve cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiksel verilere dayanırlar – kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı ölçülürler. Okuryazarlık bunun bir örneğidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği göstergeleri aynı zamanda nitel değişiklikleri de gösterirler – örneğin, kadınların güçlenme düzeylerindeki artış veya toplumsal cinsiyete yönelik tutumlarda değişiklikler. Toplumsal cinsiyet eşitliği ölçümleri kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerdeki değişiklikleri de gösterebilir. Aynı zamanda kadınlar ve erkekler için belirli bir politika, program veya faaliyetin çıktılarını veya kadınların ve erkeklerin durumları veya pozisyonlarındaki değişiklikleri, örneğin yoksulluk veya katılım oranlarını da gösterir (AGIT, 2013).</p> <p>Bir gösterge belirli bir zaman içerisinde belirli bir bağlamda gerçekleşen değişiklikleri gösteren istatistiksel bir ölçümdür.</p> <p>(Örneğin: bir ülkede yetişkinlerin okuryazarlık oranları 1970 yılında %24 iken 2000 yılında %38'e yükselmiştir). İstatistikten farklıdır çünkü bir gösterge belirli bir norm ile karşılaştırmayı içerir. Sadece bilgi vermez.</p> <p>Toplumsal cinsiyete duyarlı gösterge ise zaman içerisinde toplumsal cinsiyete ilişkin meydana gelen değişikliklerin ölçümüdür (örneğin, bir ülkedeki kadın-erkek okuryazarlık farkı). Toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler zaman içerisinde bir toplumda gerçekleşen toplumsal cinsiyete ilişkin değişiklikleri gösterme işlevine de sahiptir. Kullanışlı olmalarının nedeni kadınların ve erkeklerin zaman içerisinde durumlarında ve rollerinde meydana gelen değişiklikleri göstermelerinden dolayıdır. Bu yüzden de toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne kadar geliştiğini ölçmeye yardımcı olurlar (CIDA, 1997).</p> <p>Örnekler:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Belediye kütüphanesinden yararlanan kadın/erkek vatandaşların yüzdelik oranı - Bölge düzeyinde kadın/erkekler tarafından idare edilen yoksul evlerin yüzdelik oranı - Belirli bir dönemde belediye tarafından sağlanan toplu ulaşımdan yararlanan kadın/erkek vatandaşların yüzdelik oranı. - Belediye tarafından sağlanan mesleki eğitim kurslarına katılan kadın/erkek katılımcıların yüzdelik oranı - Belediye tarafından sağlanan mesleki eğitim kurslarına katıldıktan sonra işe giren kadın/erkek katılımcıların yüzdelik oranı
34	<p>Sektörler arası veya Bölgelerarası Yaklaşım</p>	<p>Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet analizi ile sınıf, etnisite ve diğer sosyal farklar gibi diğer boyutları birleştirir. Böylece kadın ve erkeklerin farklı gruplarının sosyal ve ekonomik durumlarına ilişkin daha gerçekçi ve kapsamlı bir resim elde edilmesi hedeflenir.</p>

Ek 2: Türkiye’de Yerel Düzeyde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme

Son zamanlardaki küresel gelişmelerin de etkisiyle, daha iyi kamu hizmetleri için artan talep ve kamu kaynaklarının daha etkin kullanılması ihtiyacı kamu yönetimi anlayışını da temelinden değiştirmiştir. Kamu yönetimindeki bu değişimler, bütçeleme sistemini de bütünüyle etkilemiştir. Bunun sonucunda bütçe uygulamalarına yeni yaklaşımlar oluşmuştur. Bütçe sisteminde şeffaflık ve hesap verebilirlik hususlarını temel alan bu yeni yaklaşıma Performans Esaslı Bütçeleme (PEB) Sistemi denilmektedir.

Geleneksel girdi odaklı bütçeleme sistemlerinin aksine, performans esaslı bütçeleme sistemi sonuç odaklıdır. Esas olarak bu sistem çıktılar ve sonuçlar bağlamında performansa odaklanmaktadır. Bu bütçeleme sisteminin temel hedefi bütçe sürecine performansı dahil ederek kamu sektörünün etkinliğini ve verimliliğini artırmaktır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için sonuç odaklı hedeflerin, amaçların ve önceliklerin kamu idareleri tarafından planlar ve programlar aracılığıyla belirlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda performans bilgisi temel alınarak hesap verebilirlik sağlanır.

Türkiye’de performans esaslı bütçeleme (PEB) sistemi

Performans esaslı bütçeleme farklı ülkelerde çeşitli araçlar kullanılarak farklı şekillerde uygulanmaktadır. Türkiye’de performans esaslı bütçeleme çerçevesi 2003 yılında çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (5018 syK) ile çizilmiştir.

5018 sayılı Kanununun amacı 1. maddesinde belirtilmiştir:

Bu Kanunun amacı, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemektir.

5018 sayılı Kanun tüm kamu yönetimi düzeylerindeki kamu mali yönetimi ve kontrolünü içermektedir. Kanun, birtakım pilot uygulamaların tamamlanmasının ardından 2005 yılından itibaren aşamalı olarak uygulanmaktadır. Buradaki esas düşünce belediyeler dahil kamu idarelerinin stratejik planları, hedefleri ve performans göstergeleri temel alınarak program/proje esaslı kaynak tahsisi planı ve bütçe hazırlamalarıdır. Bu anlamda, performans esaslı bütçeleme sadece bir bütçeleme sistemi değil aynı zamanda stratejik yönetim döngüsü için bir uygulama aracıdır.

Belediye düzeyindeki performans esaslı bütçelemenin temel öğeleri

Performans esaslı bütçeleme belediye düzeyinde ilk olarak 5018 sayılı Kanun’un 9. maddesi ile uygulanmaya başlamıştır. Planlama ve bütçeleme süreci de bu maddeye uygun olarak yapılandırılmıştır. Performans esaslı bütçelemenin temel öğeleri stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporlarıdır.

a) Stratejik planlar:

Stratejik planlar yerel yönetimlerin orta ve uzun vadeli hedeflerini, temel değerlerini ve politikalarını, amaçlarını ve önceliklerini, ve performans göstergelerini tanımlayan belgelerdir. Stratejik planlar aynı zamanda bu hedefleri gerçekleştirmek için izlenen yöntemleri ve kaynak tahsisi şekillerini de içerir. Stratejik planlar yerel yönetimlerin mevcut ve arzu edilen durumunu yansıtan ve bu ikisi arasındaki farkı gidermek için izlenecek yolları içeren bir yol haritası olarak da kabul edilebilir. Stratejik planlar Türkiye’deki beş yıllık dönemleri kapsar.

Belediyelerin (nüfusu 50.000'den fazla olan belediyeler) stratejik plan hazırlama sorumluluğu 5018 sayılı Kanun'un 9. maddesi ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 41. maddesi ile ifade edilmiştir. Kanun'a göre, genel yerel seçimlerin ardından altı ay içerisinde, belediye başkanı kalkınma planına uygun taslak bir stratejik plan hazırlamalı ve yürürlüğe konulması için belediye meclisine sunmalıdır. Stratejik plan üniversitelere, meslek örgütlerine ve sivil toplum kuruluşlarına danışılarak hazırlanmalıdır. Nüfusu 50.000'den az olan belediyelerin stratejik plan hazırlaması zorunlu değildir.

Stratejik plan belgesi aşağıda belirtilen konuları içermektedir:

<ul style="list-style-type: none"> • Plan ve programlar • Paydaş analizi • GZFT analizi • Sorun analizi • Diğer analizler 	Mevcut Durum Analizi/ İhtiyaç analizi	Neredeyiz?
<ul style="list-style-type: none"> • Kuruluşun varoluş gereçesi • Temel ilkeler 	Misyon ve İlkeler	Nereye ulaşmak istiyoruz?
<ul style="list-style-type: none"> • Arzu edilen gelecek 	Vizyon	
<ul style="list-style-type: none"> • Orta ve uzun vadeli hedefler • Spesifik, somut ve ölçülebilir hedefler 	Amaçlar ve Hedefler	Gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz?
<ul style="list-style-type: none"> • Amaç ve hedeflere ulaşma yöntemleri 	Stratejiler	
<ul style="list-style-type: none"> • Ayrıntılı iş planları • Maliyetlendirme • Performans programı • Bütçeleme 	Projeler ve Faaliyetler	Başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?
<ul style="list-style-type: none"> • Raporlama • Karşılaştırma 	İzleme	
<ul style="list-style-type: none"> • Geri bildirim • Ölçme yöntemlerinin belirlenmesi • Performans göstergeleri • Uygulamaya yönelik ilerleme ve sonuçların değerlendirilmesi 	Performans Ölçme ve Değerlendirme	

Stratejik planlamanın temel özellikleri şunlardır:

- **Stratejik planlama sonuçların planlanmasıdır;** girdilerin planlanması değildir.
- **Stratejik planlama değişimin planlanmasıdır;** değişimi arzu edilen yönde tutmayı hedefler.
- **Stratejik planlama gerçekçidir;** arzu edilen ve erişilebilir geleceği resmeder.
- **Stratejik planlama kalite yönetimi aracıdır;** kurumların kendilerini nasıl tanımladığını, ne gibi faaliyetler yürüttüğünü ve bunları neden yürüttüğünü sistemli olarak yansıtır.
- **Stratejik planlama kısa dönemli bir yaklaşım değildir;** orta ve uzun vadeli bir planlama yaklaşımı oluşturulmasını sağlar.
- **Stratejik planlama durağan değildir;** stratejik planlama yaklaşımı esnek bir planlama yaklaşımıdır. Farklı yapıları ve ihtiyaçları olan farklı kurumlar tarafından adapte edilebilir. Stratejik planlama için herhangi bir uygulama modeli bulunmamaktadır.
- **Stratejik planlama hesap verebilirliği destekler;** elde edilmesi istenen sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesi için temel oluşturur.
- **Stratejik planlama katılımcıdır;** üst düzey yöneticilerin tam desteği ve gerektiği şekilde sahiplenmeleri başarılı bir stratejik planlama için ön koşuldur. Doğası gereği, tüm ilgili aktörlerin sürece katılımını teşvik eder.

b) Performans programları:

Performans programları stratejik planlara atıfla yıllık olarak hazırlanan programlardır. Bunlar içerisinde; (1) program dönemine ilişkin performans hedefleri ve performans göstergeleri; ve (2) yürütülecek faaliyetler, ve hedefleri gerçekleştirmek için gerekli olan kaynak ve bütçe koşulları, yer almaktadır. 5018 sayılı Kanun'un 9. maddesine göre belediyeler performans programları hazırlamakla yükümlüdür. Performans programı bir yıllıktır ve her yıl hazırlanır.

Performans programlarının izlenmesi için performans göstergeleri kullanılmaktadır. Performans göstergeleri performans hakkında geri bildirim sağlayan bir dizi ölçülebilir kriter içerir. Performans ölçümü bağlamında, performans göstergeleri genellikle nicelik, nitelik, zaman ve/veya maliyet öğeleri ile ifade edilmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan "Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu" içerisinde performans göstergeleri 5 grup halinde sınıflandırılmıştır:

- 1) Girdi göstergeleri; sonuçların elde edilmesi sırasında tüketilen kaynakların miktarını ölçer
- 2) Çıktı göstergeleri; çıktıların sonuçlarını ölçer
- 3) Sonuç göstergeleri; elde edilmek istenen hedeflere/amaçlara ulaşırken ortaya çıkan sonuçların başarısını ölçer
- 4) Verimlilik göstergeleri; girdiler ve çıktılar arasındaki ilişkiyi temsil eder. Girdi veya maliyetin birim çıktı sayısına bölündüğünde elde edilen sayıdır
- 5) Kalite göstergeleri; Ön görülen hedeflerin, mevcut beklentilerin karşılanmasında ulaşılan düzeyi ölçer

c) Faaliyet raporları:

Performans programları gibi, faaliyet raporları da faaliyet sonuçlarını sunan ve yıllık olarak hazırlanan belgelerdir. Bunların içerisinde; (1) kullanılan kaynaklar, ve bütçe hedefleri ve bütçe gerçekleştirmelerine yönelik sapmaların nedenleri; (2) stratejik planlar ve performans programlarına uygun olarak gerçekleştirilen faaliyetler ve performanslara ilişkin bilgiler yer almaktadır. 5018 sayılı Kanun'un 9. maddesine göre belediyelerin harcama birimleri her yıl faaliyet raporları hazırlamakla yükümlüdürler.

Belediyelerde Performans Esaslı Bütçeleme Süreci

Stratejik plan ve performans programı, performans esaslı bütçeleme hazırlıklarına zemin oluşturmaktadır ve bütçe öncesinde belediye meclisi tarafından görüşülüp kabul edilir.

Bütçe, belediye tarafından hazırlanan stratejik plan ve performans programı ışığında hazırlanır. Ayrıntılı harcama programları ve finansman programları Belediye Kanunu'nun 61. maddesine göre bütçeye eklenecektir. Bütçe mali yıl için hazırlanır ancak takip eden iki yıl için de orta vadeli gelir ve gider tahminlerini içerir.

Bütçe tasarısı belediye tarafından hazırlanır ve belediye başkanı tarafından 1 Eylül tarihinden önce belediye encümenine sunulur (ve İçişleri Bakanlığı'na iletilir). Belediye encümeni bütçeyi inceler ve kendi görüşleri ile birlikte 1 Kasım tarihinden önce belediye meclisine sunar. Belediye meclisi bütçe tasarısını yeni yılın başlangıcından önce kabul eder ve yürürlüğe koyar.

Belediye başkanı her yıla ait bütçe için nihai görüşleri Nisan ayında hesap dönemi sona erdikten sonra belediye encümenine sunar. Nihai görüşler üzerine tartışılır ve belediye meclisinin Mayıs ayındaki toplantısında karara bağlanır.

Belediye bütçe ve muhasebe yönetiminde uygulanacak usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından Maliye Bakanlığının görüşü alınarak hazırlanan bir yönetmelik ile belirlenmiştir (Belediye Kanunu'nun 65. maddesi ışığında).

Belediyelerde Bütçeleme Süreci

30 Haziran	Belediye başkanı bütçe çağrısı yapar. Bütçe çağrısı, uygulanacak temel ilkeler ve politikaları belirtir.
1 Temmuz - 31 Temmuz	Belediye birimleri gider bütçesini hazırlar ve mali hizmetler birimine sunar.
1 Ağustos - 31 Ağustos	Mali hizmetler birimi, harcama birimleri tarafından sunulan gelir ve gider bütçelerini birleştirerek belediye bütçesini oluşturur. Bunun ardından birim, bütçe tasarısını belediye başkanı tarafından incelenmek üzere belediye encümenine sunar.
1 Eylül - 7 Eylül	Bütçe tasarısı, Merkezi Hükümet Bütçe Tasarısı'na eklenmek üzere İçişleri Bakanlığı'na gönderilir.
1 Eylül - 25 Eylül	Bütçe tasarısı, belediye encümeni tarafından incelenir ve meclise sunulmak üzere bir rapor hazırlanır.
25 Eylül - 31 Ekim	Tüm belediyelerin belediye başkanları, hazırlanan bütçe tasarılarını kendi belediyelerinin meclislerine sunarlar.
1 Ekim - 20 Ekim	Büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediye bütçeleri meclis bütçe komisyonunda görüşülür.
1 Kasım - 20 Kasım	İl, ilçe ve belde belediye bütçeleri meclis bütçe komisyonunda görüşülür.
8 Kasım - 28 Kasım	Büyükşehir belediye bütçeleri ve ilçe belediye bütçeleri meclis bütçe komisyonunda görüşülür.
28 Kasım - 31 Aralık	Kesinleşen bütçeler, en geç 7 gün içerisinde, 1 Ocak tarihinde yürürlüğe konulmak üzere valilik veya kaymakamlıklara gönderilir.
1 Ocak	Bütçe yürürlüğe girer; veya herhangi bir nedenle kesinleştirilmemişse önceki yılın bütçesi uygulanır.

Ek 3: Türkiye’de TCDB Faaliyetleri

Türkiye’de özellikle 2005’ten bu yana çok çeşitli TCDB faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetler genel olarak projeler ve programlar şeklinde uluslararası kurumlar ile işbirliği halinde gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, birçok uluslararası TCDB uzmanı deneyimlerini ve uzmanlıklarını paylaşmak üzere Türkiye’ye davet edilmişlerdir.

Bugüne kadar, Türkiye’deki TCDB faaliyetleri büyük ölçüde eğitim ve duyarlılaştırma faaliyetlerine odaklanmışlardır. Özellikle yerel düzeyde çeşitli projeler TCDB eğitim bileşenlerini dahil etmişlerdir. Maalesef, bu projelerin çoğunluğunun izleme faaliyetleri yürütülmemiştir. Şu anda, bu eğitimlerinin ardından belediyelerde veya bölgelerde ne tür uygulamalar yapıldığına ilişkin bir izleme sistemi bulunmamaktadır. TCDB faaliyetlerinden çıkarılan önemli derslerden biri de tek seferlik ve izole olarak gerçekleştirilen eğitimlerin sürdürülebilir değişiklikler ile sonuçlanmadıklarıdır. TCDB belirli bir eğitim ile öğrenilebilen ve sonrasında kolayca uygulanan bir araç değildir. Aksine, TCDB uzun vadeli bir süreç, uzun dönemli destek gerektiren ve anlamlı biçimde uygulanması gereken bir değişiklik sürecidir.

Akademik düzeyde, TCDB kavramlarını ve uluslararası deneyimleri içeren bir dizi makale yayınlanmıştır. Bu çalışmalara yönelik anketler ve listeler ile Türkiye’deki TCDB girişimlerinin bir değerlendirmesi için Günlük-Şenesen (2013) tarafından yayınlanan makaleyi görebilirsiniz. Günlük-Şenesen (2010), kamu belgelerinin toplumsal cinsiyet değerlendirmesini ve TCDB ile olan bağlantılarına yönelik örnekler sunar. TCDB hakkında Türkiye’de tamamlanmış olan iki doktora tezi bulunmaktadır. Dr. Özgün Akduran tarafından hazırlanan tez, uluslararası TCDB tartışmalarına ilişkin özet bilgi sunar. Bu tez içerisinde aynı zamanda Diyarbakır Sur Belediyesi’ne ilişkin bir örnek olay incelemesi de bulunmaktadır. Tez, kitap olarak da yayınlanmıştır (Akduran 2012). Dr. Mustafa Şahin tarafından 2011 yılında tamamlanan tez ise TCDB hakkındaki uluslararası literatürü değerlendirir ve Türkiye’de TCDB uygulamalarının kurumsal ve hukuki yönlerini merkezi hükümete odaklanarak tartışmaktadır.

1.2.1. Devam eden faaliyetler

1.2.1.1 Kadın Dostu Kentler

Kadın Dostu Kentler (Nisan 2011-2013) Programı toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel düzeyde yaygınlaştırılmasını hedefler. Bu Programlar daha önceden UNFPA ve İçişleri Bakanlığı tarafından uygulanan ve Sabancı Vakfı tarafından finanse edilen Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Geliştirilmesi Programı’nın (2006-2010) ikinci aşamasını oluşturur.

Genel hedef, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması ve kadın dostu toplumlar için uygun bir ortam yaratılması, kadın STK’ları, yerel dernekler ve devlet kurumları ile yerel düzeyde diyalog kurularak toplumsal cinsiyetin planlama süreçlerinde anaakımlaştırılması için yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve son olarak kadın STK’larının toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın dostu hizmetleri savunabilmeleri için kapasitelerinin geliştirilmesidir.

BMOP Programının ortakları UNFPA, UNDP ve İçişleri Bakanlığı ile SIDA’dır (finanse eden ortak). Programın ilk aşamasında altı pilot il seçilmiştir, ikinci aşamasında ise yedi yeni il dahil edilmiştir.

Program faaliyetleri fırsat veren bir ortam yaratma, kamu kurumları içerisinde toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar ve süreçler yaratılması ve kadın STK’ların kapasite geliştirme süreçlerine odaklanması dolayısıyla TCDB bağlamında özellikle önem taşımaktadır. TCDB eğitimleri

dahil bir dizi eğitim ve ilgili faaliyetler yürütülmüştür. Yerel düzeydeki toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği planları yoluyla kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması yaklaşımı TCDB bağlamında özellikle önemlidir.

1.2.1.2 Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği

Şu anda Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen "Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği" adlı bir araştırma projesi yürütülmektedir (2013-2014). Projede İstanbul, Kocaeli ve İstanbul Bilgi üniversitelerinden araştırmacılar yer almaktadır. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de yerel yönetimlerin politikalarının toplumsal cinsiyet dirliği üzerindeki etkilerini Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe yaklaşımıyla anlamaktır. Araştırma iki grup şehri kapsamaktadır: birinci grup Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan Türkiye'de Kadın Dostu Kentler projesi kapsamında seçilen şehirleri, ikinci grup ise diğerlerinin arasından seçilen şehirleri içermektedir. Yerel kamu politikalarının toplumsal cinsiyet dirliği üzerindeki etkileri kadın dostu kentler ve diğerleri karşılaştırılarak incelenmektedir. Bu çerçevede, araştırma iki aşamalı olarak gerçekleştirilecektir, birinci aşamada her iki gruptaki belediyelerin bütçeleri ve stratejik planları üzerinde toplumsal cinsiyet denetimi yapılacak ve toplumsal cinsiyete yönelik kamu politikaları belirlenecektir. Bunun ardından, hizmet sunucularının yaklaşımları ve hizmetlerin faydalanıcıların bu politika ve programlara olan erişimleri yerel düzeyde yüz yüze, derinlemesine mülakatlarla anlaşılmasına ve karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

1.2.1.3 Haklı Kadın Platformu

Haklı Kadın Platformu Türkiye'den 42 STK'yı bir araya getirir. Platform ilk olarak Hürriyet Yönetim Kurulu Başkanı tarafından kurulmuş ve 2011 yılında yeni bir sosyal sorumluluk projesi olarak başlatılmıştır. STK'lar ile akademisyenler, gazeteciler, yazarlar, iş kadınları, hukukçular ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Platformun 100.000'e yakın üyesi bulunmaktadır. Temel olarak, bu yeni kuruluş kadınların mecliste eşit temsiline, her türlü şiddetten korunma, iş yerinde eşitlik ve cinsiyet ayrımına karşı hukuki korumaya yönelik konulara odaklanır.

Haklı Kadın Platformu ve TCDB:

Haklı Kadın Platformu Türkiye'de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi savunan ilk kadın STK'larından biridir. Platform kadınlara karşı cinsiyet ayrımcılığının merkezi hükümet tarafından hazırlanan bütçenin cinsiyet ayrımcılığını eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, istihdam ve ulaşım gibi tüm alanlarda ortadan kaldırmayı hedefleyen biçimde planlanmadığı veya dağıtılmadığı sürece engellenemeyeceğini savunmaktadır.

Platform, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçeğe dönüştürülmesinin ön koşullarından birinin kamu bütçesinin kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dağıtılması olduğuna inanmaktadır. Türkiye'de merkezi hükümet tarafından hazırlanan bütçeler de yerel yönetimlere ait bütçeler de kadınların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanmamakta ve dağıtılmamaktadır.

Platformun ilk eylemlerinden biri Maliye Bakanlığı'na bir mektup göndererek tüm kamu kuruluşlarının ve kurumlarının bütçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde hazırlanmasını talep etmek olmuştur. Platform'a göre bu Bakan tarafından daha önce verilen bir sözdür ve bu mektup da bu sözünü hatırlatmak üzere yazılmıştır.

Platform 2012 yılının Ekim ayında İstanbul, Bilgi Üniversitesi'nde "Eşitlikçi Bütçeleme" adıyla bir çalıştay düzenlemiştir. Bunun yanı sıra, Platform 2014 yılında gerçekleşecek yerel seçimler öncesinde TCDB için farkındalık yaratmak amacıyla bir dizi toplantı düzenlemeyi planlamaktadır.

1.2.1.4 Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD)

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) Toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli izleme ve değerlendirme alanındaki çalışmalar yapmaktadır. CEİD hükümet tarafından hazırlanan toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını, yasa ve uygulamaları izlemeyi amaçlar. Katılımcı bir anlayış içinde, alanda faaliyet gösteren çeşitli sivil örgütlerin, uzmanların ve izlemeye konu olan paydaşlarının bir arada çalışabileceği, bağımsız, sürdürülebilir, etkin ve zamanında izleme ve raporlamanın geliştirmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Kurum, insan haklarının izlenmesi konusunda sivil toplumda biriken önemli bir deneyim olduğuna ve bu deneyimin sistematik bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğine, özellikle kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında görünür ve etkin kılınması gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca politikaların izlenmesinin ve kamunun hesap verebilirliğinin sağlanmasının önemi konusunda farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede, CEİD hükümetin kadına karşı şiddet ile mücadele mekanizmasının ve bunun temel kurumlarından biri olan "Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM/KOZA)"nin izleme ve değerlendirmesini mümkün kılacak bir bağımsız bir izleme modeli oluşturmayı hedefleyen bir proje yürütmüştür.

1.2.2. Türkiye’de Bugüne Kadar Gerçekleştirilen TCDB Faaliyetleri

Kurum	Faaliyet	Tarih	Not
İstanbul Üniversitesi, Küresel Siyaset ve Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi (KÜSYAM)	-1 günlük Çalıştay: “Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme” ve -Uluslararası Konferans “Toplumsal Cinsiyet Dirliği ve Bütçeleme: Uluslararası Deneyimler Işığında Tartışmalar” (Tindara Addabbo, Angela O’Hagan, Christine Färber, Şemsa Özar, Gülay Günlük Şenesen tarafından sunular)	9 Mayıs 2013 İstanbul 10 Mayıs 2013 İstanbul	Yerel yönetim temsilcileri, TBMM- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu üyeleri, STK’lar ve akademisyenler.
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	-Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu ve Türkiye Açık Toplum Vakfı tarafından finanse edilen ve TESEV İyi Yönetişim Programı tarafından “Merkezi Sosyal Bütçelerin İzlenmesinin Aktif Yurttaşlık ile Güçlendirilmesi” projesi kapsamında yürütülen TCDB faaliyetleri. Elisabeth Klatzer tarafından hazırlanan “Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Yerel Paydaşlar için” (TESEV 2011).	2011 Kadıköy, Kocaeli, Bursa, Edirne ve Diyarbakır	Temel olarak kadın meclisleri üyelerini hedefleyen eğitim faaliyetleri.
Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği	TCDB eğitimi (2 gün)	2009-2011	Belediye başkanları, belediye meclis üyeleri (toplam 55 belediyeden 148 katılımcı)
BMOP Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Yaygınlaştırılması (2006-2010)	TCDB Eğitimi (Gülay Günlük-Şenesen, Ayşegül Yakar Önal, Özgün Akduran tarafından verilmiştir) BM Kadın Birimi’nin desteği ile TCDB eğitimi (Debbie Budlender tarafından verilmiştir)	Aralık 2010 Trabzon, Nevşehir 2008	Yerel yöneticiler ve kadın STK’ları
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	TCDB hakkında 2 – günlük çalıştay (Konuşmacılar: Ailsa McKay, Elizabeth Villagomez, Gülay Günlük Şenesen, Mustafa Şahin)	Kasım 2008 Ankara	Kamu kurumları, akademisyenler
Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG)	TCDB hakkında 1 – günlük çalıştay (Konuşmacılar: Ailsa McKay, Şemsa Özar, Gülay Günlük-Şenesen)	Kasım 2008	STK’lar ve akademisyenler
Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Eğitimi (Sheila Quinn tarafından verilmiştir)	Mart 2006 İstanbul	Kadın STK’ları, akademisyenler, KSGM ve Beyoğlu belediyesi görevlileri

Ek 4: TBMM'nin TCDB raporunda yer alan tespit ve öneriler

1. Genel değerlendirme

Birinci bölümde yer verildiği üzere ülkemizde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilişkin politika oluşturmaya, bilgi ve farkındalık düzeyinin yükseltilmesine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Politika oluşturulmasına ilişkin;

- 2000 yılında hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı "Toplumda Kadın Katılımı" Özel İhtisas Komisyonu Raporu,
- "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" ile ilgili 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi,
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013),
- Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2007-2010)
- Kadın istihdamının artırılmasına yönelik 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi, sayılabilir.

Kuşkusuz en önemli gelişme Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'nda sağlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amacı doğrultusunda belirlenen politikalar arasında toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamalar geliştirilmesi yer almıştır.

Farkındalık oluşturulması ve bilgilenelemeye yönelik çalışma ve uygulamalar kapsamında kamunun yanısıra kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, uluslararası kuruluşların da ciddi faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Eğitim Toplantısı (KSGM), Kadın Dostu Kentler Projesi, BM Kadınların İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında devam eden projeler, KEİG Platformu tarafından yapılan Çalıştay, Yerel Yönetimlerde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Marmara Modeli Eğitim Projesi, Toplumsal Cinsiyet Temelli Yerel Bütçe Analizi Projesi, Eşitlikçi Bütçe Çalıştayı, Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (DTCDDB) konulu uluslararası bir toplantı anılabilir.

Bununla birlikte, son dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde pozitif etki potansiyeli taşıyan birçok politika hayata geçirilmiştir. Bunlardan bazıları, şartlı nakit transferi, kadın istihdamını teşvik, KÖYDES, taşınmalı eğitim, ücretsiz kitap dağıtımı, üniversitelerde harçların kaldırılması, kadına yönelik şiddetle mücadele, engellilerin bakımı ve rehabilitasyonu, yeşil kartlılara sağlık imkânları, gelir vergisinden muaf tutma, kız öğrenci yurtlarının kapasitesindeki büyük artışlar bu kapsamda anılabilir.

Literatür ışığında toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadınların kamu hizmetlerine erişimlerini, kadınların güçlenmeleri ve ev içi emekleri üzerindeki baskının azalmasını sağlayan bu politika önceliklerinin toplumsal cinsiyet etki analizleri yapılmadığı için görünürlükleri ve kadınların güçlenmesine yaptıkları katkı düzeyi somut olarak ortaya konulamamıştır. Bunun bir istisnası, etki analizi yapılan şartlı nakit transferi olmuştur. Merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerde de ciddi adımlar atıldığı görülmektedir.

TCDB literatüründe son zamanlarda hızlı bir gelişim söz konusudur. Bununla birlikte, halen toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının bütçenin tüm boyutları ve aşamalarına dahil edildiği uygulanabilir bir çerçeve oluşturulamamıştır. Kabul etmek gerekir ki, cari bütçe süreci teknik düzeyde literatürün ele aldığı çerçeveden daha kapsamlı ve detaylı bir bilgi havuzuna sahiptir. Kapsam itibarıyla toplumsal cinsiyet perspektifinin entegrasyonuna ihtiyaç duyulan ve henüz ele alınmamış bir dizi çalışma alanının bulunduğu görülmektedir: Bütçe kod yapısı ve muhasebe sistemi, mali işlem süreçleri, iç kontrol sistemleri (iç denetim-ön mali kontrol), dış denetim ilk akla gelen çalışma alanları olarak sayılabilir. Kritik öneme sahip husus bütçe sürecinin her aşamasının birbirine entegre olmasıdır. Herhangi bir aşamada yer alan mali bir kurum veya kural dışarıda bırakılırsa sistemin işleyişi mümkün olmamaktadır.

Öte yandan, bütçe alanında sözkonusu çalışma konularının çoğu çeşitli uluslararası kuruluşlarca üretilen norm, standart, sınıflandırmalara dayanmaktadır. Ülkelerin kendi özgün uyarlanmaları ihmal edilmemek kaydıyla bu çerçeveye entegrasyon sağladıkları görülür.¹ Bu açıdan GFS, COFOG, INTOSAI standartlarının toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi, dünyada TCDB alanında sağlanacak gelişmelere büyük bir ivme kazandıracaktır. Keza, kamu ihale sistemleri de örneğin Avrupa ölçeğinde Avrupa Birliği müktesebatına göre şekillenmektedir.

2. Tespit ve öneriler

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının uygulanabilirliğine yönelik tespit ve önerilere aşağıda yer verilmiştir:

> Toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklerin üretilmesi

TCDB uygulamaları açısından en temel gereksinim toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklerin üretimi ve derlenmesidir. Bununla birlikte literatürde de (the UNECE Task Force on Gender Statistics, 2010) vurgulandığı üzere toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklerin üretiminde cinsiyet bazında ayrıştırılmış veri ve istatistiklerin ötesinde politika eksenli bir perspektife gereksinim olduğu görülmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklere dayanılarak üretileceğinden bu ihtiyaç belirgin bir biçimde kendini hissettirmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyete duyarlı veri ve istatistiklerin üretilmesine yönelik 10/11/2005 tarihli ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu’nun 3. maddesinde düzenlenmiş olan Resmi İstatistik Programı işlevselleşebilir. Resmi İstatistik Programında ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan konularda kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen resmî istatistiklere ilişkin beş yıllık çerçeve belirlenmektedir. Kurum ve kuruluşların görev alanları ile ilgili resmî istatistiklere ilişkin veri derleme, değerlendirme ve yayımlama görev ve yetkisi Resmi İstatistik Programında açıkça belirtilecektir. Bu doğrultuda, Programda yer almak suretiyle Merkezi Yönetim Bütçe Kapsamında yer alan kamu idareleri teşkilat kanunlarında yer alan görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde yürütmekte oldukları kamu hizmetleri ve faaliyetlerine ilişkin verileri toplumsal cinsiyet bazında toplamaları mümkün hale gelebilir. Tabiiyle, ilgili kamu idarelerinin, veri derleme sürecinde, hizmet sunumuna kadar geçen aşamanın ötesinde kamu hizmeti sunumundan yararlananlar açısından da konuya yaklaşmaları önem taşımaktadır. Ayrıca, kamu hizmeti sürecinden bağımsız olarak ilgili politika alanına ilişkin verilere ihtiyaç vardır.

1 GFS 2001 (The Government Finance Statistics Manual), COFOG (Classification of the Functions of Government), ESSPROS (The European System of integrated Social Protection Statistics), IPSASB (International Public Sector Accounting Standards Boards), ESA 95 (The European System of Accounts), IFAC (The International Federation of Accountants), IIA (The Institute of Internal Auditors), INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions).

Veri ve bilgilerin aynı zamanda araştırmacılar ve uzmanlar, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri (başta sendikalar olmak üzere) ve çalışan örgütleri tarafından alanın cinsiyet gerçekliği-ne ve özellikle toplumsal cinsiyetlerin subjektif taleplerine yönelik olarak da üretilmesi önemlidir. Bununla birlikte, bütçe sürecine konu olacak istatistikî verilerin teknik sıhhati açısından 6. madde-nin son fıkrasında yer alan hüküm işletilmelidir. Bu çerçevede, istatistikî sonuçlar içeren araştırma faaliyetleri yürüten gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşların, araştırmaların sonuçlarını basın ve yayın yoluyla kamuoyuna açıklamaları hâlinde, araştırmanın kapsam, örnekleme yöntemi ve örnek hacmi, veri derleme yöntemi ve uygulama zamanını araştırma sonuçlarıyla birlikte kamuoyuna açıklamakla yükümlü oldukları hatırlanmalıdır. Kamu kaynağı tahsis sürecinde kullanılacak verilerin metodolojik açıdan yetkin olması beklenir.

> Genişletilmiş GSYH hesaplamaları hakkında çalışmaların yürütülmesi

Genişletilmiş GSYH kadınların görünmeyen emeğinin ve genel olarak bakım ekonomisinin boyutlarının mevcut GSYH'ye dahil edilmesine imkan veren bir kavramsallaştırmadır. 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ve Resmi İstatistik Programı (2012-2016)'nın üçüncü bölümünde yer aldığı üzere gayri safi yurtiçi hasıla hesaplarına ilişkin istatistiklerin üretimi TÜİK'in yetki ve sorumluluğundadır. Bununla birlikte genişletilmiş GSYH hesaplamaları için zorunlu olan zaman kullanım anketleri de TÜİK tarafından ilk defa 2006 yılında üretilmiştir.⁴ Öte yandan, bütçenin dayandığı makro çerçevenin belirlendiği Orta Vadeli Program'ın hazırlanmasından sorumlu kuruluş Kalkınma Bakanlığı'dır. Bu itibarla, TÜİK ve Kalkınma Bakanlığı'nın işbirliği içinde genişletilmiş GSYH hesaplamalarına ilişkin çalışmaları yürütmesi uygun olacaktır. Bu alanda ihtisaslaşmış akademisyenlerin veya araştırmacıların de bu çalışmalara dâhil edilmesi ve özellikle Almanya ve Finlandiya örneklerinin yerinde incelenmesi için çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmesinde büyük yarar vardır.

> Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve örnek uygulamalar geliştirilmesi

Ülkemizde özellikle yapılan bütçe reformu sonucu hayata geçirilen performans esaslı bütçeleme sisteminin en önemli özelliği politika öncelikleri ile kaynak kullanımının entegrasyonudur. Bu bütünleşmenin sağlandığı temel bütçe belgeleri kamu idaresinin stratejik planı, performans programı ve faaliyet raporudur. TCDB yaklaşımının orta ve uzun vadede uygulanabilirliği ideal olarak bu belgelerde içerilmesiyle mümkündür.

Bu belgeleri kamu idareleri kendileri hazırlamakla birlikte, bu belgelerin taşınması gereken norm ve standartlar Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.⁵ Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek,

⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, EUROSTAT'ın başlattığı uluslararası karşılaştırılabilir nitelikte zaman kullanım anketi çalışmaları kapsamında Zaman Kullanım Anketi'ni ilk kez 1 Ocak - 31 Aralık 2006 döneminde Türkiye genelinde toplam 5070 örnek hanede uygulamıştır. Ankette 15 ve daha yukarı yaştaki tüm fertlerin, bir hafta içi ve bir de hafta sonu olmak üzere iki günde 24 saat boyunca yaptığı tüm günlük faaliyetlerini 10'ar dakikalık aralıklarla hazırlanan günlüklere kaydetmeleri yoluyla bilgiler derlenmiştir, bkz. erişim adresi: www.tuik.gov.tr

⁵ 5018 sayılı Kanununun 9'uncu maddesinin üçüncü fıkrasına göre stratejik plan hazırlamakla yükümlü olacak kamu idarelerinin ve stratejik planlama sürecine ilişkin takvimin tespitine, stratejik planların kalkınma planı ve programlarla ilişkilendirilmesine yönelik usul ve esasların belirlenmesine Kalkınma Bakanlığı yetkilidir. Kamu idarelerinin bütçelerinin dayandığı stratejik planlarda belirlenen performans göstergelerine uygunluğu ve idarelerin bu çerçevede yürütecekleri faaliyetler ile performans esaslı bütçelemeye ilişkin diğer hususları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir. Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve ilgili kamu idaresi tarafından birlikte tespit edilecek olan performans göstergeleri, kuruluşların bütçelerinde yer alır. Performans denetimleri bu göstergeler çerçevesinde gerçekleştirilir.

belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görev, yetki ve sorumluluğundadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aynı zamanda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008–2013)'nin koordinasyonundan da sorumlu kuruluştur. Tüm bu hususlar dikkate alındığında Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın TCDB'ye yönelik çalışmalarını gerek kendi bünyelerinde gerekse kamunun koordinasyonunda yürütümü anahtar öneme sahiptir.

> Bakanlıklar, kamu idareleri ile mahalli idarelerin politikalarını toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla geliştirmeleri

Her kurumun kendi görev alanına dair politikalarında kadınların ve erkeklerin farklılaşan ve hatta özgülleşebilen ihtiyaçları ve yaşam koşullarını eşit önemde değerlendirmesi ve hizmetlerini bu doğrultuda toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece politikaların etkileri itibarıyla toplumsal ilişkilerde var olan kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri azaltması beklenmelidir. Kamu hizmetlerine kitlesel bir görünüm içinde kadınların ve erkeklerin erişimleri açısından kadın örgütleri ile uygulamada iş birliği ve kamuoyu denetimini olanaklı kılan, taleplerin iletildiği ve müzakere edildiği formel mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda kurumların toplumsal cinsiyet körlüğü ile mücadelelerinde aşağıdaki öncelikleri dikkate alması gerekmektedir:

- Aile içi eşitsiz sorumluluk dağılımı sonucu kadınların evde yoğun çalışmaları nedeniyle kamu hizmetlerinden yararlanamayabilecekleri gibi kamu hizmetlerindeki yetersizliklerin de kadınların omuzlarındaki iş yüklerini artırabileceği ve bu nedenle özellikle çocuk, hasta, yaşlı veya engelli bakımına ilişkin sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi,
- Kadınların erkeklere göre zaman yüklerini azaltan ve böylece gelir getirici çalışma veya kendilerini geliştirebilecekleri boş zaman için kullanabilecekleri zamanı artıran eğitim, sağlık durumunu ve refahlarını iyileştiren kamu altyapı hizmetlerinin artırılması,
- Kadın ve kız çocuklarının kamu hizmetlerinden uzaklık, zaman ve güvenlik sorunları nedeniyle yararlanamayabileceklerinden hareketle kamu hizmeti sunumlarının bu yönleriyle değerlendirilmesi ve gerekli önlemlerin alınması, ayrıca kadınların kamusal alanla iletişiminin ve bilgilenme kanallarının erkeklere göre çok daha yetersiz olması nedeniyle kadınları kamu hizmetlerine erişimleri ve hakları hakkında bilgilendirme hizmet ve imkânlarının artırılması,
- Kamu hizmetlerinden yararlanmanın bir harcama yapılmasını (maliyet) gerektirdiği hallerde özellikle düşük ve orta gelir düzeyine sahip ailelerde kadınların ve kız çocuklarının gereksinimlerinin ikincilleşebilme ve baskılanabilme hususunun değerlendirilmesi ve bu çerçevede gerekli adımların atılması,
- Kamu hizmetlerinde çalışanlara toplumsal cinsiyete duyarlı hizmete ilişkin bilgi ve farkındalık eğitimlerinin verilmesi, kadınların kamu istihdam alanında oranının artırılması ve karar alma süreçlerindeki konumlarının güçlendirilmesi,
- Kamu ihale sisteminde aranan şartların son dönemde gelişme gösteren kadın girişimciler açısından zor ve dezavantajlı sonuçlara yol açıp açmadığının değerlendirilmesi ve bu yönde gerekli çalışmaların yapılması.

> TBMM ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

TBMM'nin bütçe hakkı demokrasimizin vazgeçilmez öneme sahip temellerinden birini oluşturmaktadır. TBMM'nin bütçe hakkı Anayasamızın 87, 160-165 inci maddeleri ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nda düzenlenmiştir. 5018 sayılı Kanun'un 5 inci maddesinde kamu malî yönetiminin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütçe hakkına uygun şekilde yürütüleceği, 6085 sayılı Kanun'un 34'üncü maddesinde de denetimin en temel amaçlarından birinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütçe hakkının gereği olarak kamu idarelerinin faaliyet sonuçları hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve kamuoyuna güvenilir ve yeterli bilgi sunulması olarak hüküm altına alınmıştır.

Bilindiği gibi performans esaslı bütçeleme sistemi TCDB yaklaşımının uygulanabilirliği açısından son derece önem taşıyan bir çerçeveye sağlamaktadır. Ülkemizde de yapılan bütçe reformundan sonra yukarıda da belirtildiği üzere sistem eski girdi bazlı yaklaşım doğrultusunda sadece kaynak ayırma ve kullanım boyutunun ötesine taşınmıştır. Artık esas olan politika amaç ve hedefleri ile gerçekleştirmelerin belirlenmesi ve değerlendirilmesidir. Ancak, TBMM'de bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarının kanunlaşma sürecinin komisyon aşaması sadece Plan ve Bütçe Komisyonu'nda yapılmaktadır.⁶ Diğer ihtisas komisyonlarının üyeleri sınırlı bir şekilde Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerde söz alabilmekte ve katkı verebilmektedir. Reformun gerekleri doğrultusunda tasarıların görüşmelerinde Plan ve Bütçe Komisyonu dışında diğer ihtisas komisyonlarının katkılarına da gereksinim bulunmaktadır.⁷

Mevcut bu işleyişin sınırlılıklarını aşmak ve TBMM çalışmalarının cinsiyete duyarlı hale getirilmesi açısından Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu TBMM teamüllerine dayalı olarak bakanlıklar ve kamu idarelerinin bütçe ve kesin hesapları üzerinde bilgi almak ve müzakere gerçekleştirmek için kamu idarelerini davet edebilir. Bununla birlikte, kamu idarelerinin görev alanında faaliyet gösteren kadın örgütlerinin ve dış denetim raporu hazırlayan Sayıştay denetçilerinin de bu toplantıları katılımının sağlanması gerekir.

Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun rolünün güçlendirilmesine yönelik Komisyona bilgi ve enformasyon desteği sağlayacak kurumsal bir işbölümünün oluşturulması gerekmektedir. TBMM İdari Teşkilatı Araştırma Merkezi Başkanlığı bünyesinde bu amaç doğrultusunda bir bölümlendirmeye gidilmesi ve ihtisaslaşması büyük önem taşımaktadır.

⁶ Plan ve Bütçe Komisyonu'nda çalışmalar Maliye Bakanı'nın bütçe sunuşu ile başlar. Ardından tasarıların geneli üzerine müzakereler yapılır, sorular yöneltilir ve Hükümet adına, genellikle Maliye Bakanı tarafından açıklamalar getirilir. Tasarıların maddelerinin geçilmesi oylanır, kabul edildiğinde birinci madde (Gider maddesi) okunduktan sonra, her bir kamu idaresinin bütçe ve kesin hesabının görüşmelerine geçilir. Gerekli görüşmeleri müteakip, kamu idarelerinin bütçelerinin oylanmasına geçilir. Tüm kamu idareleri için yukarıda belirtilen prosedür tamamlandıktan sonra, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda ikinci maddeden itibaren diğer maddelerin görüşülmesine ve oylanmasına devam edilir, nihayetinde tasarıların tümü oylanmak suretiyle, komisyon aşaması tamamlanmış olur.

⁷ Bu konuda 23. yasama döneminde TBMM Başkanı Köksal TOPTAN tarafından verilen Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki İçtüzük Teklifi (Sıra Sayısı 107) kadük olmuştur.

> Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına yönelik eğitimler verilmesi, kılavuzlar hazırlanması

> Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunun lisans, yüksek lisans veya doktora programlarında müfredat içine alınması

> Merkezî yönetim bütçe kanun tasarısı ekleri arasına toplumsal cinsiyet raporunun eklenmesi veya bütçe gerekçesinde bir bölüm açılmasının sağlanması

Bakanlar Kurulu tarafından nihaleştirilen Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısı malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce TBMM'ye sunulur. Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısına, TBMM'de görüşülmesi sırasında dikkate alınmak üzere çeşitli belgeler eklenmektedir.⁸ Bu ekler arasına toplumsal cinsiyet raporu (gender report) eklenebilir. Veya birinci bölümde açıklanan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSGM tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planları baz alınarak eylem planlarının uygulanmasında sorumluluğu olan kamu kurum ve kuruluşlarının eylem planı hedef ve stratejileri doğrultusunda gerçekleştirecekleri program/projeler ile öngördükleri bütçelerin yanı sıra uygulama sonucunda ulaşılabilecek hedefleri açıklayan bir rapor hazırlayarak bütçe ekinde sunmaları da alternatif olarak değerlendirilebilir. Ayrıca hali hazırda ilgili Bakanın onayı ile uygulamaya konulan söz konusu eylem planlarının Bakanlar Kurulu Kararı vb. düzenlemelerle uygulamaya konulmasının sahiplenilme açısından yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

> Performans denetimlerinin cinsiyete duyarlı hale getirilmesine yönelik Sayıştay'da farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamalar geliştirilmesi

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve 6085 sayılı Sayıştay Kanunu kapsamında bakanlıklar, kamu idareleri ve yerel yönetimler TBMM adına Sayıştay tarafından dış denetime tabi tutulmaktadır. Bu dış denetim, düzenlilik ve performans denetimlerinden oluşmaktadır. Literatürde de ele alındığı üzere özellikle performans esaslı bütçeleme sisteminin bütçenin toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkilerinin izlenebilmesi açısından sunduğu imkanlar göz önüne alındığında Sayıştay'ın performans denetimi kapsamında farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamalar geliştirilmesi uygun olacaktır.

Bilindiği gibi, TBMM'nin bütçe ve kesin hesap kanun tasarıları üzerinde yaptığı müzakerelerde kamu idarelerinin faaliyet raporları değerlendirilirken yararlanılan en önemli kaynak Sayıştay'ın dış denetim sonuçlarıdır. Bu kapsamda Sayıştay tarafından yapılacak performans denetimleri toplumsal cinsiyete duyarlı performans göstergeleri ışığında yapılacaktır. Daha açık bir ifadeyle, performans programlarında belirlenecek cinsiyet duyarlı amaç ve hedeflere dönük gerçekleştirmeler cinsiyet duyarlı performans göstergeleri ışığında denetime konu olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Sayıştay tarafından farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamalar geliştirilmesine yönelik yürütülecek çalışmalarda TBMM ve Maliye Bakanlığı ile işbirliği büyük önem taşımaktadır. Paralel olarak yerel yönetimlerin de Sayıştay denetimi kapsamında olması nedeniyle yerel yönetimlerin denetimi konusunda aynı işbirliğinin İçişleri Bakanlığı, belediyeler ve Türk Belediyeler Birliği ile sağlanması yararlı olacaktır.

⁸ Tasarının ekleri şunlardır: a) Bütçe gerekçesi, b) Yıllık ekonomik rapor, c) Vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen kamu gelirleri cetveli (vergi harcamaları), d) Kamu borç yönetimi raporu, e) Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin son iki yıla ait bütçe gerçekleştirmeleri ile izleyen iki yıla ait gelir ve gider tahminleri, f) Mahallî idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe tahminleri, g) Merkezî yönetim kapsamında olmayıp, merkezî yönetim bütçesinden yardım alan kamu idareleri ile diğer kurum ve kuruluşların listesi.

Bu çerçeveden bağımsız olarak 6085 sayılı Kanununun 45 inci maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı; araştırma soruşturma ve ihtisas komisyonlarının kararına istinaden Sayıştay'dan belirli konularda denetim talebinde bulunabilmektedir. Bütçe bağlamında çeşitli politika alanlarında bu mekanizmanın da işletilmesi mümkündür.

Bununla birlikte, Sayıştay açısından önemli bir imkân, denetimler sırasında denetçiler tarafından gerekli görülmesi halinde, meslek mensuplarının koordinasyonunda çalışmak ve incelenecek konu ile sınırlı olmak üzere Sayıştay dışından uzman görevlendirilebilmesidir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet uzmanlarından da denetimlerde yararlanılması mümkündür.

> Yerel yönetimlerde farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve örnek uygulamalar geliştirilmesi

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesine ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye yönelik işbölümünün belirlenmesi ve iş birliği mekanizmalarının kurulması yerel yönetimler için de vazgeçilmez öneme sahiptir.

Belediye başkanına bağlı toplumsal cinsiyet eşitliği birimlerinin kurulması ve bu birimin koordinasyonunda tüm hizmet birimlerinden temsilcinin yer alacağı bir komisyon veya çalışma grubu oluşturulması mümkündür. Yürütülecek çalışmalarda belediye meclislerinin Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonları ile iş birliği içinde olunması büyük önem taşımaktadır.

Yürütülecek çalışmalarda belediye meclislerinin kadın-erkek fırsat eşitliği komisyonları ile kent konseyleri bünyesinde oluşturulan kadın meclislerinde kurulan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grupları"nın iş birliği içinde olması; toplumsal cinsiyet eşitliğinin belediyelerin stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporlarında gözetildiğinin denetlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Belediye meclislerinin kadın-erkek fırsat eşitliği komisyonları da, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76'ncı maddesi üçüncü fıkrası kapsamında kent konseylerinden de alınacak görüş doğrultusunda ve ilgili kanunlara da dayanmak suretiyle, belediyenin stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporu üzerine bilgilenmek amacıyla belediye genel sekreteri, daire başkanları ve hizmet birim yöneticilerini davet edebilir.

Bilindiği gibi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun kapsamı içinde merkezi yönetimin yanı sıra mahalli idareler de yer almaktadır. Dolayısıyla mahalli idareler de diğer kamu idareleri gibi stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporu hazırlamakla yükümlüdürler. Bu bağlamda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin aralarında bilgi ve tecrübe paylaşımı mümkündür.

UN Women

Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi

Abide-i Hürriyet Cad. İstiklal Sok. No:11
KEY Plaza Kat:8 34381 Şişli, İstanbul

Ankara Program Ofisi

BM Binası, Birlik Mahallesi, Katar Caddesi
No:11, 06610 Çankaya, Ankara

www.eca.unwomen.org

www.bmopkadinhaklari.org